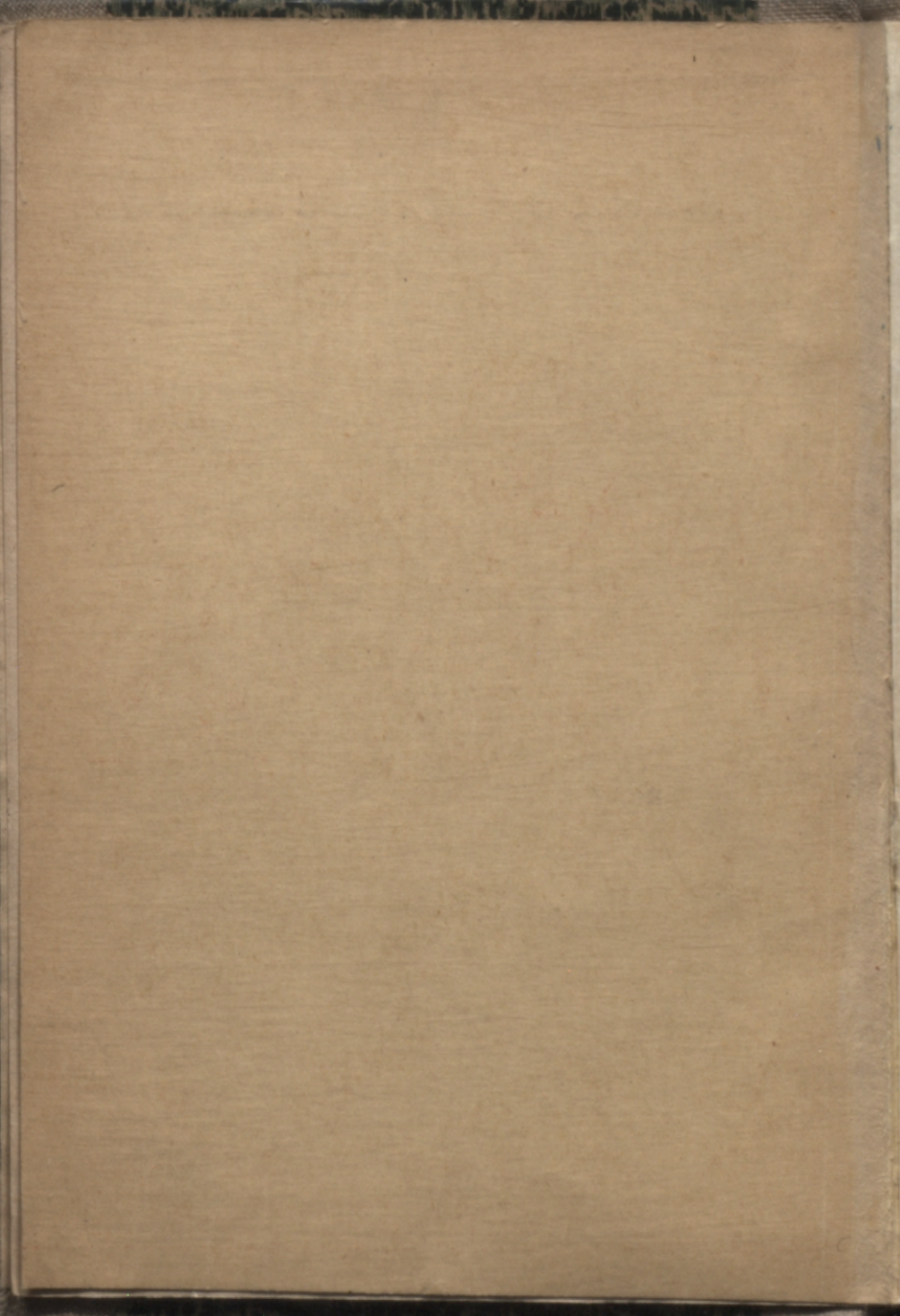

JĀNIS BANKAVS

**1919
GADS**

**LIELO NOTIKUMU
MAZĀS EPIZODES**

90-3
326 m/f

L
9

Jānis Bankavs

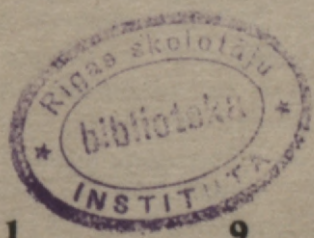
Ⓐ Ⓟ 1919. gads

~~3376A~~

Lielo notikumu mazās
epizodes

Latvijas Republikas Valsts
bibliotēka

Chron. kat. Nr. 3733
Sistēm. kat. Nr. 80-816.

1 9 3 5

Grāmatu izdevniecība «KARMA»
Rīgā, Elizabetes ielā 83 85. Tālr. 23889.

Latv.
VALSTS BIBLIOTĒKA

~~90-7269~~

0304066498

A./S. «Izdevējs» spiestuve,
Rīgā, Elizabetes ielā 83/85.

Patriotisms var būt ļoti impulsīvs. Kad 1914. gadā sākās lielais pasaules karš, deviņdesmit deviņām procentēm Krievijas iedzīvotāju tas patika. Visur skanēja dziesmas un mūzika, visur priecājās. Sajūsma un gaviles aprīma tikai pamazām, kad no frontes sāka pienākt ešaloni ar smagi ievainotiem un kropļiem. Bet tālās nomalēs, kurās šie ešaloni neaizsniedza, prieks turpinājās vēl ilgi. Karš šķita romantiķa; krāšņs zibeņa stars tumšā naktī. Katrs to uztvēra sāvādi un gaidīja no tā kādu pārmaiņu savā personīgā dzīvē. Jo patiesās kara šausmas apzinājās tikai retais. Pavisam maz bija starp dzīvajiem palicis senā turku kara veterānu. Vecākā paaudze vēl miglaini atcerējās japāņu karu. Bet jaunā paaudze dzīvoja no leģendārām varoņteikām, kurās bija viss, tikai nepatiesība. Un vidusmēra cilvēka raksturā ir dīvaina īpašība — viņš notikumu uztveri sevi sāk izveidot tikai tad, kad notikumi skar tieši viņu pašu. Rīga jau sen bija pārdegusi patriotisma liesmā un ar nopietnām pārdomām vēroja kropļu vilcienus, kad tālās nomalēs vēl rikoja nebeidzamas manifestācijas un visos krogos dziedāja «Dievs, sargi ķeizaru». Ventspilnieki piem. kara ikdienā sāka nojaust tikai tad, kad vācieši no meta pilsētā degošas bumbas un krievu vara pavēlēja nopļaut negatavās druvas un aizdzina lopus.

* * *

Mēs, latvieši, esam romantiska tauta. Mēs dievību nemeklējam pasaules visumā, bet katrs savā sētā un tīrumā. Latvju pasaku Dievs ir pastalās tērpies ubags, ar baltu bārdu un spieķīti rokā. Bet latvju varonis ir ganuzēns — bārēnis, kuš uzvar dzelzs bruņinieku ar skaidru sirdi un Dieva palīgu. Romantika un sirdsskaidrība bija pamatā arī domai par latvju strēlnieku pulkiem. Ar šo pulku varoņdarbiem mēs gribējām griezt uz sevi citu tautu vērību un satriekt savas tautas vēsturisko ienaidnieku — vācieti. Faktiski tak mūsu strēlnieku tēviem, vismaz darba sākumā, nebija nekādu līdz galam izdomātu plānu. Viņus vadīja krievu patriotisms un latvju romantisms. Bet kaš nav manifestācija. Kaš prasa upurus un sūta mājā kroplus. Tagad jau daudzās kaša vēsturēs pierādīts, ka upuru skaits bijis nesalīdzināmi mazāks tām jaunām tautām, kam savu nacionālu vienību pasaules kašā nebija. Protams, strēlnieku pulku idejiskie vadoņi tā nedomā. Viņi ir pārliecināti, ka, tikai pateicoties strēlnieku pulkiem, bijis iespējams nodibināt neatkarīgu Latviju. Bet arī tā ir romantika. Domāt un savās mājās tā runāt var. Tas labi patīk pašu sirdij un glaimo pašlepnūmam. Bet strēlnieku vēsturē to apgalvot ir riskanti. Tik-

pat riskanti ir censties iegālvot, ka strēlnieku pulku autori par Latvijas neatkarību pirmie domājuši. Ir taustāmi fakti, kas saka, ka tādas domas viņiem nebija pat vēl 1917. gada ziemā, kad Pēterpilī toreizējā valsts domnieka J. Goldmaņa dzīvoklī notika slepena apspriede par autonomijas prasīšanu. Ievērojami strēlnieku pulku garīgie vadoņi toreiz veselu dienu tēloja sapulcei priekšā briesmas, kādas nāksot pār latvju tautu, ja neatkarības idejas sāksot atklāti sludināt. Tālāk par z e m s t ē m «dabīgie vadoņi» nekādā ziņā negribēja iet. Un tikai pateicoties no Maskavas atbraukušo pārstāvju vienotai domai un atsevišķo sapulces dalībnieku, starp tiem prof. Zālīša, mācītāja J. Sanderā, nel. Latgales atmodas darbinieka Franča Trasuna, nel. valstsdomnieka Jāņa Zālīša, J. Goldmaņa un citu drošsirdīgu cilvēku uzstājībai tika pieņemta formula par brīvu Latviju brīvā Krievijā. To vajadzēja latvju domniekiem deklarēt valsts domē un avižniekiem paust presē. Kara romantiku šē atvietoja politiskā romantika.

* * *

Latvju presē ir daudz šķēpu laužts par to, kas pirmais vārdu teicis, kur vispirms dzimusi doma par neatkarīgu Latvijas valsti. Daži apgalvoja, ka Maskavā, citi — ka Pēterpilī, vēl citi, ka Rīgā, Valkā vai Cēsīs, un beidzot nāca marksisti un pierādīja, ka viņi par to «domājuši» jau 1905. g. Man šķiet, ka tie ir aplami strīdi. Domu šai virzienā, bez šaubām, bijis daudz, bet cik viņas konkrēti izdomātas atsevišķu cilvēku galvās, to neviens nevar pateikt. Katrs, kas domājis, ir pārliecināts, ka viņš tas pirmais un īstais. Bet pastāv vēl kāda cita, vērā liekama teorija, ka tautu un valstu likteņus nenosaka atsevišķas personas, bet gan daudzu cilvēku kopēja vēlēšanās un kopēja griba. Ja tauta savu neatkarību nopelnījusi, ja tā ir viņas Karma, tad viņa to saņem. Tādā kārtā ideja par latvju tautas brīvību un neatkarību, kā konkrēti neapjausta domu dzirkstele ir kvēlojusi daudzās sirdīs, līdz izdevīgiem vēsturiskiem apstākļiem rodoties, no šīm daudzajām domu dzirkstelēm izveidojās viena kopēja atziņa, ka Latvijai jābūt neatkarīgai valstij. Gata vāka šī atziņa, bez šaubām, bija ārpus pašas Latvijas, Krievijas centrā. Pārdzīvojuši cara Krievijas sabrukumu un demokrātiskās Krievijas nespēku, latvju bēgļi, kas 1918. g.

rudenī pastiprinātā kārtā devās prom no brutālā
lielniecisma, atpakaļ uz dzimteni, lielā mērā bija
brīvās Latvijas ideju apgaroti.

* * *

Vācu okupācijas vara latvju bēgļus Pleskavas stacijā gan sagaidīja ar mūziku un apdāvināja aģitācijas brošūrām, bet tūliņ arī lika saprast, ka zemes kungi un noteicēji ir vācieši.

«Mēs jums dosim tēju, cukuru un maizi, sūtīsim uz pirti un liksim karantinā, pēc tam atļausim braukt uz mājām strādāt, bet vairāk arī neko neiedomājaties. Kalpi jūs bijuši un kalpi paliksiet.»

Tādu sprediķi mūsu ešalona barakā noturēja kāds sparīgs vācu virsnieks, atsaucoties uz viena latviešu bēgļa kritiku par iedāvināto aģitācijas brošūru.

Ka mūsu brīvības sapņi vēl diezgan miglaini, to vislabāk varēja pārlicināties Rīgā iebraucot. Karš gan bija beidzies, bet okupācijas vara vēl stingri stāvēja visās iestādēs un valstsvāci par promiešanu nedomāja.

19. oktobrī Rīgas laikraksti publicēja Vācijas ķeizara Vilhelma manifestu, kurš sākās ar vārdeem: «Mēs Vilhelms no Dieva žēlastības, Vācijas ķeizars, Prūsijas ķēniņš un t. t. ar šo uzdodam Mūsu valsts kancleram Dr. grāfam fon Hertlingam, izskaidrot Vidzemes, Igaunijas, Rīgas un Sāmu salas apvienotai zemes padomei, ka Mēs šīs zemes apgabalus atzīstam Vācijas valsts vārdā par brīviem un patstāvīgiem.» Tādā

kārtā tika radīta tā sauktā Baltijas valsts,
zem Vācijas virskundzības, bet Kurzeme atstāta
tieši pie Vācijas.

* * *

Lai legalizētu jauno stāvokli un saņemtu visu varu savās rokās, Vidzemes, Igaunijas, Rīgas un Sāmu salas muižnieciskā zemes padome 5. novembrī 1918. g. noturēja svinīgu sēdi. Kā viesi sēdē piedalījās 8. armijas komandieris ģen. fon K a t t e n s, pilsētas priekšnieks fon G o e s l e r s un citi lieli vīri. Svinīgo sēdi atklāja muižniecības landmaršals barons P i l ā r s fon P i l h a u s, cildinādams Vācijas ķeizaru par patstāvības piešķiršanu Baltijas zemēm. Pēc tam vārdu ņēma tās delegācijas vadītājs, barons D e l l i n g h a u z e n s, kas tā paša gada aprīlī brauca uz Berlīni ar muižnieku petīciju par Baltijas valsts nodibināšanu. Beidzot nosūtīja pateicības adresi Vilhelmam, lūdzot neatraut jaunajai Baltijas valstij Vācijas militāro palīdzību un aizsardzību.

Tajā pašā dienā Rīgā, Kurmanova ielā notika kāda cita sēde. Tā bija Latvju Kareivju Nacionālās Savienības nelegāla apspriede, kurā piedalījās no Cēsīm, Valkas un Maskavas iebraukušie šīs organizācijas vadošie darbinieki. Tur bija A. Kroders, A. Bļodnieks, A. Kociņš, A. Plensners, R. Bebris, V. Beķers, Ed. Ramats, V. Dāle, O. Vicups, J. Oliņš un vēl daži. Apspriedes dalībnieku garastāvoklis bija visai možs. Iekšēju nojautu vadīti, viņi

neticēja muižnieku varas nostiprināšanai un domāja, ka okupācijas sabrukums ir tuvākās nākotnes jautājums. Šajā sēdē tika pieņemts lēmums atbalstīt Latviešu Nacionālās Padomes centienus un slepenībā organizēt latvju virsniekus un kareivjus nacionālās vienībās.

Kad Nacionālai Padomei 12. novembrī radās iespēja atklāti uzstāties ar uzaicinājumu par aizsardzības spēku organizēšanu, Kareivju Savienība jau varēja nodot viņas rīcībā savas slepenās darbības rezultātus — reģistrēto virsnieku un kareivju sarakstu.

* * *

Latvju Kareivju Nacionālai Savienībai valsts tapšanas laikā piekrita izcilus loma tieši idejiskā nozīmē. Viņas vadoņi bija viskarstākie un visaktīvākie neatkarīgās Latvijas gaidītāji. Tie saprata, ka Krievijas sabrukumā un haosā latvju karavīriem, kas nevēlējās kļūt par akliem ieročiem komunistu varas rokās, vairs nebija nekas meklējams. Tikpat svešs tiem bija vācu virskundzības gars. Vienīgā ideja, kurai varēja ar sirdi un dvēseli pieķerties, bija doma par savu spēku atdošanu pašu valstij. To Kareivju Savienības biedri pieņēma un tai sekoja bez noteikumiem. Tā bija valsts neatkarības romantika, kuŗas iedvesmoti, Kareivju Savienības biedri vāca kopā savus bijušos karabiedrus un aicināja tos zem nacionālā karoga. Organizācijas darbs Rīgas Latviešu Biedrības namā kūsāja. Še nāca visi, kam krūtīs mita ilgas pēc brīvības un neatkarības. No šīs vietas sāka savas varoņgaitas pulkvedis Kalpaks, J. Balodis un daudzi citi vēlākās nacionālās armijas vadoņi un izcilus cīnītāji.

Ziņas, ka Vācijā nobriest revolūcionāra kustība un sabrūk monarchija, Savienībā uzņēma ar gaviļēm. Jo viņu sabrukums bija mūsu stiprums. Viņi krita, bet mēs cēlāmies.

Savienību sevišķi interesēja jautājums, kā

Vācijas notikumi atbalsosies Latvijā. Vai muižnieku politiķiem izdosies uzturēt disciplīnu okupācijas kaŗaspēkā? Lai šo disciplīnu jauktu, Savienība nodibināja sakarus ar Rīgas zaldātu padomi, starp kuŗas locekļiem atrada sev dažus draugus. Izrādījās, ka arī okupācijas kaŗaspēks ilgojas pēc miera un atgriešanās Vācijā. Daudzos no viņiem jau bija radušās šaubas, vai viņi šē maz varēs palikt uz dzīvi un iegūt zemi.

Tieši Latvju Kareivju Savienības prezidija locekļu personīgais iespaids bija tas, ka 14. novembrī 1918. g. Rīgas vācu zaldātu padome publicēja paziņojumu, ka kārtības un miera uzturēšanu uzņemas viņa, pieaicinot šai darbā arī latviešu nacionālās organizācijas. «No mūsu puses,» ziņoja zaldātu padome, «visiem brīvību mīlošiem Baltijas iedzīvotājiem tiek atzīta tiesība uz politisku darbību. Katrs Baltijas iedzīvotājs ir brīvs vīrs, var brīvi nodarboties un netraucēti pārvietoties no vienas vietas uz otru, ciktāl tas netraucē mieru un kārtību.»

Pie Rīgas policijmeistara Fūrmaņa notikušā apspriedē piedalījās arī Kareivju Savienības pārstāvis. Še tika konstatēts, ka visā «Baltijā» notiek rosīga lielinieku kustība un sagaidāmi viņu uzbrukumi pilsoņu mantai un dzīvībai. Neskaidrā stāvokļa dēļ vācu okupācijas vara vairs nejutās stāvokļa kungs. Bet vietējiem vāciešiem savu militāru spēku nebija. Tādēļ viņi ar sakostiem zobiem, klusēdami piekrita, ka apsardzības lietās līdzdarboties pielaiž arī Latviesu Nacionālo Padomi. Lai respektētu vāciešu acis Nacionālo Padomi, Kareivju Savienības pārstāvis Viktors Dāle paziņoja, ka Kareivju Savienība pilsoņu drošības aizsardzības spēkus gan organizē, bet dara to vienīgi Nacionālās Padomes uzdevumā. Pie tam Dāles kungs, izpildot viņam dotos norādījumus, lieliniecisma uzmacību tēloja ļoti tumšās krāsās un atzina, ka Rīgas pilsoņu dzīvības nav vairs drošas un tās spēj aizsargāt pašu iedzīvotāju militāri apmācītas un labi apbruņotas vienības. Pēc apspriedes Nacionālā Padome izlaida iedzīvotājiem uzsaukumu — reģistrēties norādītās vietās apsardzības spēka organizēšanai. Dienu vēlāk uzsaukumu izlaida arī Kareivju Savienība, uzaicinot savus biedrus — virsniekus un kareivjus, paklausīt Nacionālās

Padomes aicinājumam. Šajā Kareivju Savienības uzskaidrējumā starp citu teikts:

«Tagadējo lielo pārgrozību bridī, kad līdzinējās valstu un tautu attiecības sabrūk un jaunā kārtība vēl nav nodibinājusies, var notikt, ka tumši un noziedzīgi elementi mēģina izlietot šo pārejas laikmetu saviem noziedzīgiem nolūkiem, izdarot laupīšanas, slepkavības un citus noziegumus.»

Šis jau bija tas moments, kad doma par neatkarības pasludināšanas nepieciešamību Kareivju Savienības prezidijā un arī Nacionālās Padomes aprindās bija pilnīgi nobriedusi. Tikai Nacionālā Padome un Rīgas demokrātu bloks vēl strīdējās par dažiem sīkumiem un nespēja atrast kopēju valodu. Vāciešu noteicošām personām latviešu nodomi bija zināmi. Un viņas par katru cenu gribēja valsts proklamēšanu aizkavēt. 15. novembrī Rīgā ieradās Vācijas valdības ieceltais pilnvarnieks «Baltijas lietām», Hamburgas sociālists Augusts Vinnīgs. Viņam bija pilnvaras pārņemt okupācijas militāro varu un nodot to civilām iestādēm, resp. nākošai Baltijas valsts valdībai. No Vinnīga sakariem ar muižniecisko zemes padomi un viņa pirmiem soļiem jau sākumā kļuva skaidrs, ka šis kungs, neskatoties uz savu sarkano masku, ir tipisks visvācu šovinists un padevīgs muižniecību kalps. Tādēļ Kareivju Savienība nolēma nekādos sakaros ar Vinnīgu nestāties, bet uzturot joprojām labas attiecības ar zaldātu padomi, pastiprinātā kārtā organizēt militāros spēkus un steidzināt Latvijas neatkarības pasludināšanu. Šos savus uzskatus

Kareivju Savienība darīja zināmus abām strīdīgām pusēm. Savienības delegāti apmeklēja politisko partiju vadoņus un aizrādīja tiem uz izdevīgo momentu lolotā sapņa realizēšanai. Ar gandarījumu nācās konstatēt, ka visnoteiktāki par neatkarības jautājuma steidzamu nokārtošanu iestājās zemnieku savienības vadonis K. Ulmanis, bez tam nacionāldemokrātu un radikāldemokrātu pārstāvji. Bet neskatoties uz to, ka katras tunda bija no svara, strīdi starp Nacionālo Padomi un Rīgas bloku turpinājās un nevarēja paredzēt, kad tie beigsies. Pie tam, kā jau teikts, strīdi nebūt nebija principiālas dabas, bet runa gāja par vienas vai otras grupas «prestīžu» un nākošās valdības personālo sastāvu. Te jau, tā sakot, tika kārts šūpulis mūsu turpmākai nevienprātībai un partiju lāstam.

* * *

16. novembra rītā Kareivju Savienības prezidijs noturēja savu kārtējo sēdi. No ziņojumiem kļuva redzams, ka V i n n i g s ar muižniekiem sācis visai sparīgi rīkoties, bet latviešu politiķi aizvien vēl strīdējās. Tas izsauca dzīvas pārrunas, kuŗas beidzās ar to, ka Kareivju Savienība griezās pie Nacionālās Padomes un Rīgas bloka ar sekošu iesniegumu:

«Latvja Kareivju Nacionālā Savienība, kuŗa savā laikā apvienoja ap 30.000 virsniekus un kareivjus no latviešu pulkiem un krievu armijām, dibinājās uz tā principa, ka ikviens latviešu kareivis ir vispirms savas tautas kareivis. Ar brīvas un neatkarīgas Latvijas saucieniem uz lūpām simtiem un tūkstošiem mūsu labāko biedru krita nevienādās cīņās pie Ložmetēju kalna, Tīreļu purvos, Ikšķiles nāves salā, Austrumprūsijā, Karpatu sniegajos. Mēs dzīvi palikušie gribam sekot šim lozungam līdz galam, jo tas ir mūsu zvērāsts un ticība. Bet tagadējo lielo vēsturisko pārgrozību brīdī, kad mūsu tautas ilgu sapnis kļuvis par īstenību un pasaules notikumi mūs pēkšņi padarījuši par sava likteņa noteicējiem, — ar dziļām skumjām jāredz, ka vadošās partijas vēl nevar saprasties un vienoties. Latvju Kareivju Nacionālā Savienība, apzi-

LETV.
VALSTS BIBLIOTĒKA

90-7269

nādamās zemes apsardzības vajadzību, ir stājusies pie savu biedru organizēšanas, un, pamatodamās uz jau sasniegtiem panākumiem, mūs pilnvaro šē atklāti paziņot, ka latvju kareivji ir gatavi uzņemt zemes drošības un kārtības uzturēšanu. Lidz ar to mums uzdots griezties pie Nacionālās Padomes un ārpusē stāvošo partiju priekšstāvjiem ar noteiktu lūgumu, kritiskā brīdī atstāt pie malas strīdus un nekavejoši sastādīt valsts varas aparātu. Latvju Kareivju Nacionālā Savienība, kā bezpartejiska organizācija, nodos savus spēkus katrai varai, kas stāsies pie Latvijas valsts izbūves darba, saskaņā ar tautas vairākuma gribu un nostāsies uz Rietumu valstu savienības orientāciju, jo šīs savienības uzstādītie un Vilsona proklamētie kaņa mērķi saskan ar mūsu tautas nacionāliem centieniem.»

Šīs rezolūcijas pieņemšanai sekoja slēgta sēde kuņā pārrunāja, ko darīt, ja vienošanās starp Nacionālo Padomi un Rīgas bloku tuvākās stundās netiktu panākta? Piekrišanu guva priekšlikums, ka tādā gadījumā Latviju par neatkarīgu valsti jāizsludina Kareivju Savienībai, atzīstot par tautas pārstāvniecības reprezentanti Nacionālo Padomi, ar Kārli Ulmani kā Pagaidu Valdības ministru prezidentu, nododot viņa rīcībā noorganizētās militārās vienības. Šis lēmums Savienības prezidija protokolos netika ierakstīts, atliekot tā sīkāku formu-

lēšanu uz nākošo dienu, kad kļūs zināms turpmākais. Ar pieņemto rezolūciju Nacionālās Padomes un Rīgas bloka kopsēdē ieradās Kareivju Savienības delegāti, skaitā 3 cilvēki. Delegācijas vecākais, pulkvedis Dambītis, prasīja vārdu un iesniegumu nolasīja. Bija redzams, ka iesnieguma gars lāga nepatika sociāldemokratu līderiem, bet iespaidu uz strīdus gaitu tas tomēr atstāja. Politiķi sāka saprast, ka aiz viņiem faktiski nekas nestāv un ka ar Kareivju Savienību tomēr jārēķinās. Pēc rezolūcijas iesniegšanas, Savienības delegāti sapulci atstāja un ar lielu nervu sasprindzinātību gaidīja jaunu dienu, lai redzētu, kas nu darāms. 17. novembrī pienāca laba ziņa: veselais saprāts bija uzvarējis. Vienošanās panākta, upurējot Nacionālās Padomes nosaukumu par labu «dēmokratiskam» apzīmējumam: Tautas Padome. Tai pašā vienošanās sēdē arī bija nolemts valsts proklamēšanu izdarīt nākošā dienā, 18. novembrī. Dr. M. Valters informēja Kareivju Savienību par jaunās Pagaidu Valdības sastāvu ar ministru prezidentu Ulmani priekšgalā. No Kareivju Savienības tika prasīta piekrišana Jāņa Zāliša iecelšanai par apsardzības ministri, kam Savienība piekrita. Pēc tam Savienības prezidijs nozīmēja vairākus virsniekus proklamēšanas svinību apsargāšanai un atsevišķi prezidija locekļi informēja vācu zaldātu padomi par gaidāmo svarīgo aktu.

* * *

Nacionālā teātra nams nebija ne sevišķi pārpildīts, ne sevišķi svinīgs. Viss liecināja, ka sviņībās piedalās daudz cilvēku, kuŗi Latvijas neatkarības iespējai netic bet nākuši šurp vienkāršas ziņkāres dzīti. Sevišķi jocīgas sejas taisīja Rīgas latviešu vecpilsoņi, kuŗi okupācijas laikā dziedāja slavas dziesmas Vācijas varenībai un ņēma dalību kā «latviešu tautas pārstāvji» muižnieku zemes padomē. Viņu stāvoklis nu bija diezgan savāds. Vilhelma varenība sabruka acīmredzot, bet ar jauno Vāciju tie savas attiecības nebija noskaidrojuši. Lielniecisma vilnis valstī cēlās aizvien augstāks, bet ar neatkarības idejas paudējiem, kuŗi gribeja cīnīties kā pret vācu, tā pret lielinieku uzmācību un orientēties uz Vakarēiropas pusi, šiem sirmajiem latvju goda vīriem arī nelikās pa ceļam. Un tā viņi sēdēja publikas solos, kā atlūzuši zari no dzīvā tautas koka un nesaprata, kas īsti ap viņiem notiek.

Sava «uts» aiz ādas bija arī sociāldemokrātiem. Taisni viņi bija tie, kas visvairāk vilcināja valsts neatkarības proklamēšanu ar savām bezgalīgām runām un teorijām. Tautas nacionālie centieni viņiem nebija pieņemami; viņi labprāt būtu izgājuši pretī lielinieku sarkaniem pulkiem ar padevības adresi, ja vien Maskavas

pie dzīvojumiem tiem neliktu domāt par karātavām. Īstie komunisti puskomunistus necieta. Vēl lielākas bailes sociāldemokrātiem iedvesa muižnieku varas nostiprināšanās. Un tādēļ viņiem galu galā nekas cits neatlika, kā meklēt glābiņu sadarbībā ar jaunās Latvijas ideologiem. Bet to viņi nedarija ar sirdi un pārliecību. Uz savu rezervēto stāvokli aizrādīja partijas viedokli deklarējot jau Dr. Pauls Kalniņš, sacīdams, ka viņa partija tikai šimbrīžam atrod par nepieciešamu atbalstīt neatkarības ideju, sevišķi pasvītrojot, ka neatkarīgā Latvija viņiem nav mērķis, bet tikai līdzeklis sociālistiskās Latvijas sasniegšanai. Pagaidu valdību viņi pabalstīšot tikai tik tālu, cik tas ietilpstot viņu mērķos. Šai deklarācijai tūliņ sekoja vesela virkne prasību valdībai, kuŗa vēl nemaz nebija darbā stājusies un visnotaļ nebija stāvokļa noteicēja. Turpretī pārstāvniecību Tautas Padomē sociāldemokrāti, izliedamies ar neesošām masām, kas it kā aiz tiem stāvētu, izkaulēja sev diezgan lielu. Šo viņu savtību pilsoņi nesaprata un tā paņēma līdz smagu marksisma bagāžu, kas veselus sešpadsmit gadus grauza un bremzēja valsts dzīves attīstību.

Patieso neatkarības cīnītāju un draugu valsts proklamēšanas aktā bija mazs procents. Tie sastādījās no Nacionālās Padomes un Kareivju Savienības locekļiem, virsniekiem, nacionāliem karavīriem un studējošās jaunatnes. Bet ar savu pārliecību, domu skaidrību un uzupurēšanās gatavību šis nelielais pulciņš atradās vadošā lomā. Viņi bija vienīgie, kas zināja ko grib un kam priekšā

bija viens kopējs mērķis — tautas brīvība un laime.

Pēc proklamēšanas akta es teātŗa pirmā balkonā satiku vācu zaldātu padomes locekli Grabovski. Viņš pastaigājās civilā, ar kādu jaunavu, acīmredzot latvieti, kas tam notiekošo pārtulkoja.

«Gratulēju,» viņš smaidīdams teica un paspieda man roku. «Nu jūsu vēlēšanās piepildījies.»

«Ko saka jūsējie?» es painteresējos.

«Netic, ka te kas nopietns iznāks. Pilsētas priekšnieks Goeslers muižniekus mierinājis, ka šī teātŗa izrāde, ko latvieši tik svinīgi rīkojot, neko nekaitot.»

«Bet kādi jūsu uzskati šai lietā,» jautāju tālāk.

«Jūs jau ziniet,» viņš domīgi teica, «ka nesmu Latvijas pretinieks. Man personīgi nav iebildumu pret latviešu valsti. Tikai baidos, vai no tā kas iznāks... Ja Baltijas muižniekiem izdosies noorganizēt savu žandarmēriju un paturēt šepietiekošu skaitu algotu kaŗavīru ar zemes solījumiem, tad stāvokļa noteicēji paliks viņi. Baidos, vai tādā gadījumā jums atkal nebūs jādodas bēgļu gaitās...»

Viņa pesimisms atstāja smagu iespaidu arī uz mani.

«Tas jau var būt,» es teicu, «bet no savas idejas mēs tomēr nekad neatteiksimies.»

Kad bijām jau atvadījušies, viņš vēlreiz pievērsās man:

«Sakiet, lūdzu, kas ir Ulmanis?» — viņš jautāja.

Paskaidroju, ka ministru prezidents ir vecs

cīnītājs par latvju zemniecības ideāliem un reakcijas laikā dzīvojis kā emigrants ārzemēs.

«Tā jau domāju,» viņš teica apmierināts. «No viņa runas un uzstāšanās var manīt, ka viņš fanatiski tic savai lietai. Tāds vīrs jums tagad vajadzīgs.»

Tad mēs šķīrāmies. Pie izejas satiku vairākus Kareivju Savienības locekļus un mēs klusēdami soļojām uz Savienības mītni. Vārds nu bija teikts. Nu to vajadzēja piepildīt darbos.

* * *

Pēc valsts proklamēšanas Latvju Kareivju Nacionālās Savienības prezidijs nolēma nodot sevi un savu darbu Pagaidu Valdības rīcībā. Daļa prezidija locekļu pārgāja apsardzības ministrijas dienestā, daļa ar saformētām rotām devās uz pretlieliniecisko fronti. Pārējie, kas bija saistīti Tautas Padomē un avīžu redakcijās, uzņēmās propagandas darba turpināšanu.

Pagaidu Valdības uzmanība tagad bija vērsta tikai vienā virzienā — sagādāt pārtiku un ieročus saformētām vienībām, lai viņas būtu spējīgas stāties preti uzbrukošam lieliniecismam. Pret šīm briesmām vajadzēja cīnīties arī vācu okupācijas kaŗaspēkam, dzelzsdivīzijai, jo sabiedrotās lielvalstis, pamieru slēdzot, šādu pienākumu Vācijai uzlika. Bet vācieši jau nebūtu vācieši, ja viņi arī šajā situācijā nemēģinātu izsist materiālu un politisku kapitālu. Vinnīgs paziņoja Pagaidu Valdībai, ka vācu dzelzsdivīzija tikai tad esot piedabūjama kaŗot pret lielinieku sarkano armiju, ja Latvijas valdība apsolās piešķirt kaŗotājiem zemi un ja pēc beigta kaŗa viņi var palikt Latvijā uz dzīvi.

Panākt, lai Latvija piešķir zemi 30.000 vācu kaŗotājiem, kuŗi šē vēlāk paliktu uz dzīvi un kopā

ar vietējo vāciešu karavīriem sastādītu ievērojamu militāru kodolu, bija visvācu politikas mērķis. Tādā ceļā viņi cerēja paturēt

Neatkarīgās Latvijas pirmais ministru prezidents
Kārlis Ulmanis.

Latvijā vadošo stāvokli ar pašu latviešu piepalīdzību. Attiecīgs līguma projekts uz Vinniga neatlaidīgu pagērējumu gan tika parakstīts, bet viņa realizēšana nebija iespējama, jo tas stāvēja pretrunā visas latvju tautas interesēm. Vinniga pretenzijai nebija arī morāliska pamata. Izrādī-

jās, ka vācu armijas daļas, kas atradās lielinieku frontē, nemaz pret iebrucējiem necīnījās. Lieliniekiem tuvojoties, vācu zaldātu padomes aizvāca savus kaņotājus projām un lielinieki tajās vietās, kur tiem nestāvēja pretī latviešu nacionālās vienības, brauca iekšā kā pa vaļējiem vārtiem. Bet latvieši vieni tobrīd pret milzīgo pārspēku sekmīgi cīnīties nespēja un tiem nācās soli pa solim atkāpties, lai nostiprinātos Ventas krastos un savāktu lielākus spēkus jaunām cīņām un uzvarām.

* * *

Decembra beigās stāvoklis jau bija tik kritisks, ka par Rīgas noturēšanu nevarēja domāt. Kareivju Savienība sasauca ārkārtēju sēdi, lai noskaidrotu situāciju. Garastāvoklis visiem bija nospiests. Pārrunās pat bija kāds priekšlikums, ko iesniedza Arturs Kroders, ka Savienības prezidijam pilnā sastāvā jāiet lielinieku pulkiem pretī un jāmirst varoņu nāvē. Bet veselais prāts teica, ka šai varoņromantikai praktiskas nozīmes nebūtu. Ar dzīvajiem spēkiem, kas bija tik nepieciešami organizācijas darbā, varēja Latvijai vairāk pakalpot. Un tādēļ tika pieņemts lēmums palīdzēt joprojām valdībai jaunu aizsardzības spēku organizēšanā, lai dotu lieliniekiem izšķirotus triecienus Kurzemē. Ar apsardzības ministra Zāliša piekrišanu daļa Nacionālās Pado-
mes un Kareivju Savienības locekļu devās uz Kurzemi, bridināt iedzīvotājus no draudošām lielinieku briesmām un aicināt iestāties nacionālā armijā. Šis uzdevums nebija vieglais. Kurzemniekiem, kur vācu vara visstingrāk turējās, sajēga par lielniecisma briesmām bija visai miglaina. Viņi domāja, ka nekā briesmīgāka par okupācijas varu pasaulē nav. Brīvība neatkarīgā Latvijā — nu, tas jau tikai skaists sapnis, kam nebūs lemts

piepildīties. Tādu atmosfairu mēs četri valdības sūtņi — K. Skalbe, J. Akurāters, A. Bļodnieks un es — sastapām vispirms Ventspilī. Personīgi pazīstamie latvieši — pilsētas galva Fr. Kārklīņš un viņa biedrs Fr. Oļukalns, kas mūs sagaidīja stacijā, par stāvokli bija ļoti noraizējušies. Izrādījās, ka neviens no nacionālām aprindām šē vēl nav bijis. Ziņas par Tautas Padomi un Pagaidu Valdības darbību ļoti trūcīgas. Okupācijas vara gan sabrukusi, bet atmiņas par viņu tik ļaunas, ka vienīgo glābiņu ļaudis domājot atrast lielinieku uzvarā. Okupācijas laikā iedzīvotājiem viss atņemts, tie turēti pilnīgā verdzībā, mērdēti badā un daudzi bez kāda iemesla nošauti. Kas gan briesmīgāks par to varētu nākt! Lielinieki? Bet tie taču krievi un krievi nekad nav tik nežēlīgi, kā vācieši. Par lielinieku čekas darbību ventspilniekiem nekas daudz nebija zināms. Nav brīnums, ka tādos apstākļos lielniecisma propagandai radās auglīga zeme un tās iespaidā atradās nevien strādnieki, bet arī liela daļa pilsoņu.

Latviešu biedrības zāle, kur izziņojām tautas sapulci, tomēr bija pārplildīta. Bet jau ieejot jutām un redzējām, ka noskaņojums mums noteikti naidīgs. No ostas strādnieku grupām atskanēja kodīgas piezīmes un bija redzams, ka lielinieku organizācija jau paspējusi šē izplatīt proklamācijas ar Pagaidu Valdībai naidīgu saturu. Man piekrita uzdevums sapulci atklāt.

«Apsveicu jūs, pilsoņi, ar brīvās un neatkarīgās Latvijas nodibināšanos. Tautas Padomes loceklis, dzejnieks Akurāters jums ziņos tu-

vāk par jaunās valsts mērķiem un,» — es tālāk netiku, jo kāds oststrādnieku barvedis iesaucās:

... un par latvju buržuāzijas nodevību pret strādniecību!»

«Ne par nodevību, pilsoņi, bet par visas latviešu tautas kopēju cīņu pret svešām varām. Jūs tak vēl nemaz neesat dzirdējuši, ko mēs teiksim, un jau steigties ar apvainojumiem. Ļaujiet tak vispirms izrunāties un tad spriežiet.»

«Lai runā, lai!» — sauca citi.

Akurāters runu iesāka pavisam mierīgi, attēlojot pasaules kara šausmas, bēgļu gaitas un cīņas par Latvijas brīvību un neatkarību. Sākumā runu pavadīja starpsaucieni un smieklī, bet ar katru brīdi uzmanība kļuva lielāka. Vecie strādnieki apsauca jaunos trokšņotājus.

«Bet tagad noņemsim cepures un nodziedāsim mūsu jaunās valsts himnu «Dievs, svētī Latvijul!»

Zālē iestājās apjukums. Kāds strādnieks uzlēca uz skatuves un sauca:

«Mēs, darba ļaudis, prasam nodziedāt «Ar kaujas saucieniem uz lūpām!»

«Pareizi! Pareizi!» — pūlis piebalsoja.

«Labi. Dziedāsim arī to. Bet vispirms valsts himnu!»

«Bet vai jūs pēc tam dziedāsi «Ar kaujas saucieniem uz lūpām?» neatlaidās lielinieks. «Vai jūs mūs nepiekrāpsiet?»

«Protams, ka nepiekrāpsim,» es steigšus iebilst. «Tā jau Akurātera paša sacerēta dziesma... 1905. gadā.»

«Ak tā! Nu tad jau gan ar jums var runāt,» apmierinājās lielinieks. Visi noņēma cepures un spēcīgi nodziedāja «Dievs, svētī Latvijul!» Ar «laicīgo» dziesmu nekā lāga negāja, jo paši

komūnisti to neprata. Kad visu bijām izrunājuši, uzaicinājām pilsoņus pierakstīties jaunās valsts armijā. Laba tiesa jauno puisi un pusmūža vīru to arī darīja. Šķiršanās no Ventpils iznāca ļoti sirsnīga un mēs ar vieglām sirdīm devāmies savā tālākā maršrutā: Talsi — Tukums — Jelgava.

* * *

Viss noritēja gludi arī Talsos. Te jau ļaudis bija «kultūrālāki», nekā Ventpilī. Zināja visu, kas noticis un priecājās par jauno valsti. Noorganizējuši brīvprātīgo pieteikšanos, steigāmies uz Tukumu, kur mūs sagaidīja diezgan liels piedzīvojums. Še satikām jātnieku virsniekus kapt. Baumani un rotmistru Levinu — abus Latvju Kareivju Nacionālās Savienības biedrus. Viņi jau bija saņēmuši Savienības rīkojumu par apsardzības spēku organizēšanu un stājušies pie Tukuma rotas formēšanas. Viņiem bija arī sava jātnieku nodaļa, skaitā 10 cilvēki, kurus tie baznīcas laukumā apmācīja. Pat ieročus tie bija pratuši dabūt no še novietotās vācu kareivju nodaļas.

Noturējām divas apspriedes: vienu ar saviem ļaudīm, otru ar vācu virsniekiem. Pirmā apspriedē nolēmām nodrukāt uzsaukumus un doties ar tiem uz aprīņi, bet otrā vienojāmies, ka vācu nodaļa uzturēs kontaktu ar Baumani un Levinu, vajadzības gadījumā sniedzot tiem palīdzību pret lieliniekiem.

Otrā dienā — bija jau 3. janvāris — mūs pārsteidza nepatīkama vēsts: Rīgā ienācis sarkanā armija un Pagaidu Valdība ar sev uzticīgiem spēkiem Rīgu atstājusi. Šai ziņai uz pēdām sekoja otra Ijaba vēsts: Tukumā notiek

lielinieku sacelšanās! Patiesi, ielās parādījās bruņoti lielinieku pulciņi, kas izauga kā no zemes. Izrādījās, ka viņi jau ziņu par Rīgas krišanu saņēmuši un lida ārā no savām paslēptuvēm ar šautenēm plecos. Drīz mūs pārsteidza arī trešā nepatīkamā vēsts: vācu nodaļa steigā Tukumu atstājusi un aizbraukusi ar pēdējo lokomotīvi, tā kā dzelzceļa satikme nu bija galīgi pārtraukta. Atradāmies, tā sakot, ielenktā pilsētā, atrauti no galvas pilsētas un tiem, kas mūs šurp sūtīja.

Apspriedāmies, ko tagad darīt. Vienojāmies, ka Levins ar Baumani paliks Tukumā, pie savām rotām, un rīkosies pēc apstākļiem. Viņi domāja, ka vietējie komunisti tiem neuzbruks, bet līdz Rīgai bija tālu. Viņi katrā ziņā gribēja nodibināt sakarus ar pulkveža Kalpaka un Baloža nodaļām, kuŗas turēja fronti Vecmuižas — Bauskas rajonā. Tā kā Skalbe un Akurāters jau atradās Rīgā, tad mēs, pārējie, vakara krēslā atstājām pilsētu un pa klusiem meža ceļiem devāmies kājām Jelgavas virzienā. Pa ceļam satikām vairākas apbruņojušās lielinieku grupas, kas devās uz Tukumu. Bet šī jaunā «sarkanā gvarde» vēl pati jutās tik nedroša un nepiedzīvojusi, ka lika mūs mierā. Tikai pret kādu apgaismotu skolu mums noprasīja, kas esam un no kurienes nākam. Teicām, ka esam dzelzceļnieki, un ejam uz sapulci.

«Tad nu gan esiet par vēlu,» atbildēja milicis. «Sapulce jau beigusies.»

Tā uznāca tumša, vējaina atkušņa nakts. Dziļais sniegs iešanu ļoti apgrūtināja. Pēc vairāku stundu gājiena iegriezāmies ceļmalas mājās, kur saimnieks mums atļāva uz grīdas pārgulēt. Rīta agrumā viņš mūs pavadīja uz Jelgavu. Vai lieli-

nieki jau arī te ienākuši, nezinājām. Sagatavojāmies uz vislaunāko. Taču liktenis mums šoreiz bija žēlīgs. Pilsetā nokļuvuši satikām vairākus savus biedrus no Kareivju Savienības. Viņi pastāstīja, ka Pagaidu Valdības vilciens stāv stacijā un vakarā dosies uz Liepāju. Valdību pavadīja Rīgā saformētā studentu rota, kaskās un baltos puskažociņos. Vilcienā satikām Tautas Padomes un valdības locekļus. Visi bija nospiestā gara stāvoklī. Varonīgi turējās apsardzības ministrs Jānis Zālītis. Viņš stāstīja asprātīgas anekdotes un centās «uzpravīt nošļukušās dūšas».

«Nav ko galvas nokārt,» viņš teica. «Liepājā mēs saorganizēsimies, atpersimies un pēc mēnešiem sešiem būsim atkal Rīgā.» Tie bija pravietiski vārdi. Pēc pusgada Rīga patiesi atkal bija mūsu.

* * *

Liepāja čumēja un mudžēja no vācu kaņaspēka virsniekiem, landesvēristiem, dažādiem krievu baltgvardiem un Baltijas muižnieku aģentiem. Pagaidu Valdības vilcienam stacijā pietājot, jau tūliņ redzējām, ka esam iebraukuši ienaidnieka zemē. Stacijā un tās apkārtnē grupējās daudz vācu kaņaspēku. Izrādījās, ka tam dots rikožums latviešu valdību arestēt un kaņavīrus atbrūnot. Vācu virsnieks — nodaļas komandieris paskaidroja:

«Par kādu Latvijas valdību man nekas nav zināms. Mēs baidāmies no lieliniekiem un bruņotus cilvēkus pilsētā nevaram ielaist.»

Vācieši, acīmredzot, domāja, ka viņu plāns izdosies bez kādiem sarežģījumiem. Bet viņi nebija rēķinājušies ar diviem svarīgiem momentiem: ka mums atpakaļceļa vairs nebija un ka mēs nekādā gadījumā labprātīgi neļausimies atbrūnoties.

To vācu komandierim pateica apsardzības ministrs Zālītis:

«Es, kā Latvijas valdības apsardzības ministrs, jums paziņoju, ka mēs ieročus neatdosim un darīsim to, kas mums patiks. Ja jūs acumirkli neatkāpsaties un neatbrīvosiet mums ceļu, es

pavēlēšu savai kaŗaspēka nodaļai atklāt uguni!» Tai brīdī no visiem vagoniem kāpa laukā mūsu bruņotie pavadoņi un sagrupējās kaujas gatavībā. No stingrajām sejām un no teiktām kustībām vācieši noprata, ka jokošanās še nebūs.

«Tālāku instrukciju man nav, ministra kungs,» pazemīgi teica vācu nodaļas komandieris. «Atbildību par tālāko uzņematies jūs paši.»

Pirmais apsardzības ministris
Jānis Zālītis †.

Viņš apgriezās uz papēža un komandēja savai nodaļai staciju atstāt. Mēs sakravājām savas mantas pajūgos un pavadījām tos līdz Latviešu biedrībai, kur iebraucējiem bija sagatavota apmēšanās vieta. Studentu rota devās uz kaŗa ostu. Vakarā notika Pagaidu Valdības sēde, kurā Lejas-Kurzemes apgabala priekšnieks A. Bērziņš sniedza kabinetam ziņojumu par stāvokli Liepājā.

Šis ziņojums esot bijis ļoti tumšās krāsās sastādīts...

Tā sākās vēsturiskais Liepājas laikmets, kuŗā pamirdzēja tik daudz varonības, tik daudz gara cēluma, pašaieliedzības un gatavības uzvarēt vai mirt, kā nevienā citā Latvijas tapšanas un izveidošanās posmā. Tas bija laikmets, kuŗā latvju zemnieka dēli kļuva par valsts vīriem, diplomātiem un kuŗa vadoņiem. Laikmets, kad ikvienam, kas gribēja rokas pielikt kopējā darbā, bija iespēja līdzdarboties. Kad nebija kungu un kalpu, ģenerāļu un kuŗavīru, bet vienota latvju tauta, vienas domas un vienas gribas vadīta. Laikmets, kad dzejnieka spalva un kuŗavīra zobens krustojās kopējās cīņās un uzvaras gaitās.

Nu jau no tā laika pagājuši daudzi gadi. Nu mēs esam «veca» valsts, ar politisku maldu un jaunu atdzimšanas vēsturi aiz muguras. Nu mēs esam starptautisks faktors Eiropas tautu saimē un runājam līdz visos svarīgos pasaules politikas un saimniecības jautājumos. Bet kur gan viss tas būtu un kas galu galā mēs paši tagad būtu, ja mūsu valsts dzīves ceļā nebūtu bijis lielā un skaistā Liepājas laikmeta?

* * *

Arī Liepājā mēs atradāmies «ielenkātā pilsetā». Vācieši mūs neieredzēja, bet lielinieki sūtīja draudu vēstules. Naidīgi noskaņoti bija arī sociāldēмократи, kuŗi pasteidzās no Tautas Padomes izstāties jau lieliniekiem Rīgā ienākot, lai mēģinātu tiem pielabināties un nodibinātu vienotu fronti «pret visas pasaules buržuaziju». Sociāldēмократu izdotā «Strādnieku Avīzē» parādījās Pagaidu Valdībai naidīgi raksti un ķengāšanās par valdības locekļiem. Rakstus fabricēja paši «bijušie» T. P. locekļi. Liepājas pilsoņu laikraksts «Kurzemes Vārds» gan centās valdības darbību atbalstīt, bet šauro apmēru un politisku žurnālistu trūkuma dēļ nespēja jūtāmāku pretdarbību nacionālās kustības noniecinātājiem izrādīt. Tādos apstākļos dzima doma, ka valdībai nepieciešams savs oficiozs, kas ar pilnu krūti varētu iestāties par neatkarības sargāšanu un nacionālo cīņu turpināšanu. Divām pilsoņu avīzēm Liepājā tomēr nebija vietas. Arī drukātava nebija liela un spēja paveikt tikai vienu dienas laikrakstu. Pārrunājot šo jautājumu, nācām pie atzinuma, ka jāievada sarunas ar Liepājas pilsoņiem, lai viņi «Kurzemes Vārdu» pagaidām aptura un dod iespēju tā vietā izdot plašāku politisku laikrakstu, kas visnotaļ atbal-

stīs valdības soļus un attīstīs enerģisku propa-
gandu jaunās valsts labā. Pēc vairākām apsprie-
dēm vienošanās ar «Kurzemes Vārda» izdevējiem
tika panākta. Arturs Kroders varēja do-
ties pie apsardzības ministra Zālīša ar jaunā
laikraksta projektu. Tā dzima «Latvijas
Sargs». Sastādījām redakciju: Arturs Kro-
ders, Jānis Bankavs, Roberts Króders,
kā atbildīgie redaktori, bez tam vēl Edmunds
Freijvalds, A. Plensners, K. Skalbe, Ed. Virza,
J. Akurāters, V. Dāle, Mārtiņš Jansons un c. tu-
vākie redakcijas darbinieki. Administrātīvo pusi
uzņēmās liepājnieks, nel. Krišjānis Einats.
Novietojāmieš Helēnas ielā 1, triju istabu dzī-
voklī. Divas istabas ieņēma redakcija, bet trešo —
brāļi Kroderi. Pirmais «Latvijas Sarga» numurs
iznāca 21. janvārī 1919. g. un sākās ar paziņojumu:

«Laikraksts «Kurzemes Vārds» neatkarīgu
iemeslu dēļ pagaidām pārtrauc savu iznāk-
šanu. «Kurzemes Vārda» abonentiem līdz abo-
namenta notecēšanai tiks piesūtīts laikraksts
«Latvijas Sargs».

Blakus tam ir otrs paziņojums sekoša satura:

«Nāves ziņa. Ciņā par Latvijas neat-
karību 16. janvārī š. g. pie Liel-Auces krita
latvju zemes sargi: Vilis Cīrulis, Kār-
lis Dambīts, Jānis Būmeistars,
Fridrichs Liepa. Šo varoņu piemiņu
nodod tautas atmiņai: apsardzības ministrija.»
Tālāk sekó Ed. Virzas dzejols «Tēvijas

sargiem):

Šai naktī drausmīgā un postā,
Kad tautai uzticīgs tik rets,
Še, latvju zemes pēd'jā ostā,
Vēl gaisā mūsu flagu redz.

Kur tagad viņas jaunā slava?
Kur vīri tie, kas viņai tic?
Viens maldās svešumā, tā nava,
Par nodevēju kļuvis cits.

Jums, uzticīgiem, spars ir buŗa
Un pēd'jo cīnītāju prieks.
Aiz jums kauc putojoša jūŗa,
Bet priekšā nakts un ienaidnieks.

Tā svētā uguns, ko caur briesmām
Ir pasargājis jūsu spēks,
Lai jūsu rokās top par liesmām,
Kā visas zemes ugunsgrēks.

Jo jūsu gribai, drosmes skantai,
Par veicēju ir jāpaliek,
Lai nāve, ko tie nesa tautai,
Par viņu pašu nāvi tiek.

Šajā dzejolī izteikts nacionālo cīnītāju to-
reizējais garastāvoklis, nevienādās cī-
ņas apstākļi un nesalaužamais iekšējais, potenciā-
lais spēks un pašāvēība vienīgi sev pašiem.
Šī doma izpaužas arī redakcijas programmas rak-
stā:

«Latvijas valsts ir mūsu drošais pamats,
tādēļ arī savā laikrakstā mēs cīnīsimies līdz
pēdējai iespējai par Latvijas brīvību un ne-
atkarību.»

«Latvijas demokrātiskai republikai uz-
brūk sveša valsts no austrumiem, Krievija,
zem lielinieku vadības. Lieliniecisms sevīm
lidzi nes asinainu postu, badu un nerimstošu
kaŗu. Krievijā valda neredzēts bezdarbs, dzī-
ves dārdzība, briesmīgs pilsoņu kaŗš un bads.
Ar lielinieku iebrukumu Latvijā mūsu val-
stij draud tas pats.»

«Anarchija, pilsoņu kaņš, bads un posts būs «Latvijas Sarga» ienaidnieki, pret kuriem mēs raidīsim cīņā visus savus spēkus.»

«Latvijai jābūt brīvai, Latvijai jābūt patstāvīgai un laimīgai. Ir diezgan posta mūsu zemē, ir diezgan asiņu, diezgan pēdējo gadu šausmas ņēmušas no mūsu tautas. Latvijai jāatdzimst mierīgā darbā. Tad atkal varēsim būt cilvēki, tad varēsim kā senāk, strādāt, pēc darba atpūsties, baudīt, piepildīt ikviens savus mērķus.»

«Visu tautu mēs aicinām vienotā sajūsmā un savas dzimtenes mīlestībā sargāt Latviju, likt ķīlā visu, ko katrs spēj. Tad Latvija pastāvēs, tad Latvijas valsts dos mums visiem to, ko viņa var dot. Mums vajaga būt lieliem savā gribā un dziļiem savā mīlestībā uz Latviju. Ar to mēs iegūsim sev palīgus valsts aizsardzības darbā un uzvarēsim ienaidnieku, ar to mēs tapsim kungi savā valstī.»

«Latvijas Sargs», nesot tautā skaidru domu un drošu, spara un pārlicības apgarotu sajūsmu, bija rasis piliens veldzes iztvīkušo cīnītāju rindās. To apliecināja Tautas Padomes un valdības locekļi, to teica valdībai labvēlīgā Liepājas latvietība. Bet jo sevišķu prieku un atzinību izteica tautas cīnītāji — Kalpaka un Baloža kaņavīri. Ar fronti redakcijai nodibinājās visciešākais kontakts un radās iespēja sniegt kārtēju informāciju par savas nacionālās armijas uzvaras gājieni «no Skrundas līdz Rīgai».

Līdzās nacionālās domas spilgtai izpausmei un Pagaidu Valdības soļu pareizai apgaismošanai, «Latvijas Sargam» nācās vest cīņu uz vairākām pusēm. Nācās runāt par sociāldemokratu

jūdasu lomu pret Tautas Padomi, noskaidrot lie-
linieciskās kustības īsto dabu un atmaskot vācie-
tības varas tieksmes. Un beidzot — cīņu nācās
vest arī pret Vācijas oficiālām personām, kuŗas
komisāra Vinniga kunga personā sekoja Lat-
vijas valdībai arī uz Liepāju un mēģināja arī šeit
vēl glābt kas glābjams «Baltijas valsts» labā.

Kļuvis par ieroci muižnieku un visvācu šovi-
nistu rokās, Vinnigs 24. janvārī Liepājā sarīkoja
priekšlasījumu par tematu «Vācija un Lat-
vija». Viņš teicās būt objektīvs. Gaŗi un plaši
izrunājās par to, ka jaunā Vācija neesot nākusi
šurp ar varas nolūkiem. Viņa pat atļāvusi neat-
karīgās Latvijas proklamēšanu (?!), palīdzējusi
latviešu kuŗaspēku apgādāt ar pārtiku un iero-
čiem un raidījusi arī savus dēlus cīņā pret kopējo
ienaidnieku. Bet šo sadarbību lielā mērā traucē-
jot latviešu naidis pret vietējo vā-
cietību, kuŗa jūtoties apspiestas minoritātes
sāvoklī. To jaunā Vācija nevarot pieļaut. Vi-
ņas austrumu politika esot tīrākā ideālisma auglis.

Ja mēs nezinātu, ka Vilhelma otrā Vācija, uz
kuŗu visus savus lātviņu un igauņu tautu jaunās
verdzināšanas plānus bija būvējusi Baltijas muiž-
niecība, tagad guļ drupās satriekta
pie zemes un «jaunās Vācijas» rī-
cību Baltijas valstīs nosaka nevis
viņas ideālisms, bet gan pamiera
noteikumi un uzvarētāju — sabiedroto liel-
valstu griba, tad, varbūt, Vinniga «augstai
dziesmai» arī kāds noticētu. Bet Pagaidu Valdī-
bai un aiz viņas stāvošām lātviņu aprindām šī kun-
ga divdabība jau bija labi pazīstama un tādēļ viņa
misijai Liepājā nebija nekādas nozīmes. Lātviņu
nacionālisti zināja, ka sabiedrotās lielvalstis pa-

vēlējušas Vācijai cīnīties Baltijas valstīs pret lielnieku iebrukumu, veicinot pie tam vietējo aizsardzības spēku organizēšanos. Ne jau Vinniga «ideālisms» bija tas, kas deva iespēju proklamēt Latvijas neatkarību 18. novembrī un pasargāja Pagaidu Valdību no apcietināšanas Liepājas stacijā, bet gan latvju nacionālās tautas vienotā griba un vācu zaldātu Rīgas un Liepājas padomju nepieņemšana patvarību pielietošanai pret latvju neatkarības centieniem. To jau vislabāk pieredzējām 16. aprīļa pučā, kuŗa priekšvakarā vācu virspavēlniecība ar grafu fon der Golcu priekšgalā, muižniecības ideologu iedvesmēta, vispirms atbrūoja un nolikvidēja vācu zaldātu padomes un tikai tad izdarīja varmācības aktu pret latvju nacionālo Ulmaņa valdību. Vinniga «ideālisms» tobrīd klusēja. Kaut tam vajadzēja visskaļāk runāt, jo 16. aprīļa pučs bija naža dūriens neatkarīgās Latvijas mugurā. Tas notika momentā, kad latvju bruņotie spēki veda sīvas cīņas Ventas krastos ar lielnieku armiju. Landesvēristi tad pameta fronti un sapulcējās Liepājā. Un Vinnigs gribēja, lai nacionālā Latvija ar šādiem ļaudīm uztura draudzību un dāvā tiem uzticību! Šī lielulība atrada pareizu, principiālu novērtējumu «Latvijas Sargā» un izsauca vācu šovinistu naidu pret avīzes vadītājiem.

* * *

Stāvoklis Liepājā ilgu laiku bija ļoti nenoteikts. Ministru prezidents Ulmanis atradās ārzemēs, lai meklētu palīgus, pārtiku un ieročus. Attiecības ar vāciešiem kļuva jau sākumā tik asas, ka nekādas lietišķas sarunas nevarēja vest. Neredzēdami izejas, vairāki vecie latvju virsnieki atmeta nacionālam ideālam ar roku un aizbrauca uz ārzemēm: Deņikina, Kolčaka un citu krievu balto ģenerāļu cīņas pret sarkano armiju viņiem šķita reālāks faktors, nekā sevis upurēšana no visām pusēm apdraudētai Latvijai. Liepājā palikušo virsnieku gara stāvokli zināmā mērā raksturo kāds iesniegums apsardzības ministram Zālīšam. Šai iesniegumā teikts:

«1) Mūsu stāvoklis. Lielinieki jau ieņēmuši lielāko daļu no Latvijas teritorijas. Apstākļi iekārtojušies tā, ka arī neieņemtajos apgabalos iedzīvotāju lielā daļa nav valdības atbalsts. Lieliniekiem pretim tiek virzītas, galvenām kārtām, vācu rotas, kas pašas nevien dezorganizētas, bet tagad vēl arī nospiež iedzīvotājus. Ievērojot pagātni un to, ka vācu iestādēs arī tagad ļoti naidīgi un ļaunprātīgi izturas pret latviešiem, šīs rotas ar savu klātbūtni vēl vairāk nervozē iedzīvotājus.

2) Valdības spēki. Acumirkli ap-

mēram 400 uzticamu labāko kareivju, bet kurus, kā nepietiekoši saorganizētus, trūcīgi apgādātus un bez drošas aizmugures, nav iespējams tūliņ jau izlietot tālākās operācijas, sevišķi kopā ar vāciešiem.

3) **Slēdziens.** Ievērojot to, ka katra ienaidnieka vājināšana ir mūsu interesēs, atļaut vāciešiem cīnīties pret lieliniekiem uz Latvijas teritorijas, kur tas tiem labāk iespējams, piem. Liepājā, bet neņemt nekādu aktīvu dalību kopā ar viņiem. Latvijas valdības saorganizētam kaŗaspēkam, turpretim, iesākt darbību kādā vietā, kas jau būtu brīva vai gandrīz brīva no vāciešiem. Kā tādu bazi jau tagad varētu ieņemt **Ventspili**, pat ar valdības rīcībā esošiem spēkiem, bet atzīstot, ka to un sevišķi materiālo līdzekļu tomēr par maz, lai patstāvīgi uzsāktu kaut cik ilgstošu operāciju, tad nepieciešami vispirms panākt, lai sabiedrotie vai cita valsts, kuŗas interesēs būtu lieliniecisma apkaŗošana, **nodrošinātu tādubazi:**

- a) ieņemt zināmu rajonu ar savu kaŗaspēku. No šī kaŗaspēka varētu vairāk arī neprasīt, nekā tikai noteikta rajona aizsargāšanu.
- b) piegādājot liulgabalus, flintes, municiju un citus nepieciešamos kaujas materiālus, kā arī apģērbu un pārtiku tādos apmēros, ka latviešu organizētais kaŗaspēks būtu nostādīts tāpat kā sabiedroto vai palīdzošās valsts zaldāti.

Tiks nodrošināta tāda baze. Valdība izplata savu darbību tālāk, organizējot **militāro spēku**, kas iztīra zemi no sve-

šiem vai kārtību traucējošiem elementiem un — administratīvu spēku, kas jau organizēts, ieņemtos apgabalos, nekavējoši stājas vietās un ievada tās nepieciešamās reformas, kuŗas jau tūlīt, nenogaidot Satversmes Sapulci, vajadzīgas iedzīvotāju nomierināšanai, piem. zemes jautājumā.

Gadījumā, ja sarunas ar sabiedrotiem par tādas bāzes nostiprināšanu nenovestu pie vajadzīgiem panākumiem un viņi nedotu operācijai vajadzīgās garantijas jau tūlīt, tad pēc iespējas drīz ir nepieciešami, ka valdība, kopā ar sev uzticīgo spēku un sabiedriskiem darbiniekiem, nenogaidot tālākus sarežģījumus, atstāj Liepāju un nokļūst sabiedroto vai neutrālā ostā, lai no turienes panāktu savu nodomu realizēšanu.

Nevarēdami piekrist domām par mūsu lietas galīgu pazaudēšanu un nezinādami Jūsu nodomus un lēmumus apsardzības jautājumā, mēs turam par vajadzīgu Jums, ministra kungs, aizrādīt uz augšā minēto, jo tikai konkrēti un noteikti priekšlikumi cīņā pret lieliniekiem atrod kaut cik atsauksmes pie Sabiedrotiem, kā to mums ir mācījuši Krievijas piedzīvojumi.

Reizē ar to mēs atļaujamies arī Jums ie-
bilst, ministra kungs, ka Latvijas uzticamo spēku izklīdināšana un dezorganizēšana, kas tagad tiek veicināta, pilnīgi likvidējot pirmā grūtākā darba panākumus, galīgi iznīcina katru izredzi uz latviešu spēku piedalīšanos pie zemes atsvabināšanas, bet lielnie-

cismam dod vienu no vislielākām un negaidītākām uzvarām.

Mēs lūdzam, lai pie iesniegtā darbības plāna apspriešanas un izstrādāšanas Jūs, ministra kungs, atļautu piedalīties arī kaņavīriem.»

Šai iesniegumā izskanēja it kā pēdējais izmisuma sauciens. Daudziem virsniekiem šķita skaidrs, ka pēc Rīgas piedzīvojumiem, kur sabiedroto kaņa flote aizbrauca bez mazākās sadursmes ar lieliniekiem, nevarēja sagaidīt, ka viņa uzņemtos aizstāvēt Ventspili... Bez tam, grāfa fon der Golca rīcībā bij līdzekļi, ar kuņu palīdzību padarīt latviešu nacionālo spēku organizēšanos Ventspilī tikpat neiespējamu, kā tas bija Liepājā... Kā vienīgais priekšlikums, par kuņu vajadzēja nopietni padomāt, bija priekšlikums par valdības un viņai uzticamo kaņaspēku pārcelšanos uz kādu draudzīgās valsts teritoriju, gadījumā, ja vācieši atsacītos no Liepājas tālākas aizstāvēšanas, bet latviešu rotām vienām nebūtu pa spēkam sarkāno lavīni aizturēt. Uz tādu varbūtību bija jābūt gataviem. Bet kā un uz kurieni pārcelties, — tas bija grūti atrisināms jautājums, jo vācieši tādā gadījumā, kā to rādīja viņu provokātoriskā rīcība pie Rīgas un Jelgavas atstāšanas, domāja tikai par sevi un par to, kā labāk likvidēt latviešu spēkus. Dzelceļi atradās vācu rokās un veda uz Vāciju. Uz tiem nevarēja paļauties. Jūra gan piederēja sabiedrotiem, bet lai to izlietotu, vajadzēja transporta kuģu. Tādu Pagaidu Valdības rīcībā nebij. Tā tād stāvoklis bez izredžu.

Taču, tas briesmīgais, par ko bez šausmām ne-

varēja domāt, nenotika. Frontē sirmajos Ventas krastos, kur stāvēja Kalpaks ar saviem varoņiem, gara stāvoklis bija citāds, nekā Liepājā. «Ventas ērgļi» tai pašā laikā, kad Liepāja dzīvoja no uztraucošām baumām, nodevās panikai un domāja par bēgšanu, — ar lielu mierību un aukstasinību gatavojās uz nopietnu cīņu ar uz mācošos pretinieku. Par to, kā un kur būtu iespējams atkāpties, frontē neviens nedomāja. Tur vispār atmosfēra bija tāda, ka to, kuŗš būtu sācis runāt par Latvijas atstāšanu, katrs kaŗavīrs, sākot no drošsirdīgā vadoņa Kalpaka un beidzot ar brīvprātīgi armijā iestājušos Skrundas zemnieku, — nosauktu par zaķupastalu.

Liepājā neatrisināmo problēmu frontē izšķīra ļoti vienkārši: ja vācieši atkāpsies un mēs nespēsīm noturēt atklātu fronti, — pāriesim uz partizāņu kaŗu.

Šīs frontes «tendences» nepalika nezināmas arī liepājniekiem. Pulkvedis Kalpaks uzaicināja Liepājā palikušos virsniekus braukt uz fronti... Frontes kareivji, savukārt, griezās pie Liepājas pilsoņiem ar ļoti raksturīgu vēstuli, kuŗa nodrukāta «Latvijas Sargā» un skan tā:

«Jau vairāk kā mēnesi jūs pļāpājat par gaidāmiem palīga spēkiem, par lielinieku drīzu atnākšanu, par bēgšanu uz ārzemēm un tamlīdzīgas lietas... Jūs esat aizmirsuši, ka Latvijas zemes sargu nodaļas pavada neviennādu cīņu dienas pozīcijās. Jūs esat aizmirsuši, ka daudziem no mums nav siltu drēbju un apavu, ka lielākai da-

!ai vēl mugurā tie paši krekli,
ar kuņiem atstāja Rīgas pozīci-
jas un Rīgu!

Vai jūs tiešām nedomā sirdsapziņas pār-
metumi, kad jūs glēvi un maziski, klejodami
bez nozīmes pa ielām, jaukdamies pa kafejnī-
cām un masku ballēm, veicināt paniku,
izplatot bābu tenkas un tišā
prātā pārdodat un nododat dzim-
teni? Nokratāt taču reiz vienaldzības un
glēvulības miegu! Jūsu vieta pie mums, po-
zīcijās. Mēs cīnāmies, mēs apzināmies savu
svēto pienākumu, mēs nekurnam par grūtī-
bām, bet mūsu spēki var pagurt, ja mums
nenāks palīgi. Mēs gaidām jūs un prie-
cājamies par katru, kas ierodas. Divpadsmitā
stunda ir sīta, atmostaties un nākat! Jūsu
panika, jūsu pagurums un glēvu-
lība šē izkaisīs kā dūmi. Šē jūs
atdzimsat garīgi un miesīgi un
šē jūs kļūsat par Latvijas valsts
īstiem pilsoņiem!»

Šis frontes kareivju skarbaiss uzsaukums, kopā
ar dedzīgo patriotismu, kāds dvesa pretim no katra
«Latvijas Sarga» numura, ienesa paniskajā aizmu-
gurē vairāk loģiska prāta un pienāku-
ma apziņas. Mazliet nokaunējās un sakustē-
jās Liepājas miegainā sabiedrība. Lab-
vēlīgākas ziņas pienāca arī no citurienes. Igaunu
nacionālie pulki, pabalstīti no somu brīvprātīgiem,
sāka atsist komunistu uzbrukumus un pāriet pret
tiem uzbrukumā. Pienāca ziņas, ka Zviedrijā or-
ganizējas brīvprātīgie, kuņi dosies latviešiem pa-
ligā. No ārzemēm atgriezās ar labām ziņām arī
valdības sūtņi.

Kaŗa ostā sāka pulcēties pirmie zemes sargi no Liepājas apkārtnes. Tos steidzīgi apgādāja ar zābakiem un apģērbiem un nosūtīja pulkvedim Kalpakam. Tā pamazām radās lūzums uz pašdarbības un patriotisma pusi.

* * *

Pirmā ievērojamākā kauja starp lielinieku pulkiem un mūsu skaita ziņā mazajām daļām, notika 16. janvārī pie Liel-Auces. Kauju personīgi vadīja pulkvedis Kalpaks. Spēki bij ļoti nevienādi. Mūsu nelielajām nodaļām nācās cīnīties ar milzīgu ienaidnieka pārspēku. Bet mūsējo lozungs bij: uzvarēt vai krist! Atkāpties nedrīkstēja. Tāda bij visu karavīru cieša apņemšanās. Un notika brīnums. Lielinieku rindas atsitās pret mūsu vienoto gribu kā pret klinti. Viņi sagriļojās un apjuka. Tādu pretestību, laikam, nekur un nekad tie vēl nebij sastapuši. Viņu apjukumu mūsējie prata izmantot sev par labu, pārīedami straujā, visaugstākā mērā pārdrošā un riskantā uzbrukumā. Lielinieki bēga, pamezdami ievainotos un kritušos. Pirmā uzvara, kaut viņa ar maksāja priekš toreizējiem apstākļiem lielus upurus, bij gūta. Uzvarai bij milzīga morāliska nozīme. Tās atbals satricināja miegaino gaisu aizmugurē un iedvesa cīņas sparū pagurušos un bailīgos. Bij sākusies Latvijas atbrīvošana.

Kāds ievainots virsnieks par šo vēsturisko kauju ziņo:

«Ienaidnieks papriekšu izsūtīja no meža artileriju, kam sekoja kājnieki. Klusu, kā zagļi, viņi lida aizvien tuvāk Liel-Auces mui-

žai, kur atradās mūsu nodaļas. Viņu nolūks bij mūs ielenkt un pārsteigt. Bet tas neizdevās. Mūsu modrīgie sargi viņus pamanīja. Sausi un griezīgi klusajā naktī atskanēja pirmie šāvieni. Vienā acumirkli mūsējie bij kājās un pulciņš pēc pulciņa atstāj nakts mītņi, lai dotos pretim ienaidniekam. Klusā balsī priekšnieki izdala pavēles un klusi kaņavīri iziet viņas izpildīt. Lielinieki savilkuši savus spēkus kalnājā un raida uz mums spēcīgu uguni. Bet mēs, izpildīdami dotās pavēles, ar mierīgu apziņu un drošu ticību, ka ziedojam sevi Latvijas valsts labākai nākotnei, dodamies pretī ienaidnieka ugunij. Gaiss pilns pulvera smakas. Mežs un lauks dobji dun no šāvienu trokšņa. Daži mūsu biedri pakrīt, smagi ievainoti, daži aizmieg uz mūžu mūžiem. Bet mēs nepazīstam ne bailes, ne šaubas. Aizvien drošāki kļūst mūsu soļi un noteiktāka pārliecība, ka mums jāuzvar. Un tiešām! Kad mūsu vienotā uguns ienaidnieka rindās ierāvusi jūtamus robus, — viņu uguns atslābst un tas sāk atvilkties aiz kalna, mežā. Sakauti un bēg! Mūsu acīs spīd uzvaras prieks un krūtīs mostas apziņa, ka esam pakalpojuši dzimtenei.»

* * *

Ziņa par lielinieku sakaušanu pie Liel-Auces bija milzīgs notikums visā Lejas-Kurzemes frontes aizmugurē. Tā gāja no mutes uz muti, vieni to izrunāja ar aplēptu naidu, otri ar dziļu prieku un aizrautību. Mums, latviešiem, pašiem nu bij savs varonīgs karaspēks, kurš spēja atstāt lielinieku pārspēku un prata aizstāvēt savu dzimto zemi! Kluss un draudošs, kā pasaku milzis, Ventas krastos viņš stāvēja un iedvesa bailes arī mūsu aizmugures ienaidniekiem Liepājā.

Tai tumšajā un mitrajā janvāra dienā, kad Liepājas Brāļu kapos pirmiem kritušiem varoņiem par godu nošalca gaisā flinšu salve un apklusā patriotiskās runas, visi atgriezās mājā savādā gara stāvoklī. Bij žēl jauno varoņu, kuri palika mitrajā smiltī guļot, sirds sažņaudzās sāpēs, domājot, cik liels šis zaudējums priekš mūsu nelielā cīnītāju pulciņa, un tomēr, gribējās caur asarām gaviļēt, jo šis jaunās dzīves, šis kolektīvais upuris, bija nesis uzvarutautas garastāvoklī, bija iezvanījis jaunu dienu, kurā nāca ar darbu gribu un cīņas sparū. Starp frontī un aizmuguri tagad bija nodibinājušās nesaraujamas saites, kurās bija vienlīdz nepieciešamas varonīgām cīņām tur un sekmīgam darbam še.

Pulkvedis Kalpaks, viņam pašam to nemaz neapzinoties, kļuva par tautas varonības izteiksmi, ap kuŗu tagad saistījās visu ilgas un cerības. Uzticība, kuŗu viņš baudīja starp saviem cīņas biedriem frontē, pārgāja uz tālāku apkārtni. Izturēdamies saudzīgi un gādīgi pret ieņemto vietu iedzīvotājiem, viņš drīz vien ieguva vispārēju uzticību un pie viņa griezās visdažādākās vajadzībās, kuŗas viņš pēc iespējas centās apmierināt.

Pēc pirmās uzvaras drošāki un devīgāki kļuva vietējie zemnieki: nebaidījās sniegt ziņas par lielinieku kustībām un piegādāja mūsu karēivjiem pārtiku un apģērbus. No lielinieku apdraudētiem apgabaliem gan kājām, gan jāšus ieradās pie pulkveža Kalpaka brīvprātīgie un lūdza ieskaitīt viņus nacionālā armijā. Bij vairāki gadījumi, kad ieradās visi vienas mājas vīrieši: tēvi un dēli, saimnieki un kalpi, jo lieliniekus reiz redzējuši un viņu kulakus izjutuši, latviešu zemnieki kļuva par viņu niknākiem ienaidniekiem.

Pilnīgs lūzums aizmugurē notiek pēc Skrundas kaujas, 29. janvārī. Arī šo kauju ar lielu taktu un izveicību vadīja pulkvedis Kalpaks. Lieļinieki bija ieņēmuši Skrundas muižu un sakoncentrējuši pret mums ievērojamus spēkus. Mūsu rotām še stāvēja pretī padomju Latvijas sarkano strēļnieku pulks, kuŗš jau vairāk dienas rikojās iet uzbrukumā. Bet mūsējie pasteidzās ātrāk un atņēma ienaidniekam iniciatīvi. Uzbrukums sākās plkst. 6 no rīta. Mūsējiem izdevās pievirzīties ļoti tuvu pretinieku pozīcijām. Bet tā kā sarkanie bij muižā ļabi nocietinājušies un slēpās aiz biežajām mūŗa ēkām, tad ar flinšu uguni viņus

bij grūti pieveikt. Ar «urrā» saucieniem mūs ējie metās durkļu cīņā. Lielinieki durkļu cīņu nepieņēma, bet atšaudidamies, nekārtībā bēga, pametot kaujas vietā savus kritušos un ievainotos. Daži sarkanie strēlnieki, kuņiem bij izdevies paslēpties muižas ēkās un izvairīties no komisāru draudiem, labprātīgi padevās gūstā un stāstīja, ka viņiem teikts, ka uzbrucēji nav latvieši, bet vācieši. Pie gūstekņiem atrada pavēles, no kuņām bij redzams, ka sarkanās armijas štābs cerēja drīzumā salauzt «baltās Latvijas» pretošanos. Liepājas ieņemšana bij uzdots 2. latviešu komunistu pulkam.

Kādas jūtas tai pašā laikā izjūt mūsu nacionālais kareivis, to liecina sekoša vieta no virsnieka Skujīņa piezīmju grāmatiņas:

«Skaidra ziemas nakts. Zem kājām plašs sniega klajums. Virs galvas zvaigžņota debess. Stāvu uz Ventas krasta, sarga postenī, un vēroju pretējo pusi, kur atrodas mūsu ienaidnieks. Nakts brīnišķīgi skaidra un klusa. Liekas, ka snaudā elpotu pretējā krasta meži un kalni. Brižiem no sala brikšķ koki un ledi. Mani jaunie biedri satrūkstas un ciešāki saņem rokās flintes. «Čomiņi nāk,» kāds klusu saka. Apmierinu viņus un mācu, kā izšķirt lausku no parastā trokšņa. Tālu, tālu, kaut kur lielinieku aizmugurē rej suņi, un man liekas, ka dzirdētu dažu verstu tālumā zirgu soļu un kamanu troksni. Tik dīvaina ir šī nakts. Pēc katra trokšņa skats drudzaini vēro apkārtni un apstājas pie katra tumšāka koku stumbura... Bet «tur» viss klusu un mierīgi. Nakts ietinas aizvien dziļāk miega elpā. Krū-

tīs pamostas ilgas un sāpes. Domas aizlido nesenā pagātnē. Kā gan tagad izskatās Rīgā, Vidzemē? Kas notiek Krievijā?.. Tur palika tuvi ļaudis un ziņu tik maz no viņiem! Kā viņiem klājas? Ko dara mana mīļā meitene, kāda izskatās viņas baltā istabiņa, kuņģā tik daudz kļusu, saulainu mirkļu pavadīts?..

Nāk un iet acu priekšā viena pagātnes aina pēc otras. Ilgas un sāpes mainās ar cerībām, ka atkal drīz tiksimies, ka viss būs labi un priecīgi. Jo tamdēļ jau mēs šē stāvam, tamdēļ sevi ziedojam, lai ačgārno dzīvi ievadītu sliedēs, lai darītu galu slepkavībām un laupīšanām, lai nodibinātu Latvijā patiesu brīvību, taisnību un laimi. Mēs negribējām šo kaŗu. Mums viņu uzspieda tie, kuŗi kā izbadējies žurku bars dodas no svētās Krievijas, lai mūsu jaunai, dzimstošai brīvvalstij uzvestu kaklā diktatūras valgu un to nožņaugtu...»

Pēc Skrundas kaujas aizmugurē jau notika pilnīgs lūzums uz patriotisma pusi. Galīgi aplūsa neķītrās baumas un tenkas. Radās atbalsts valdībai un ticība uz sevi pašiem. Pilsoņi sāka saprast, ka nu vajadzīgs tikai pašu spēkus pavairot, lai gūtu jaunas uzvaras un atbrīvotu zemi no iebrucējiem.

Savu taktiku mainīja arī sabiedrotie. «Latvijas Sarga» 17. num. ievietots sekošs ziņojums: «Sestdien, 8. februārī angļu flotes nodala nodeva Latvijas Pagaidu Valdībai lielāku daudzumu ieroču un kaŗapiederumu, izsakot gatavību arī turpmāk visādā ziņā palīdzēt Latvijai cīņā par savu patstāvību un

brīvību.» Šai piezīmē iet runa par šautenēm un mašīnflintēm, ko angļi, iepazīnušies ar mūsu nelielās armijas varonīgām cīņām pie Ventas, nodeva kā dāvanu, lai būtu ar ko apbruņot jaunformētos papildus spēkus. Angļu priekšstāvjiem Liepājā nebija nezināmi tie šķēršļi, kādus Pagaidu Valdībai nācās pārvarēt, lai dabūtu no vācu virspavēlniecības nepieciešamos ieročus un municiju.

* * *

Sarkano strēlnieku objektīvas vēstures vēl nav. Bet mēs nebūsim grēkojuši pret patiesību, ja atzīmēsim, ka viņu vidū bija prāvs skaits tādu cīnītāju, kas savas patiesās pārliecības dēļ nevēlējās karot pret nacionālo Latviju. Starp šādiem sarkanās armijas karotājiem pirmā vietā atradās strēlnieku pulku virsnieki, kas apstākļu spiesti bija kopā ar strēlnieku pulkiem aizgājuši uz Krieviju. Nu viņus spieda karot pret saviem tautas brāļiem, bieži vien pret saviem miesīgiem brāļiem un tēviem, kas cīnījās nacionālā armijā. Liela daļa to nespēja darīt un nedarīja. Tie, riskējot ar dzīvību, izmantoja katru izdevību, lai pārklātu nacionālās armijas pusē. Tādu gadījumu nebija mazums, sevišķi vēlākā laikā, kad pretlielinieciskā fronte pārsviedās uz Latgali.

Lielus pakalpojumus nacionālai lietai Kurzemes frontē piem. izdarīja strēlnieku virsnieks Nikolajs Balodis (tagad mūsu armijas pulkvedis leitnants), kurš pārbēga no sarkanās armijas Šauļu-Poņevežas līnijā. Pret sarkano spēkiem šai virzienā operēja vācu karaspēka daļas. Sarkanā armijā ar gudru ziņu tika izplatītas baumas, ka «baltie» visus pārbēdzējus nošauj. Vienkāršie strēlnieki tam pa daļai ticēja, bet virsnieki saprata, ka tā tikai aģitācija, lai atturētu no pār-

bēgšanas. Tā uz lietu skatījās arī Nik. Balodis, kad devās pāri frontei, lai nokļūtu Latvijas pusē. Vācu brigādes štābam (ģenerālkomando 52, Šauļos), viņš nodeva ļoti svarīgas ziņas un plānus par sarkanās armijas spēkiem, apbruņojumu un nodomiem. No šīs informācijas kļuva redzams, ka turpmāko divu mēnešu laikā sarkanās armijas vadība nodomājusi pārsviest uz Latvijas fronti jaunas, ievērojamas rezerves. Izmantojot iegūtās ziņas nenācās grūti sakaut sarkanās armijas daļas, sagatavot Jelgavas ieņemšanu un Rīgas atbrīvošanu.

N. Baloža pārbēgšana «balto» pusē ļoti uztrauca sarkanās armijas štābu, jo Balodis bija šīs armijas štāba operatīvās daļas virsnieks. Viņa «nodevībai» komunistu izdotā grāmatā «Voina i revolūcija» un «Latviešu strēlnieku vēsturē» veltītas īpašas nodaļas.

* * *

«Latv. Sarga» 19. numurā ir sekošs kvitējums: «Latviešu kaŗa vienība frontē saņēma 5 pāri vilnas zeķu, 2 pāri cimdu un 3 siltus kreklus, ziedotus no Liepājas pilsonēm. Štāba priekšnieks: Grāmatiņš.» Kvitējumam seko pateicība, kuŗa, cik redzams, attiecas uz augšminēto ziedojumu: «Va-
kar saņēmām pirmo ziedojumu! Lai apmēros viņš kāds būtu, bet tas ir pirmais ziedojums un tāpēc viņš ir sevišķi miļš, bet vēl vairāk arī tāpēc, ka šis ziedojums nes sev nepārprotami līdz dziļu atzinīgumu un izprašanu, kas vēl vairāk kā pats ziedojums. Mūsu lielā pateicība Liepājas pilsonēm! Latviešu kaŗa vienības uzdevumā: po-
ruč. Kociņš.»

Mūsu ievainoto un slimo kaŗavīru ārstēšana un kopšana sākumā bija ļoti trūcīga. Neatsverami lielu un svētīgu darbu šai ziņā veica Dr. J. Alksnis un viņa cie-
nījamā kundze, uzņemot ievainotos un slimos sa-
vā klīnikā. Pirmie ievainotie, kas atrada laipnu uzņemšanu Alkšņa klīnikā bija studentu rotas virsnieki (un tagad pazīstamie sabiedriskie darbinieki) Jānis Celms un Felikss Krusa.

Redzot, ka privātklīnika par mazu frontes vajadzībām, Dr. Alksnis kopā ar citiem Liepājas latviešiem īsā laikā noorganizēja Lie-
pājas Sarkanā krusta kaŗa lazareti

ar 60 gultām. Alkšņa kdze uzņemās lazaretē priekšnieces pienākumu, bet pats Alksnis darbojās tajā kā virsārsts-ķirurgs, bez kādas atbildības.

Šis pirmās latviešu lazaretē ierīkošanu pamudināja arī tas, ka ievainotie latviešu karavīri, kam nācās iet Landesvēra slimnīcā, sūdzējās, ka viņus tur pavirši kopj, tura netīrā veļā un dod sliktāku ēdienu, nekā turpat ievietotiem vācu karavīriem.

Lai sniegtu ievainotiem tēvijas sargiem palīdzību uz vietas, Dr. Alksnis nosūtīja uz fronti jaunajam ārstam Dr. Vanagam palīgā vēl dažus latvju ārstus. Uz turieni aizbrauca Dr. Rožkalns ar nelielu lazareti un aizveda līdz Dr. Kundziņam.

Liepājas latvieši noturēja apspriedi palīdzības sniegšanas lietā ievainotiem karavīriem. Apspriedi vadīja Dr. J. Alksnis un Dr. Sprūda. Nolēma nekavējoši stāties pie līdzekļu vākšanas, gan ziedojumu, gan izrīkojumu veidā, lai rastos iespēja uzstādīt pēc iespējas vairāk gultas un apgādāt ar pārtiku, veļu un zālēm ievainotos karavīrus. Rīcības komitejā ievēlēja prof. L. Alkšņa kdzi, māc. Virbuli, Dr. A. Alkšņa kdzi, V. Kūlmaņa jkdzi, V. Sīmaņa kdzi, V. Dāli un c.

Par Latvijas Sarkanā krusta uzdevumiem «Latvijas Sargs» izteicās šādi:

«Kurzemes frontē sācies vispārējs uzbrukums, kuŗā ņem dalību mūsu bruņotie spēki. Šī uzbrukuma mērķis — Latvijas atsvabināšana no svešām varām, lai tā reiz kļūtu brīva, lai tauta varētu nodoties mierīgam darbam un saņemt šī darba augļus. Ar šādu iejūsmu un

dziļu ticību savai uzvarai, dodas cīņā mūsu tautas labākie dēli. Dzimtenes atsvabināšanas ideāls viņus sakalis tērauda vienībā, viņi domā un jūt kā kolektīvs, kā viena saime.

Liels un skaists ir mērķis, par kuŗu cīnās mūsu varoņi sirmās Ventas krastos. Un viņi arī to pilnā mērā apzinās. «Kad dabūjām zināt, ka rīt sākas uzbrukums,» — raksta kāds virsnieks, «mēs priecājamies kā mazi bērni. Kā akmens novēlās no sirds un kļuva tik liksmi un labi. Jo nu reiz pienācis mirklis pierādīt darbos mūsu dzimtenes mīlestību un iztīrīt Latvijas svēto zemi no laupītāju bandām.» Notikušās cīņās mūsu varoņi ir pierādījuši, ka viņi prot godam cīnīties un mirt. Vārds tagad tiem, kas palikuši frontes aizmugurē. Ja līdz šim lozungam «visu priekš valsts aizsardzības» bijusi vairāk principiāla nozīme, tad tagad tam jāklūst par reālu piepildījumu. No vārdiem jāpāriet uz darbiem. Tas ir katra Latvijas dēla un meitas svēts pienākums. Katram jāliek rokas pie darba, lai mūsu ievainotie kaŗavīri tiktu ar pelnīto uzmanību un mīlestību apkopti un ārstēti. Nav pielaižams, ka mūsu ievainotos kaŗavīrus gulda vācu emigrantu nama lazaretē, kur tos kopj svešas rokas.

Frontes aizmugurē palikušiem latviešiem jāuzņemas pilnīga atbildība par katra ievainota kaŗavīra ārstēšanu un kopšanu. Frontē jāvalda pārlicībai, ka nevienam nenāksies ciest un nīkuļot nepietiekošas palīdzības dēļ.

Latviešu Sarkanā krusta lazaretēs priekš-

zīmīga ierīkošana būs uzvara pār politisko vienaldzību un sastingumu frontes aizmugurē. Tā būs liecība, ka griba uz brīvu un neatkarīgu Latviju modusies arī šeit un ka uzvara ir droša.»

Šai sakarībā jāatzīmē, ka nodibināts Latvijas Sarkanais Krusts tika jau Rīgā, Kareivju Savienības 10. novembrā sēdē. Pārrunājot šo jautājumu, noskaidrojās, ka reizē ar aizsardzības spēku organizēšanu steidzami jānokārto arī slimo un ievainoto ārstēšana. Steidzamību prasīja arī tas apstāklis, ka no vācu gūsta atbraukušie latvju virsnieki un kareivji pa lielākai daļai bija galīgi novārguši un slimi. Paklausot Kareivju Savienības aicinājumam, viņi gan ieradās Latviešu biedrībā reģistrēties un izteica gatavību doties cīņā par neatkarīgo Latviju, taču viņu veselības stāvoklis bija tik ļauns, ka vispirms vajadzēja tiem dot iespēju atkopties.

Noklausījies ziņojumos, prezidijs nolēma, ka Latvijas Sarkanais Krusts jādibina kā patstāvīga organizācija, pēc kam jāievada sarunas ar okupācijas varu par bijušā Viskrievijas Sarkanā Krusta īpašumu un mantas pārņemšanu Latvijas Sarkanā Krusta rīcībā. Lēmuma izpildīšanu uzdeva trim prezidija locekļiem R. Dambīšam, A. Bļodniekam un O. Vīcupam.

12. novembrī viņi sasauca Romas viesnīcas zālē apspriedi, kurā nolēma nodibināt Latvijas Sarkanā Krustu. Uz baltas papīra lapas A. Bļodnieks uzzīmēja sarkanu krustu, bet otrā pusē uzrakstīja tā oficiālo nosaukumu un dibinātājus. Tai pašā apspriedē arī nolēma par Latvijas

Sarkanā Krusta priekšnieku uzaicināt bij. strēlnieku pulku ķirurgu Dr. J. Jankovski. Sarkanā Krusta biroja pārzināšanu uzdeva kapt. O. Vīcupam. Birojam telpas pagaidām ierādīja Rīgas latv. biedrībā. Viena no pirmām darbiniecēm bija Krastiņa jkdze.

Interesanti atzīmēt, ka tūlī pēc Latvijas Sarkanā Krusta nodibināšanās un darbības atklāšanas, nez no kurienes izpeldēja kāds «Baltijas Sarkanais Krusts», ar vācu kungiem un dāmām kā vadītājiem. Arī tie pretendēja uz bij. Viskrievijas Sarkanā Krusta īpašumiem, bet pateicoties Kareivju Savienības enerģiskiem pretoļiem, «Baltijas Krustam» nācās apklust.

* * *

Kurzemes kauju chronikā 6. marts ir dziļu sēru diena. Šai dienā, nelaimīgā sadursmē ar vācu dzelzs divīziju, mūsu jaunā armija zaudēja savu iemīļoto un uzticamo vadoni pulkvedi Oskaru Kalpaku. Līdz ar vadoni krita viņa varoņi — Atsevišķās rotas komandieris kapt. Nikolajs Grundmans, jātnieku nodaļas virsleitnants Pēteris Krievs un artilērijas leitnants Šrūnders.

Par šo traģisko sadursmi Kalpaka štāba virsnieks kapt. Kociņš savās piezīmēs raksta:

«Mūsu kolonnām nācās cīņu vest ārkārtīgi grūtos apstākļos. Kaujas rajons bija liels, bet sakari starp operējošām daļām slikti. Trūka ziņnešu un arī tālrunus pirmās kaujas dienās nebij iespējams uzstādīt. Šo trūkumu novērsa tikai vēlāk, kad ienaidnieku sakaujot, mūsu rokās krita vairāki tūkstoši metru kabeļu un lauka aparāti. Varbūt, ka 6. marta nelaimei par cēloni bij šie tehniskie trūkumi, bet, varbūt, arī citi. Fakts bija tas, ka pulkveža Kalpaka bataljons, vajādams milzīgā steigā atkāpjošos ienaidnieku, uz Saldus-Skrundas lielceļa, pie Skudru mājām, uzdūrās uz pilnīgā kaujas gatavībā nostājušos vācu dzelzsdivīzijas Borka bataljonu, kuŗš bij ieņēmis pozīcijas un turēja fronti ne pret ie-

naidnieku, bet stāvēja ar muguru pret to... Mūsu izlūki ziņoja pulkvedim Kalpakam, ka ienaids apcietinājies Skudru mājās un uzsācis jau kauju ar mūsu avangardi. Nevienam nebija ne mazāko šaubu, ka kauja tiek vesta ar ienaidsnieku. Cēsu un Studentu rotas dabūja pavēli nekavējoties iziet ķēdē, vienai pa lielceļa labo, otrai pa kreiso pusi. Pats Kalpaks gandrīz visu laiku atradās uz ceļa, gar kuŗu stiepās nelieli meža puduri, un deva rotām pavēles. Ceļš sākumā gāja pret nelielu uzkalni, kādēļ pretinieka flinšu un ārkārtīgi stiprā ložmetēju uguns, kuŗa bija galvenā kārtā vērsta uz ceļu, gāja mūsu ķēdēm pār galvu. Pirmsākumā mūsu ķēdes nogāja līdz uzkalnei, kur ieņēma pozīcijas un atklāja uz ienaidsnieku spēcīgu flinšu un ložmetēju uguni. Mūsu labais spārns pa to laiku sāka apiet ienaidsnieka kreiso spārnu. Kalna galā jau bija krituši divi mūsu virsnieki: 1. atsevišķās jātnieku nodaļas virsleitnants K r i e v s, kuŗš, uz ceļa nometies, apšaudīja ienaidsnieku no savas mašīnflintes, un otrais — artilērijas vadītājs leitnants Š r ü n d e r s, kuŗš bija divus soļus no lielceļa, piecēlies un ar tālskatu novēroja ienaidsnieka kustības. Pulkvedis K a l p a k s visu laiku noteiktiem soļiem gāja pa ceļu un deva pavēles. Tā viņš nokļuva līdz kalngalam, kur bija nocietinājies kāds mūsu virsnieks. Pēdējais lūdza pulkvedi tālāk neiet, brīdinādams no ienaidsnieka ložu krusas. Pulkvedis nogriezies mazliet pa labi no ceļa, turpināja iet uz priekšu un uzmanīgi novērot ienaidsnieku. Novērojis kaujas situāciju, Kalpaks deva savu pēdējo pavēli rotām: «Uz

priekšul», pēc kam, nāvīgi ievainots, saļima. Pa tam ienaidnieka kreisais spārns bija apiets un tuvojās viņa padošanās brīdis. Bet dažus mirkļus pirms tam, kauja prasīja vēl vienu sāpīgu zaudējumu — Studentu rotas komandieri kapt. Grundmani, kuŗš, būdams ļoti smagi ievainots, pats sevi nošāva. Kad apiešanas manevrs bija veikli izvests un ķēdes arī frontāli pārgāja uzbrukumā, pretinieks padevās. Arī viņiem bij smagi zaudējumi. Un tad abas puses ar šausmām redzēja, ka noticis briesmīgs pārpratums. Skumjas un sašutums pārņēma nevien armiju, bet arī tautu un valdību.

Pulkvedis bija kritis, bet viņa varoņgars kareivjus vadīja joprojām uzvarām bagātās cīņās.»

Kā augstākā mērā taktisku, nosvērtu un drošsirdīgu kaŗavīru plkv. Kalpaku personīgi augsti vērtēja arī grāfs fon der Gols. Kalpaka nāves gadījumā viņš piesūtīja Pagaidu Valdībai sekošu rakstu:

Pagaidvaldībai es paziņoju sāpīgo vēsti, ka pēc viņnakt pienākušām ziņām ir kritis pulkvedis Kalpaks un viņa divi virsnieki. Cik līdz šim bijis iespējams konstatēt, izrādās, ka divas parallēli operējošas kaŗaspēka nodaļas, proti, pulkveža Kalpaka un Borka bataljons, kuŗš atradās uz dienvidiem norunātā attālumā, ir kaujas drudžainā steigā viena otru apšaudījušas, un te ir notikusi šī nelaime. Tuvāku ziņu vēl trūkst.

Es jūtu to dziļi sāpīgi, ka savu pulku tik karsti mīlētais, visu kaujas biedru cildinātais, drošsirdīgais vadonis, ar kuŗu savu personīgo

pazīšanos es skaitīju par lielu godu, ka viņš kritis tik traģiskā nāvē tobrīd, kad savus uzvarošos kaŗa pulkus viņš veda cīņās par tēvijas atpestīšanu.

Vēl tikai dažas stundas pirms tam es varēju viņam nosūtīt savu klātpielikto telegrammu.

Es pavēstu Latvijas valdībai manas, kā arī pavēlniecībā esošo kaŗaspēku dziļas sēras.»

Augšā minētā telegramma, ar kādu grāfs fon der Golcs caur landesvēra galveno štābu bija griezies pie pulkveža Kalpaka, pateikdamies par iepriekšējās dienas panākumiem frontē, skanēja sekoši:

«Es izsaku savus labākos laimes vēlējumus par Jūsu kaŗa pulku spīdošajiem panākumiem dienvidaustrumos no Skrudandas 6. martā. Iepriekšējās dienās kaŗa pulki, kā arī viņu vadība manas gaidas pilnā mērā piepildīja, tā kā man ir sevišķs prieks Kalpaka priekšzīmīgo nodaļu zināt manā pavēlniecībā.

Grāfs fon der Golcs,
ģenerālmajors, VI rezerves korpusa komandieris.»

Pulkvedi Kalpaku un viņa varoņus apbedīja 11. martā Liepājas ziemeļu kapsētā, kopējā brāļu kapā.

Pie aizbērtā kapa ļoti sagrauzts stāvēja ministru prezidents K. Ulmanis un apsardzības ministrs J. Zālītis. Viņi runāja par Latvijas likteni un varoņu pašai dziedzību, kas tagad uzliek jaunus pienākumus aiz viņiem palikušiem — atbrīvot valsti no ienaidniekiem un nodibināt tautai laimīgu un mierīgu dzīvi.

Sirsnīgos vārdos no kritušiem atvadījās no frontes iebraukušie karavīri. Viens no tiem teica: «Es atvados, lai dotos atpakaļ izpildīt Tavu pavēli.»

No Kalpaka un kritušiem virsniekiem atvadījās vācu karaspēka vārdā un vaiņagu nolika arī grāfs fon der Golcs.

«Latvijas Sargs» šai dienā iznāca sēru ierāmējumā un tajā ievietoti plaši raksti par kritušiem cīnītājiem. Bez tam sekošais Ed. Virzas dzejolis:

Pulkvedim Kalpakam.

Stāv ļaužu pulks atsegtām galvām, gods atdots
no kareivjiem tiek,
Viens otris pie nodurtām acīm sev roku tri-
cošu liek,
Un komanda atskan, rīb salves un spēlēt
mūzika sāk.
Ir nobeidzis uzvaras savas, uz mājām nu Pulk-
vedis nāk.
Caur pilsētu trokšņainu, skaļu, kur ļaužu uz
laukumiem daudz,
Viņš lēnajos triumfa ratos pa ielu svinīgu
brauc.
Raud, Pulkvedi, kareivji Tavi. Jel neļauji
taurēm vairs pūst,
Un piecēlies runā uz tautu, lai klusums par
gavilēm kļūst.
Bet neatbild Pulkvedis vairāk ne kareivjiem,
tautai, ne kam,
Sedz karogs sarkan-balts-sarkans ir seju, ir
augumu Tam.
Jel paceliet apsegu svēto, lai Vadons veļ acis
un redz

Ir sauli uz kareivju pierēm, ir to, kas noriet
un lec.
Viņš kluss. Tik ar Latvijas zemi vēl sajaukties
nesas Tam prāts:
Šis karogs sarkan-balts-sarkans pār mirušo
Pulkvedi klāts.

Tai pašā «Latvijas Sarga» numurā ievietots
K. Skalbes dzejolis:

Kalpaka un viņa varonīgo biedru
piemiņai.

Ak, Latvija, kāds sājū avots tu
Priekš sirds, kas tevi vientulīgi mīlē,
Kas tavus soļus vēro klajumā,
No zvaigznēm tavas jaunās gaitas zilē.
Ak, Latvija, kāds spēka avots tu
Priekš sirds, kas tevi nebēdīgi mīlē,
Kas tavās jaukās acīs skatījies,
Kā tavu ezeru visskaidrā dzilē.
Ar dziesmām vīri iet pret likteni
Un nākotnei, kā saulei atveļ rokas.
Kad viņus aizrauj nāves atvari,
Tie smaidīdami saņem viņas mokas.
Ak, aklais, klusais nāves laivinieks,
Ko čīkstot aiznes tava melnā strūga!
Kāds tevīm viņus dzīvei atraut prieks?
Tie bija labākie, kas nezināja jūga.

Kalpaka un viņa varonīgo virsnieku piemi-
ņai veltītā rakstā, «Latvijas Sarga» 43. num. šis
avīzes galv. redaktors Arturs Kroders iz-
sakās:

«Kareivis ir tautas dvēsele. Kareivis ir
tautas slepeno ilgu nesējs un piepildītājs.

Viņš dziļāk jūt, kā citi, tautas zaudējumus un sāpes, viņš siltāk priecājas, kā citi, par tautas uzvarām un ieguvumiem. Kareivis savas asinis un savu dzīvību ķīlā liek par tautas brīvību un laimi. Ja dzīvība, cilvēka augstākā manta, ir ķīlā likta, tad dvēsele dziļāk jūt, skats tālāk redz. Dzīvības noslēpumu pazīst kareivis, viņš zina, ko nozīmē mirt un viņš arī zina, kā dzīvību aizstāvēt un glābt.

Šo tautai uzticīgo kareivju vidū mēs vienmēr redzējām kritušos varoņus: pulkvedi Kalpaku, kapteini Grundmani, virsleitnantu Krievu.

Tad, kad Latvijas valstij, neilgi pēc viņas proklamēšanas, uzbruka lielinieki, lai viņu iekarotu, kad valsts vēl nebij no pilsoņiem saprasta, viņas svētība sajusta, kad jaunai valdībai bij jāatstāj dzimtenes lielākā daļa un kad daudziem jaunās valsts pilsoņiem šķita, ka cīņa par Latvijas neatkarību ir zaudēta, tad pulkvedis Kalpaks un ar viņu kopā kritušie kareivji redzēja Latviju paceļamies brīvu un jaunu, viņi gaiši skatīja Latvijas nākotni un nepadevās gurdai nevarībai, kāda bij nākusi pār valsts pilsoņiem.

Viņi ticēja savas valsts spēkam. Un viņi, tiešām, bij uzminējuši to, ko mūsu dzimtene gaida: atsvabināšanu.»

Par pulkveža Kalpaka pēdējo vēlēšanuos «Latvijas Sargs» 7. marta numurā raksta:

«Kad pulkvedis saļima, nāvīgi ķerts no divām lodēm krūtīs un vēderā, — viņš vēl dažus mirkļus bija pie samaņas un ar dziļu traģismu saņēma virsnieku ziņojumus, ka kaujai pārpratuma raksturs un tā notikusi

ar vācu kaŗaspēku. Ievainotā vadoņa spēki gura, bet no viņa sejas izteiksmes varēja redzēt, ka viņš vēl mirstot domāja par dzimteni un armiju.

Pulkveža Kalpaka pēdējie vārdi bija:

«Lai Balodis paliek manā vietā.»

Mums ziņo, ka pulkveža pēdējā vēlēšanās jau izpildīta un viņa vietā par latviešu kaŗaspēku vadoni iecelts kopvedis Balodis. Arī Balodis, tāpat kā pulkvedis Kalpaks, bauda frontē nedalītu virsnieku un kareivju uzticību, ko viņš iemantojis kopējās varonīgās cīņās. Par kopvedi Balodi frontes kareivji mums rakstītā vēstulē saka: «Viņa vadībā mēs panāksim to, ko iesāka pulkvedis Kalpaks.»

* * *

Četras dienas pēc Kalpaka nāves, t. i. 10. martā mūsu kaņaspēks pulkveža Baloža vadībā ieņēma Saldus pilsētu.

Uzbrukums šē sākās agrā rītā, no Airites mājām un tika virzīts trijās kolonnās. Galvenie spēki gāja gar Saldus lielceļu un Aizputes-Saldus šaursliežu dzelzceļu. Pārējās divas kolonnas — viena pa kreisi, Lašupu un Vermīnes virzienā, ar uzdevumu pāriet Saldus-Lutriņu lielceļu, lai uzbruktu ienaidniekam no kreisā spārna; otra — pa labi, ar uzdevumu pāriet Saldus-Kursišu lielceļu.

Lielinieku pretestība drīz tika salauzta. Pēcpusdienā mūsu nodaļas ieņēma Lašupus, Muižniekus un vēl dažas mājas, kā arī Sesīles muižu. Lielinieki sāka nekārtībā atkāpties. Bet mūsu nodaļām atrodoties no Saldus 2 verstis, pēkšņi uznāca briesmīgs sniegputenis. Nevarēja saredzēt uz priekšu tālāk par 300 soļiem. Lai neatkārtotos kas līdzīgs 6. marta traģēdijai — sadursmei pašu starpā, — vajadzēja uzbrukumu uz laiku apturēt. Tikai pulkstens 10 vakarā, kad sniegputenis bija mitējies, mūsu kolonna, kuŗa operēja kreisā spārnā, ar strauju uzbrukumu izsita ienaidnieku no Saldus un iegāja pilsētā.

14. martā apsardzības ministrs Zālītis, angļu pārstāvja majora Kenana klātbūtnē, pieņēma At-

sevišķā Bataljona parādi. Šai gadījumā izdotā pavēlē (Nr. 21, no 20. marta 1919. g.) teikts:

«Bataljons, izsiedzams lielā pārspēkā esošo pretinieku, bij pilnīgi sakāvis visu 2. Padomju Latvijas pulku. Vienpadsmit dienu nemitīgās cīņās, ieņemdams vienu vietu pēc otras, bataljons bija iztīrījis zemi no pretinieka vairāk kā 30 verstu garā frontē, un, ieņēmis Saldu, gatavojās uz tālākām kaujām. Traģiskos apstākļos zaudējot savu komandieri un trīs no saviem vislabākiem biedriem, es redzēju latviešu varoņus nopietnus, bet možus. Kopvedis **Balodis**, uzņemdamies grūtos apstākļos bataljona komandēšanu, bij veicis ne tikai savus operatīvos uzdevumus, bet ievērojis arī lielā mērā atsvabināto iedzīvotāju intereses. Lielākos centros, drošības un likumības aizsargāšanai, ir ierīkotas latviešu kaŗa komendantūras.

Par varonīgo un apzinīgo darbu Latvijas atsvabināšanā Latviešu Atsevišķam Bataljonam visā viņa pilnā sastāvā, es vēlreiz atzīmēju savu pateicību.

Apsardzības ministrs
J. Zālīts.»

Izcilus vietu Kurzemes atbrīvošanas cīņu virknē ieņem 22. un 24. marta kaujas pie Kalnciema, kur mūsu jaunais un varonīgais kaŗaspēks, pateicoties vācu nodaļu patmīlībai un provokatoriskai rīcībai, iekļuva ārkārtīgi ļaunā situācijā un cieta lielus zaudējumus. Šai landesvēra štāba nepiedodamai rīcībai, ja stāvokli ar savu drošsirdību un savu biedru asinīm nebūtu glābušas mūsu nodaļas, varēja būt katastrofiskas sekas. Cenzdamies pēc popu-

lāritātes pasaules acīs un sekodams savai slimīgai patmīlībai, landesvērs, neko nepaziņodams citām karaspēkā daļām, kuŗas arī operēja Jelgavas virzienā un bija no tā tikai daži desmits verstu, 18. martā pēkšņi savilka savus spēkus pie Jelgavas un to ieņēma, atstādams bez kādas apsardzības visu plašo fronti no Tukuma līdz Jelgavai. Ar to citas karaspēka daļas tika nostādītas bezfrontes stāvoklī. Tas nāca zināms lieliniekiem un viņi jau nākošā dienā ieņēma atpakaļ Tukumu un sagatavoja Jelgavas aplenkšanas plānu. Nojauzdams draudošo stāvokli, landesvēra oberštābs deva pavēli Balodim ar savu karaspēku ieņemt no vāciešiem atstāto Tukuma-Jelgavas fronti.

Pulkvedis Balodis 19. martā deva pavēli mūsu nodaļām ieņemt pagaidu fronti Bērzes un Grauzdas muižu rajonos (starp Jelgavu un Tukumu) un izdarīt rūpīgu izlūkošanu. 21. martā izlūki sniedza ziņas, ka lielinieki ieņem fronti: Tukums-Ķemeri-Sloka-Kalnciems, un tālāk — Lielupes līniju. Uz šo ziņu pamata mūsu štābs izstrādāja kaujas plānu — 22. martā, pulkstens 5 rītā pāriet uzbrukumā uz Kalnciemu un pēc tā ieņemšanas un nostiprināšanas, tālāk ieņemt Sloku un jūrmalas rajonu. Šo plānu sekmīgi izvedot, bij cerība ielenkt lieliniekus Tukumā un Ķemeros un nogriezt viņiem atkāpšanās ceļus.

Beļ izrādījās, ka lielinieki, lai izvestu Jelgavas ielenkšanas plānu, bij nolēmuši arī 22. martā no rīta pāriet uzbrukumā pa ceļu, kas ved uz Kalnciemu un, pārgriežot Tukuma-Jelgavas dzelzceļu, ielauzties no austrumiem Jelgavā.

Tādā kārtā Kalnciema rajonā, vienā un tai

pašā laikā, tika sagatavots no abām pusēm uzbrukums.

22. martā pulkstens 7 no rīta Kalnciema mežā, pie Bataru mājām, mūsu nodaļas sastapās ar spēcīgām, lieliski apbruņotām sarkanās armijas daļām. Iesākās nepieredzēti nikna kauja, kurai vajadzēja izšķirt visu tālāko, jo svaru kausā stāvēja ne tikai Jelgavas, bet arī visu latviešu bruņoto spēku liktenis un eventuāli arī pašas Latvijas valsts liktenis.

Lielineki to saprata, un sviēda cīņā savus labākos spēkus, sastādītus no komunistiem, bet nekomiunistiem nostādīja aiz muguras ložmetējus. Tādos apstākļos sarkanarmiešiem atkāpšanās ceļa nebija un tie izmisumā metās durkļu cīņā, cerēdami salauzt mūsu skaita ziņā nesalīdzināmi vājākos spēkus.

Bet arī mūsu armija saprata, ka atkāpšanās ceļa nav un vajaga uzvarēt vai mirt.

Un atkal notika brīnums. Pēc divu stundu ilgās, asinainas cīņas, pretinieka biežais durkļu mežs sagrīlojās. Pretinieks, galīgi pārvarēts, atkāpās. Mūsu, samērā niecīgā, bet inteliģentā iekšēji sakausētā un disciplinētā armija bija uzvarējusi pārspēku. Mūsējo «urrā» saucieni cīņas beigās izvērtās gavilēs. Katrs kareivis apzinājās, ka ārkārtīgi svarīga un grūta cīņa bija spīdoši paveikta. Varoņu krūtis bija sajūsmas pilnas, jo tumšie drausmu mākoņi izklīda un tālumā jau pamirdzēja visu cīņu galvenais mērķis — skaistā Rīga...

Par ienaidnieka zaudējumiem šai cīņā noleiktu ziņu trūkst. Mūsu štāba ziņojumā, kurš rakstīts dažas minūtes pēc kaujas, ir sekoša vieta:

«Ienaidnieks atkāpās nekārtībā, atstādams kritušos un ievainotos. Ienaidnieka liķi vēl nav saskaitīti. Pie ceļa uz Sirenu mājām guļ 34 krituši, bet daudz ienaidnieka liķu guļ vēl mežā un gar ceļmalām.» Kā vēlāk izrādījās, tad visi kritušie un ievainotie bij no Padomju Latvijas 10. pulka, kurš šē tika galīgi sakauts un izklaidēts.

Atbrīvošanas cīņu vadonis ģen. J. Balodis.

Mums, salīdzinot ar ienaidnieku, arī ievainoto skaits bija niecīgs — 24 cilvēki. Ievainojumi bij no sprāgstošām lodēm un tādēļ pa lielākai daļai grūti ārstējami.

22. marta cīņas turpinājums bij samērā vieglāks, jo pretinieks jutās morāliski pilnīgi satriekts. Uz Tukumu un Līvberzi izsūtītās nodaļas likvidēja lielinieku iebrukumu bez lielām pūlēm un zaudējumiem.

24. martā mūsu nodaļas pārgāja Lielupi un straujā uzbrukumā, neskatoties uz lielinieku sīvu pretošanos, ieņēma Kalnciema muižu un tiltu. Tai pašā laikā Neatkarības rota, negaidot, uzbruka Ķemeriem un, izsiedzama 2 lielinieku rotas, ieņēma tos, saņemot ložmetējus un kaujas piederumus. Mūsu zaudējumi: viens kritis (Jānis Kronloks, no Cēsu rotas), 16 ievainoti, starp tiem štāba virsnieki kap. Kociņš un kap. Ķisels.

Pie Kalnciema ieņemšanas ļoti atbildīgas operācijas izveda Cēsu rota, kuŗa tagad jau bij pārvērsta par Cēsu bataljonu, kapteiņa Puriņa vadībā. Tāpat atsevišķā rota kap. Galindoma vadībā un kap. Graudiņa rota, kuŗas ar veiklu manevri ieņēma Līvberzi. Kalnciema apiešana bij uzdota 1. Cēsu rotai, kap. Skujiņa vadībā. Pa apiešanas manevra laiku trakoja liels sniegputenis, kas šai gadījumā nāca rotai par labu. Rota tuvojās lieliniekiem uz 200 soļiem. Nepamanīta pārgāja pār upi un, paklausot pavēlei «pielikt štikus», sagatavojās uz izšķiņošu momentu. Bet tad sniegputenis pēkšņi mitējās un gaiss kļuva skaidrs. Lielinieki tūlīt mūsējos pamanīja un atklāja spēcīgu uguni. Lai izvairītos no smagiem zaudējumiem, rotai nekas cits neatlika, kā nogulties upes krastā un gaidīt nakti. Tādā stāvoklī rota pavadīja 6 stundas. Ievainotiem šī gulēšana mitrā krastā bij neizsakāmi grūta, bet viņi to pacieta ar apbrīnojamu mierību.

Kad Kalnciems bij ielenkts no trim pusēm un nakts tumsā pār to pamirdzēja mūsu gavilējošās signāla raķetes, ienaidnieks saprata, ka cīņa zaudēta un steidzīgi atkāpās, nekārtīgi atšaudīdamies.

Ar Slokas ieņemšanu 5. aprīlī kaujas jau pārsviedās Vidzemes daļā un nobeidzās romantisma un slavas pilnais Kurzemes atbrīvošanas periods.

Asaru ieņemšana 22. maijā un Piņķu ieņemšana 23. maijā prasīja pa vienam upuram: 1) Jāni Stālu un 2) Arturu Vaguli.

Visi no jaunformētā 3. bataljona.

Ar to noslēdzās 1919.g. kauju periods no Ventas līdz Rīgai. Sākot ar Sloku, cīņās jau ņem daļu jaunformēti bataljoni un mūsu mazie spēki jau bija izvērtušies par prāvu armiju ar jauniem uzdevumiem.

Tas ir jauns cīņu posms, par kuŗu runāt es nejutos aicināts.

* * *

Lai nerastos kādi pārpratumi, es šai vietā turu par vajadzīgu pasvītrot, ka manos aprakstos iespējamas arī nepilnības. Kara vēsturnieka - speciālista apgaismojumā viens vai otrs notikums iespējams citādā novērtējumā. Kā žurnālists un slavenā Liepājas laikmeta līdzgaitnieks, es šos frontes notikumus, kurus toreiz «Latvijas Sarga» redakcijai piegādāja galvenā kārtā Kalpaka štāba priekšnieks plkv. Grāmatiņš, esmu savirknējis un izmantojis tiktāl, cik tas man licies nepieciešams laikmeta un politisko cīņu pilnīgākai raksturošanai.

Es arī nepretendēju uz Liepājas laikmeta vēsturnieka lomu, bet manās piezīmēs šī laikmeta vēsturnieks gan atradis vienu, otru sev noderīgu faktu un apstākli, kas līdz šim nemaz, vai nepilnīgi apgaismots. Tie ir lielo notikumu sākumi, kam tomēr dažkārt bijusi liela nozīme un lielas sekas.

* * *

Kad Pagaidu Valdība jau bija tiktāl noorganizējusi pārtikas piegādi un bruņošanās jautājumu, ka varēja domāt par armijas papildināšanu ar jauniem kadriem, viņa 5. februārī 1919. g. izsludināja mobilizāciju. Iesaucamiem no Liepājas un Grobiņas apriņķiem vajadzēja ierasties Liepājā, Latviešu biedrības telpās. Bet pateicoties naidīgo varu pretaģitācijai un draudiem, neticība nacionālai lietai bija tik liela, ka pirmā mobilizācijas dienā, noteiktā stundā, ieradās tikai 2 cilvēki. Kad tas kļuva zināms mūsu spēku vadonim, pulkvedim Kalpakam, viņš juties ļoti aizvainots.

«Kā tas var būt, kad latvju zemnieku dēli negrib aizstāvēt savu zemi pret svešiem iebrucējiem? Ja viņi patiesi to nesaprot labprātīgi, tad viņiem tas jāatgādina stingrākā veidā. Ja mobilizācija izsludināta, tad mūsu pienākums pateikt, ka valdībai ir līdzekļi neapzinīgos piespiest rīkojumam paklausīt.»

Un jau tajā pašā dienā divi Kalpaka braši jātnieki, virsleitnants Krīvs un kapt. Žoržs Baumānis, kareivju-jātnieku pavadībā, ar «Latvijas Sarga» pakām pie sedliem, uzsāka apciemot Liepājas un Grobiņas pagastus, katrs savā virzienā. Iejājuši mājas pagalmā, viņi lika pasaukt visus mobilizācijas gados esošos vīriešus.

«Latvijas valdība ir izsludinājusi mobilizāciju, lai papildinātu armiju ar jauniem kaņavīriem. Jums bija jāierodas Liepājā, bet jūs to neesat darījuši. Mūs sūta pie jums latviešu armijas virspavēlnieks pulkvedis Kalpaks, lai atgādinātu jums jūsu pienākumu. Mums visiem jāiet kopā, lai atbrīvotu valsti no svešām, latviešiem naidīgām varām. Visi, kas cīnīsies par Latviju, būs viņas varoņi, dabūs zemi un brīvību. To jums liek pateikt pulkvedis Kalpaks. Viņš ir labs un gādīgs par visiem kaņavīriem, kas apzinās savu pienākumu pret tēviņu. Bet bargs un nesaudzīgs pret tautas nodevējiem un disciplīnas pārkāpējiem. Ja jūs jau rītdien neieradīsieties uz mobilizāciju, tiksiet sodīti pēc kara laika likumiem. Uz redzēšanos!»

Tad viņi izdalīja pārsteigtajiem vīriem «Latvijas Sargu» un aulēkšoja uz nākošām mājām.

Sekas šiem jājiem bija pārsteidzošas. Sākumā kautrīgi, it kā sakaunējušies jaunie rekrūši viens pēc otra ieradās mobilizācijas punktā un reģistrējās. Bet ar katru dienu viņu skaits kļuva lielāks. Vēlākās mobilizācijās iesaucamie devās uz Liepāju lielos baros, ar mūzikas orķestriem priekšgalā. «Latvijas Sargs» izlietoja katru izdevību, lai nostiprinātu uzticību kara vadonim un pašvību cīņu panākumiem.

Jo vairāk nostiprinājās Pagaidu Valdības iespaids tautā un pieauga nacionālās armijas spēki, jo lielāku nervozitāti izrādīja lielinieku agitatori un muižniecības politikas vadoņi Liepājā. Tīri instinktīvi viņu naidis vērsās pret «Latvijas Sargu» un tā redaktoriem. Nebija dienas, kad nezināmi ļaudis nezvanītu pa tālruni un neizteiktu draudus. *A r t u r a K r o d e r a* portfeli, domāju, vēl tagad glabājas lielinieku draudu vēstules, kuņģis teikts, ka drīz visi «Kroderiši, Bankaviši, Zāliši un Valterieši kaņšies Annas laukumā putniem par barību.»

Ar vācu landesvēra virsniekiem mums iznāca vairākas diezgan asas sadursmes. Viena no tādām gadījās Kūrmājā, kādā sestdienas vakarā, kad viņi tur parasti sarīkoja balles un iedzeršanu. Gadījās, ka pie vairākiem galdiņiem, pēc pabeigta dienas darba, ieturēja vakariņas vairāki mūsu apsardzības ministrijas virsnieki un «Latvijas Sarga» redakcija. Daži landesvēristi jau ilgāku laiku sačukstējās un raidīja uz mūsu pusi niknus skatus. Beidzot viens no viņiem, kuņģis vēlāk izrādījās par pārvācojušos latvieti, landesvēra virsnieku *Zīlīti*, ejot gar mūsu galdiem, skaļā balsī vāciski teica:

«Es splauju uz jūsu Latviju!»

Viens no mūsu štāba virsniekiem strauji piecēlās, nostājās Zilītim ceļā un teica:

«Vai jūs varētu atkārtot, ko nupat teicāt?»

«Jā,» atbildēja iereibušais landesvērists: «Es splauju uz jūsu Latviju.»

Tam sekoja skaļš plīķis no mūsu virsnieka puses. Zilītis ķērās pie revolveņa, bet tai brīdī saņēma jaunas plaukas arī no pārējiem latviešiem. Revolvēris viņam tika atņemts, pagonas noplēstas un pats notriekts uz grīdas. Piecēlies, viņš ārkārtīgās dusmās steidzās pie tālruņa un zvanīja uz vācu štābu, ziņojot, ka Kūrmājā vācu virsniekiem notiekot uzbrukums. Uztraukums izcēlās arī pārējos vācu virsniekos. Viņi visi grupējās Kūrmājas izejas virzienā un izvilka no kabatām revolventus. Mēs darījām to pašu. Tad lielā steigā ieradās šautenēm un rokas granātām bruņota vācu kareivju nodaļa un ieņēma visas izejas. Pa to laiku arī mums bij izdevies sazināties ar latvju komandantūru un kuņģu katru acumirkli varēja ierasties mūsu palīgi. Stāvoklis šķita ārkārtīgi drāmatisks. Vajadzēja atskanēt tikai vienam šāvienam, lai tam sekotu citi. Vācieši labi saprata, ka mēs cīnīsimies līdz pēdējam, tādēļ viņi vilcinājās. Tad starp abām naidīgām grupām nostājās kāds augstāks landesvēra virsnieks, kā vēlāk noskaidrojās, agrākais zemnieku lietu komisārs barons fon Brimmers, kuņģ visu strīdu bija redzējis. Viņš griezās pie saviem kaņa biedriem ar sekošiem vārdiem:

«Jums, kungi, nav taisnība. Es redzēju, kā viss tas sākās. Izplaukātais virsnieks bija to pelnījis ar savu netaktisko uzvešanos. Es jums pavēlu šīs telpas atstāt. Un arī jūs, kungi,» Brimmers pagriezās pret mums un latviski teica, «bāžat

ieročus kabatās un ejat mierīgi mājās. Vainīgais virsnieks savu sodu saņems.»

Vācieši, uztraukti un kurnēdami, viens pēc otra atstāja Kūrmāju, un arī mēs pamazām nomierinājāmies.

Šai pašā sakarībā dažiem mūsu kollēģiem iznāca vārdu maiņa ar valstsvācu virsniekiem. Otrā dienā septiņi valstsvācu virsnieki, pilnīgi bruņojušies, ieradās «Latvijas Sarga» redakcijā un pieprasīja no A. Krodera atvainošanos. Tā kā mums viņu ierašanās bija iepriekš zināma, tad apbruņojāmies arī mēs un katram gadījumam lūdzām štāba priekšnieku plkv. Plensneri novietot redakcijas blakus telpās grupu bruņotu kareivju. Noteiktā stundā vācu virsnieki ieradās un viņu vecākais griezās pie Krodera:

«Jūs vakar publiskā vietā esat lietojuši izteicienu «Šie nolādētie vācieši.» Ar to jūs esiet apvainojuši vācu armijas godu. Mēs prasām, lai jūs atvainotos.» Kroders paskaidroja, ka viņš par valstsvācu virsniekiem nav runājis, bet gan par vietējiem, uz ko viņam bijuši dibināti motīvi.»

Tas viesus neapmierināja.

«Tad jūs atsakāties atvainoties?»

«Jā, es atsakos.»

«Tādā gadījumā mēs sev paturam brīvas rokas. Gandarījumu mēs meklēsim citā ceļā. Sveiki, mani kungi.»

Tā viņi aizgāja. Vēlāk Kroderi aicināja pie sevis iekšlietu ministrs Dr. M. Valters un nolāsīja tam gaŗu sūdzību, ko bija iesnieguši savai priekšniecībai minētie vācu virsnieki. Dažiem mūsu virsniekiem, kas arī šajā konfliktā bija iesaistīti, vācieši piedāvāja divkāju. Mūsējie

to arī pieņēma, bet uz apsardzības ministra Zāliša pavēli, vienojoties ar vācu komando, duēlēšanos atlika līdz kara beigām. Vēlāk, protams, divkauja izpalika, jo karš nobeidzās citādos apstākļos, nekā to bija cerējuši vācu virsnieki.

Kāds toreiz latvju karavīros valdīja garastāvoklis, raksturo šāda epizode.

Vienā sestdienas vakarā vācu virsnieki atkal bija sarīkojuši balli Kūrmājas zālē. Restorānā pie galdiņiem gandrīz bez izņēmuma sēdēja vācu virsnieki ar savām dāmām. Pašā svētku karstumā zālē ienāca savāds apmeklētājs. Tas bija braša muguma, skaists karavīrs, garā pelēkā šineli, ar sarkanbaltu nacionālu lentu ap elkoni un garu kavalerista zobenu pie sāniem. Smagiem, sviņīgiem soļiem, viņš izgāja cauri visai zālei un apstājās orķestra priekšā. Ar rokas mājienu viņš lika orķestrim apklust. Nesteigdamies novilka garo šineli, izvilka no maksts zobenu un iecirta grīdā. Tad viņš pavēlēja orķestrim spēlēt krievu «kazačoku», bet pats ļoti veikli un graciozi dejoja šo straujo deju ap grīdā iecirsto zobenu. Beidzis dejojot, viņš tikpat mierīgi, kā sākumā, uzvilka šineli, iebāza makstī zobenu un lieliem, smagiem soļiem atstāja restorānu. Un tikai tad, kad svešnieks aizvēra durvis un nozuda nakts tumsā, pārsteigtie vācu virsnieki sāka uztraukti kliegt un žestikulēt. Daudzi no tiem cilāja ieročus un draudēja «nekaunīgajam miera traucētājam».

«Kas viņš tāds bija?»

«Kā viņš iedrošinājās?»

«Kur viņš palika?» — tā tie jautāja cits citam. Neviens tomēr pādrošo «miera traucētāju» nepazina. Tikai mēs, trīs žurnālisti, ieturēdami pašā nomaļākā restorāna stūrī savas vakariņas,

viņu pazinām. Tas nebija neviens cits, kā Baloža brigādes jātnieku nodaļas kapteinis Žoržs Baumanis, — tas pats Baumanis, kuŗš pirmās mobilizācijas dienās auļoja pa Liepājas-Grobiņas pagastiem ar «Latvijas Sargu» pie sedliem un aicināja rekrūšus izpildīt pienākumu pret Latviju.

Pēc vairākiem gadiem, kad kaŗi bija izkaŗoti un mūsu baltā Latvija atbrīvota, es Žoržu Baumanu sastapu Tukumā, kādos aizsargu svētkos. Viņš komandēja Tukuma aizsargu pulka jātnieku nodaļu. Pēc parādes, kuŗu pieņēma armijas virspavēlnieks ģen. Balodis un pirmais valsts prezidents Čakste, dabūju ar Baumanu dažus vārdus pārmainīt. Kad ieminējos par viņa uzstāšanos Liepājas Kūrmājā, Baumanis bija ļoti pārsteigts.

«Kā, vai tad kāds mani pazinis?» — viņš jautāja. Teicu, ka paši to redzējām.

«Vai, dieniņ,» iesaucās Baumanis. «Un es biju pārliecināts, ka šito manu dēku neviens nezina.»

«Nu tagad taču variet pastāstīt, kā tas gadījās?»

«Tur nav daudz ko stāstīt,» domīgi runāja Žoržs. «Iebraucu no frontes komandējumā. To pašu nakti bija jādodas atpakaļ. Satiku dažus kaujas biedrus un iedzērām pāris šnabus. Eju gar Kūrmāju — redzu «friči» lieliski ballējas. Domāju, eh, tādi mums tie sabiedrotie — mēs nabagi salstam aukstos vējos, bet viņi te lustējas. Vajadzētu paplēst kādu joku. Un ilgi nedomājis, izdarīju to, ko jūs, par nožēlošanu, esiet redzējuši. Kaut biju pārliecībā, ka latvieša tur nau neviena... Vai viņi bija ļoti uztraukti? Jā? Nu to jau tikai gribēju. Man bieži prāts nesas uz pajokošanos. Nu, paliekiet sveiki, man jāiet pie saviem jātniekiem.»

Viņš sasita piešus un atvadījās. Bet tad vēlreiz pagriezās atpakaļ un teica:

«Tikai ģenerālim Balodim gan par to gadījumu nestāstiet. Tas viņam nepatiks. Varēja tak arī sliktāk beigties.»

* * *

Jo vairāk nostiprinājās Latvijas Pagaidu Valdības iespaids tautā un lielāka kļuva nacionālā armija, jo nervozākas palika vācu muižniecības aprindas. Jau 19. februārī, tīri nejaušā kārtā Pagaidu Valdības rokās krita barona fon Strīka un kompanijas ārzemēs izstrādātais apvērsuma plāns, kuŗu Liepājā atveda zviedru pulkvedis Edlunds. No tā kļuva zināms, ka muižnieki apvērsumu grib sarīkot ar landesvēra palīdzību, pieaicinot valdībā kā statistus arī dažus latviešu labā spārna pilsoņu darbiniekus.

Sazvērestības atklāšana lielā mērā pavairoja spītību un pretsparu nacionālos kaŗāvīros un saprašanās garu visos latvju iedzīvotāju slāņos.

Atklājums pievērsa Liepājai un Pagaidu Valdības cīņai arī lielāku uzmanību no sabiedroto lielvalstu puses, dodot iespēju ārlietu ministriem Meierovicam Londonā un Parīzē, bet ministru prezidentam Ulmanim šepat uz vietas noskaidrot angļu un franču pārstāvjiem vācu baronu tālu ejošos nolūkus. Tie nevarēja būt nekādā ziņā pieņemami ne Anglijai, ne Francijai. Tādēļ šo valstu uzmanība Liepājas notikumu gaitai tika divkāršota. Protams, ka arī vācu muižnieku diplomātija no savas puses pielika pūles, lai modinātu sabiedrotos neuzticību pret Latvijas

valdību. Tomēr pasaules kara piedzīvojumi vēl visu atmiņā bija tik svaigi, ka muižnieku sūtniem panākumu Anglijas un Francijas valdošās aprindās nebija.

Neskatoties uz diplomātiskām neveiksmēm, muižnieku politiķi no sazvērētības domām neatteicās. Viņi nekādā ziņā negribēja un nevarēja pieļaut, ka Latvijā nostiprinās latviešu vara un apdraud viņu privilēģijas. Tautas Padomes un Pagaidu Valdības aprindās vācu reakcionāru nodomi nebija nezināmi. Apsardzības ministram J. Zālītim jau 12. aprīlī tika ziņots no ģen. Balloža štāba, ka vācu karaspēka vienībās notiek valdībai naidīga propaganda un jeb runas par apvērsumu. 12. aprīļa pēcpusdienā Liepājā ieradās barona Manteifeļa triecienu nodaļa, apm 600 vīri, un sāka rīkot uzbrukumus atsevišķiem latvju kareivju posteņiem un valdības iestādēm, ar nolūku izsaukt latviešu pretestību un radīt sadursmes. Uzbrukumi turpinājās arī 13., 14. un 15. aprīlī. Kad ministru prezidents Ulmanis pieprasīja, ko šāda rīcība nozīmē, vācu militārās varas augstākais vadonis grāfs fon der Gols atbildēja, ka viņš nekā nezina. Arī landesvēra augstākā vadība «nekā nezina». 16. aprīlī, provokācijas nolūkā, tika ierosināta saprašanās sēde starp Tautas Padomes prezidiju un vācu komitejas locekļiem — par vāciešu piedalīšanos Tautas Padomē. Pa to laiku visa pilseta jau bija vācu kareivju ielenkta, braukāja bruņoti automobiļi, pret valdības ēku uzstādīja ložmetējus un vācu patruļas izdarīja valdības ierēdņu arestus.

Viena vācu patruļa aizturēja pie Rožu laukuma apsardzības ministrijas apsardzības rotas koman-

dieri plkv.-ltņ. A. F r e i m a n i. Patruļas vecākais noprasīja:

«Kas jūs tāds esiet?»

«Latvijas armijas virsnieks,» mierīgi atbildēja Freimanis.

«Vai jums ir ieroču atļauja no vācu štāba?»

«Man ir Latvijas apsardzības ministrijas apliecība,» tālāk paskaidroja Freimanis.

«Ar to mums nepietiek. Atdodiet revolveru un sekojiet mums.»

Freimanis atkāpās dažus soļus atpakaļ un paziņoja:

«Ieroci es neatdošu un aizturēt sevi neļaušos. Ja jūs pielietosiet varu, es atbildēšu ar to pašu.»

Patruļas vecākais pavēlēja saviem kareivjiem sagatavot šautenes. Freimanis izvilka revolveru un mērķēja uz patruļas vecāko.

Pa sadursmes laiku apkārt salasījās liels ļaužu pūlis, ap 1000 cilvēku, pa lielākai daļai latvieši un arī daži kaņavīri. Tie draudoši apstāja vāciešus no visām pusēm. Pēdējie redzēja, ka stāvoklis kritisks. Freimani nošaut viņi varēja, bet nebija arī šaubu, ka Freimanis tai pašā mirklī, kad patruļas komandieris dos pavēli šaut, nošaus viņu pašu. Bez tam arī pārējiem vāciešiem nebija nekādas izredzes izklūt sveikiem no saniknoto ļaužu atriebības.

Acīmredzot visas varbūtības apsvēris, patruļas vecākais deva pavēli šautenes nolaist, piedraudēdams:

«Gan mēs ar jums vēl runāsim.»

Vakarā vesela rota ielēna namu, kur dzīvoja Fr. un nama trepēs to apcietināja. Viņš nosēdēja arestā 2 nedēļas, pēc tam uz angļu misijas pieprasījumu to atbrīvoja un viņš varēja aizbraukt uz

Ziemeļlatvijas fronti. Aresta laikā Freimanim piedāvāja štāba priekšnieka vietu Niedras valdībā un solīja 3 mēnešu laikā paaugstināt par ģenerāli...

Līdzīgs gadījums bija ar Durbes komendantu kapt. Ozoliņu. Vācu spiegi bija izsekojuši, ka Ozoliņš ieradies vakara laikā «Hanzas» viesnīcā. Četriem landesvēristiem dota pavēle Ozoliņu apcietināt. Viņi to sagaidīja viesnīcas koridorā, pie izejas. Kad Ozoliņš nāca lejā, viens no vāciešiem viņu aizturēja, jautādams:

«Vai jūs esiet Ozoliņa kungs?»

«Jā, es tas esmu,» teica Ozoliņš, izraudams «Nagānu» no mēteļa kabatas. «Un es arī zinu, ko jūs no manis gribiet. Dzīvs es jums nekad rokās nedošos. Pālieciet mierīgi stāvēt. Kuņš no jums izdarīs vismazāko kustību, tas kritīs.»

Lēnā gaitā Ozoliņš atkāpās atmuguriski līdz izejas durvīm, nenolaizdams acis no vajātājiem. Tad viņš ātri atgrūda durvis un nozuda vakara krēslā, labi zinādams, ka vācieši tam nesekos.

Uz Tautas Padomes vicepriekšsēdētāja G. Zemgāļa jautājumu, kāda iemesla dēļ pārtraukta telefona satiksmes un notiek latviešu virsnieku terorizēšana un valdības iestāžu ieņemšana, vācu partijas pārstāvis fon Brimmers naivā tonī atbildēja, ka viņš absolūti nekā «nezinot» un par landesvēru viņš droši varot teikt, ka tam gar notiekošo neesot nekādas daļas. Bet dažas stundas vēlāk šis pats Brimmera kungs, kā landesvēristu nodaļas vadītājs, ieradās to pašu Padomes locekļu dzīvokļos, ar kuņiem bija vedis «saprāšanās» sarunas, un arestēja tos. Pēc tam

landesvēristi izdemolēja «Latvijas Sarga» redakciju, nošāva kādu latvju kareivi, kas apsargāja naudas spiestuvi, arestēja iekšlietu ministri Dr. M. Valteri, apgādības ministri Blumbergu un vairākus atbildīgus darbiniekus. Ļoti uztraukti viņi bija par to, ka tiem neizdevās apcietināt ministru prezidentu Ulmani un apsardzības ministri Zālīti. Prezidents guva patvērumu angļu misijas namā, bet apsardzības ministrs — pie latvju kaņavīriem Priekulē, kur komendants bija kapt. J. Kauliņš. Pateicoties tam apstāklim, ka sazvērniekiem neizdevās apcietināt ministru prezidentu Ulmani, Latvijas neatkarībai labvēlīgās lielvalstis tika plaši informētas par notikumu gaitu un vācu muižnieku nolūkiem. Sabiedroto valdības, savukārt, par notikumiem prasīja izskaidrojumus no Vācijas valdības. Tādā kārtā okupācijas kaņaspēka vadonība nokļuva neveiklā stāvoklī un nu bija vajadzīgs pierādīt, ka apvērsumu rīkojuši paši Latvijas kareivji un iedzīvotāji. Ar tādu gudrību arī sastādīts «Frontes drošības komitejas» paziņojums:

«Kopš mēnešiem frontes kaņapulki uzpurējušies cīņās pret ienaidnieku. Tagadējais kabinets neprata dot kaujā stāvošiem kaņapulkiem to sajūtu, ka viņu aizmugure ir pilnīgi nodrošināta. Ministrija nemaz nopietni nemēģināja panākt saprašanos starp atsevišķām iedzīvotāju grupām. Gluži pretēji: notika sistēmātiska, atklāta sarīdīšana. Bezrūpīgi nodokļi un neprātīga finanču politika apspieda visas šķiras; nedzirdētas rekvizīcijas kā arī Lietavas robežas slēgšana apgrūtināja nabadzīgāko iedzīvotāju jau tā grūto

dzīves stāvokli. It īpaši ministri Zālītis un Goldmanijs netikvien cieta lieliniecisko kustību, bet to slepenībā un savās runās pat veicināja. Ministrijaš rīcība rāda, ka viņa negrib uz demokratiskiem pamatiem valdīt nedz arī nopietni apkaņot lieliniecismu, kaut gan sabiedroto valdības un saskaņā ar tām operējošie vācu kaņapulki ir izrādījuši plašāko pretimnākšanu. Tā kā frontes kaņapulki ieskata, ka tālāka zem lielinieku jūga smokošo latviešu un baltiešu tautas brāļu atsvabināšanas operācija šādos apstākļos nav domājama, bet to darīt ir svēts pienākums, tad frontes kaņapulku Drošības komisija ir spiesta, tagadējo kabinetu atcelt no amata. Par nākošo Pagaidu Valdību tiek visu iedzīvotāju interešu labā vestas sarunas.

Vietējo frontes kaņapulku Drošības komisija.»

Otrā dienā pēc apvērsuma, redzēdami, ka visa sabiedrība un armija paliek uzticīga Ulmaņa valdībai, vācieši sāka meklēt sev piekritējus dažādos virzienos. Vispirms viņi griezās pie sociāldemokrātiem, kuri bija nacionālai valdībai opozīcijā, ar priekšlikumu iestāties koalīcijas valdībā un atjaunot «Strādnieku Avīzes» izdošanu. Tāpat viņi veda sarunas ar «Latvijas Sarga» redakciju. Kā vidutājs uzstājās Vācijas sūtniecības preses šefs Kē r e r s, solot visādus labumus, ja vien redakcija būtu ar mieru avīzi izdot un vadīt to saprašanās garā ar vācu aprindām. Protams, ka no priekšlikumiem nekas neiznāca, jo par savas tautas un tēvijas nodevēju neviens nevēlējās palikt. Veselas četras dienas apvērsuma autori gudroja,

ko nu tālāk darīt. No vienas puses tiem bija bailes, ka plk. Baloža brigāde var spert aktīvus soļus Pagaidu Valdības aizstāvēšanai, no otras — sāka zust cerības uz fon der Golca un valstsvācu karaspēka ilgstošu atbalstu. Tad viņi ķērās pie vienkāršas provokācijas. 21. aprīlī «Tautas drošības komiteja» izlaida paziņojumu, ka nodibināta militāra direktorijs.

«1) Vietējo karaspēka nodaļu Apsardzības Komiteja nolēma augstāko valsts varu Latvijā nodot pagaidu kara direktorijai. Pašlaik frontē atrodošies pulkvedis Balodis un kņazs Anatols Līvens ir tikuši uzaicināti stāties kara direktorijā. 2) Kara direktorijas uzdevums ir Latvijas atsvabināšana no lielniecisma un Latvijas valdības organizēšana. 3) Līdz direktorijas sanākšanai vadība par tekošo valdības darbību tiek nodota prokuroram Borkovskim.»

Pagaidu Valdības piekritējus ļoti uztrauca plk. Baloža vārda minēšana direktorijas sastāvā, jo attiecīgas aprindas citīgi izplatīja baumas, ka valdība gāzta saziņā ar plk. Balodi un viņam padoto latviešu karaspēku. Bet šīs bažas drīz vien izklaidēja Liepājā atbraukusē armijas delegācija, triju plk. Baloža virsnieku — Lūtera, Mežciemā un Galindoma — personās. Frontes delegāti paskaidroja, ka Baloža vārda minēšana direktorijas sastāvā notikusi bez viņa ziņas un piekrišanas. Pēc vispusīgas informēšanās, frontes delegāti publicēja sekošu atzinumu:

«Latviešu karaspēku komandieris, pulkvedis Balodis katēgoriski atsakās no piedalīšanās militārā direkto-

rijā un līdz ar to aizliedz viņam padotiem kareivjiem kaut kādā ziņā ņemt dalību direktoriņā. Latviešu armija atrod kaŗaspēka iekļaušanos politiskos jautājumos par disciplīnas trūkumu un uzskata par savu vienīgo un vissvarīgāko uzdevumu cīņā pret lielniecismu. Armija balstās vienīgi uz Tautas Padomes platformas un no Tautas Padomes ieceltas Pagaidu Valdības. Pret kaŗaspēka disciplīnas pārkāpumiem Liepājas notikumos 16 aprīlī aktīvā armija izsaka savu vīsstingrāko nosodīšanu.»

Tā izcībēja arī «militārā direktoriņa». Izmantojot šo apjukumu, Tautas Padomē apvienotās latviešu politiskās partijas izlaida sekošu paziņojumu:

«Ieņemot stāvokli pret Latvijas valsts politiskās iekārtas pārgrozīšanu no landesvēra un vācu kaŗaspēku puses gāžot Latvijas Pagaidu Valdību, — atbildot uz Dzimtenes frontes kaŗaspēku Drošības komitejas paziņojumu — apakšā parakstījušās latviešu politiskās partijas paskaidro sekošo:

1. Latviešu kaŗaspēka nodaļas nav piedalījušās pie Pagaidu Valdības gāšanas un izpilda savu uzdevumu frontē.

2. Šo pārgrozību ir izdarījuši vienīgi no Baltijas vācu muižniecības organizētie landesvērs un dažas vācu kaŗaspēka daļas uz muižniecības locekļu ierosinājumu. Valdība atrodas bijušā Vidzemes sandmaršala fon Stryka, landesvēra triecienu pulka vadītāja barona Manteifeļa, fon Brimmera, fon Hāna un citu rokās.

4. Pārgrozībai ir tīri sazvēniecisks raksturs, kuŗā nekādas dalības neņem neviena no latviešu politiskām partijām un iedzīvotāju grupām, kā to cenšas nostādīt «Drošības komiteja».

4. Pārgrozības nolūks ir atjaunot un nostiprināt latviešu tautai un Latvijas valstij naidīgā vācu mazākuma — Baltijas vācu muižniecības varu, atklāti strādājot pret jaunās Vācijas garam un tautu paš nolēmšanās principam.

5. «Drošības komiteja» iepina savā paziņojumā arī sabiedroto vārdu. Mēs esam pārliecināti, ka sabiedrotiem nav nekā kopīga ar «Drošības komiteju» un sazvērestība ir vērsta tikpat pret sabiedrotiem, kā pret Latvijas valsti.

6. Mēs protestējam pret to, ka okupācijas vāra fon der Golca personā pabalsta šos sazvērniekus un prasām, vai vācu valdība un Satversmes Sapulce attaisno tādu rīcību, kuŗa iejaucas Latvijas valsts iekšējās lietās.

Mēs ne mazākā mērā neticam «Drošības komitejas» demokratismam, bet redzam reakcionārās muižniecības programmas izvešanu.

8. Mēs paziņojam: nevar būt ne runas par to, ka latviešu politiskās partijas sūtīs savus priekšstāvjus kabinetā, kuŗu grib sastādīt kāda anonima «Drošības komiteja». Uzspiesta valdība, ja tāda sastādītos un tiktu no Vācijas atzīta, netiks atzīta no Latvijas valsts pilsoņiem.

9. Mēs pastāvam uz to, ka Latvijas politiskās iekārtas noteikšana pieder vienīgi uz

demokratiskiem pamatiem vēlētai Latvijas Satversmes Sapulcei un līdz viņas sanākšanai zemes pārvaldība nododama Latvijas Pagaidu Valdībai, sastādītai uz brīvas vienošanās pamata no vietējo iedzīvotāju vairākuma priekšstāvjiem.»

Tad drošības komitejas vārdā vācu zv. adv. Reisers ievadīja sarunas ar Tautas Padomes vicepriekšsēdētāju G. Zemgali, cenždamies panākt Tautas Padomes piekrišanu militārās direktorijas nodibināšanai. Kad arī šis mēģinājums beidzās neveiksmīgi, «Drošības komitejas» ieceltais komisārs Borkovskis 26. aprīlī publicēja sekošu ministru kabineta sastāvu:

- 1) Ministru prezidents — Andrievs Niedra,
- 2) Kultūras ministrs — cand. theol. Jūlijs Kupčs,
- 3) Justicministrs — Dr. Pauls Sokolovskis,
- 4) Iekšlietās — Oskars Borkovskis,
- 5) Finanču un kara — Georgs Seskovs,
- 6) Zemkopība — Krišjānis Sleinis,
- 7) Ārlietās — Heinrichs fon Brimmers,
- 8) Tirdzniecībā un rūpniecībā — ēbrējs Valters Iršiks,
- 9) Satiksmē un darba ministrijā — valsts domes loceklis Burkevics,
- 10) Valsts kontrolē — Jānis Arājs, cand. jur.

Šis ministru kabinets pat pašiem vāciešiem šķita tik nepopulārs, ka viņi to nemaz nelaida

pie vārda. Tas palika vienīgi uz papīra. Liepājā no Rīgas atbraukušais Andrievs Niedra sāka darboties citā virzienā. Viņš izstrādāja jaunās valdības platformu, aicinot uz šīs platformas pamata vienoties ar viņu un sūtīt valdībā Tautas Padomes pārstāvjus. Starp citu Niedra piedāvāja K. Ulmanim zemkopības ministru amatu. Visus priekšlikumus apsprieda T. P. starpfrakciju komiteja un nolēma nekādos sakaros ar sazvērniekiem nestāties, jo aiz Niedras muguras rēgojās baronu pirdzīgās sejas. Privātās sarunās Niedra gan centās pārliecināt, ka ar vāciešiem jāejot kopā tikai pagaidām, kā mēr nepieciešama viņu palīdzība lielinieku izdzīšanai no Latvijas, taču arī viņš nevarēja noliegt, ka tāda kopā iešana saistīta ar Vācijas orientācijas pieņemšanu, zemes piešķiršanu okupācijas kareivjiem un citām prasībām. Ja Latvija negribēja novērsties no Anglijas un Francijas labvēlības un palīdzības, apgādājot ar zemi svešus ienācējus uz latviešu kareivju — bezzemnieku rēķina, tad viņai Niedras projekts nebija pieņemams. Tādēļ arī no šīm sarunām nekas neiznāca. Bet lai gūtu iespēju Tautas Padomes un Pagaidu Valdības principiālo viedokli darīt zināmu tautai un ārvalstīm, Tautas Padomes prezidijs paziņoja, ka jautājumu noskaidrošanai nepieciešams sasaukt Tautas Padomes sēdi.

Tā sanāca 12. maijā Liepājas pilsētas domes sēžu zālē. Piedalījās 66 T. P. locekļi. Raksturīgi, ka šajā sēdē piedalījās arī sociāldēmokrāti, kuņi lieliniekiem Rīgā ienākot no Tautas Padomes izstājās. Tagad viņi bija nobijušies no muižnie-

kiem un tikpat «svinīgi» kā izstājās, iestājās atkal atpakaļ. Dažas pilsoņu grupas gan izteicās pret šādu staiguļu uzņemšanu, taču kategoriskus iebildumus necēla, jo notikumi prasīja, lai tauta būtu vienota.

Protams, ka tas, ko no šīs sēdes gaidīja Niedra un viņa sabiedrotie, nenotika. Itin visas politiskās grupas vienprātīgi nosodīja notikušo varmācības aktu un izteica nedalītu uzticību Pagaidu Valdībai. Pēc tam vienprātīgi pieņēma sekošu rezolūciju:

«Tautas Padome, noklausījusies prezidija ziņojumu par 16. aprīļa radītiem apstākļiem,

1) nosoda 16. aprīļa zaldātu varmācības aktu, izdarītu no vienas landesvēra daļas ar grāfa fon der Golca rīcībā stāvošo Vācijas valsts kaņaspēka daļu aktīvu līdzdalību, kā mēģinājumu, pretim Latvijas tautas vairākuma gribai, nodrošināt Baltijas muižniecības vadošām aprindām noteicošu stāvokli, nostumjot pie malas Latvijas tautu un uzurpējot Tautas Padomes tiesības, gāžot visu pastāvošo Latvijas pagaidu satversmi, sankcionētu no Latvijas Tautas Padomes.

2) Neatzīst uz 16. aprīļa varmācības akta pamata sastādītos ministru kabinetus, kā Niedras — Borkovska, tā arī Niedras — Brimmera ministriju, kuņas radītas ar vācu militāristu atbalstu, lai slēptu reakcionāras sazvērestības patiesos vadītājus un viņu nodomus. Tautas Padome ir pārliecināta, ka ar uzspiestu kabinetu nostiprināšanos, kuņi atrodas atkarībā no Baltijas muižniecības politikas va-

dītājiem, būtu apdraudēta Latvijas neatkarība.

3) Konstatē, ka Niedras — Brümmera ministriju atbalsta tikai Baltijas muižniecība, šauras visvācu baltiešu aprindas un atsevišķas latviešu personas un ka viņa nevar runāt nedz Latviju apdzīvojošo tautu, nedz latviešu zemturu vārdā, kuņi stāv par Latvijas tautību saprašanos uz demokrātiskas politikas pamata. Šī ministrija, nebaudidama Latvijas tautas uzticību, nav spējīga nodibināt zemē iekšēju mieru, organizēt tautas spēkus cīņā par Latvijas atsvabināšanu, aizsargāt zemi pret lielniecisko iebrukumu, nodrošināt Latviju pret Latvijas valsts pretinieku organizētiem un militāras varas pabalstītiem varas darbiem, atjaunot saimniecisko dzīvi, dot tautas masām maizi un darbu un novadīt zemi līdz demokrātiskai Satversmes Sapulcei.

Tautas Padome Latvijas tautas vārdā atzīst kā likumīgu tikai tādu Valdību, kuņa sastādīta Tautas Padomes uzdevumā un bauda viņas uzticību un pastāv uz no Tautas Padomes iecelta Ulmaņa kabineta atgriešanas, par kuņa reorganizēšanu piekritas spriest Tautas Padomei, lai varētu turpināt pārtraukto Latvijas bruņotā spēka pavairošanu, radīt spēcīgu Latvijas armiju no visām iedzīvotāju šķirām un tautībām vispārīgas mobilizācijas ceļā, zem vienotas virskomandas un atjaunot demokrātiskas valsts iekārtas darbu.»

Tālāk T. P. nolēma griezties pie Vācijas valdības ar sekošu paziņojumu:

Tautas Padome, paziņodama Vācijas val-

dībai savu uzskatu, par nožēlošanu ir spiesta aizrādīt, ka 16. aprīļa sazvērestības akts ir izdarīts ar vācu militāro iestāžu aktīvu atbalstu, atbrūņojot latviešu karaspēka daļas, atceļot likumīgi radītus valsts orgānus un viņu rīkojumus, atbalstot Borkovska un Niedras uzurpatoriskās ministrijas, radītas Latvijas demokrātijas apkaņošanai.

Sedzot un atbalstot Baltijas landesvēra atsevišķu daļu rīcību, vācu militāriestādes laupa likumīgai Latvijas valdībai iespēju izpildīt viņai no Tautas Padomes uzticētās funkcijas.

Tautas Padome cer, ka Vācijas demokrātiskā valdība, neliekot šķēršļus ceļā Latvijas demokrātijai, darīs galu vācu militāro iestāžu nekorrektai rīcībai šeit, piespiedīs vācu virspavēlniecībai padotās karaspēka daļas nestāties ceļā no Tautas Padomes ieceltās likumīgās Pagaidu Valdības darbībai.

Tautas Padome cer, ka vācu valdība nekavējoši dos vietējai vācu virspavēlniecībai priekšrakstu turpmāk netraucēt Latvijas karaspēku mobilizāciju, kuŗš varētu laikā, pirms vācu karaspēka aiziešanas, stāties aizējošo vācu kara pulku vietā Latvijas aizstāvēšanai, lai nesabruktu fronte.»

Sabiedroto Valdībām:

«Tautas Padome pagodinās paziņot Sabiedroto Valstu Valdībām savu uzskatu par 16. aprīlī radītiem apstākļiem un lūdz Sabiedroto Valdības 16. aprīļa notikumu likvidācijas labā nodrošināt Ulmaņa kabineta atgriešanos un viņa netraucētu darbību līdz tā reorganizēšanai caur Tautas Padomi..

Paļaudamās uz Sabiedroto pabalstu Latvijas dēmkokratijai, Latvijas badu cietošo iedzīvotāju vārdā Tautas Padome lūdz mīkstināt blokādi pirms Ulmaņa kabineta darbības atjaunošanas tanī ziņā, ka būtu atļauts ievest un izdalīt pārtikas līdzekļus vietējiem pašvaldības orgāniem, cik tālu tie var dot pietiekošu garantiju, ka produkti nenāks nevēlamās rokās.

Ievērojot briesmas, kuņas mums draud no ārējiem naidniekiem, uzsverot tālāk to, ka lielais karš, latviešu izklišana pa Krieviju, pēdējais lielnieku iebrukums, kā arī okupācijas režīms kopš 1915. gada mūs izpostījis fiziski un saimnieciski, pamazinādams ārkārtīgā mērā Latvijas tautas dzīvo spēku un vājinādams mūs sekmīgā cīņā pret Latvijas ienaidniekiem, mēs griežamies pie Sabiedrotiem ar lūgumu:

a) atzīt, ka Latvijas ārkārtīgi grūtais stāvoklis prasa neatlaidīgi tūlītēju spēcīgu pabalstu Latvijas armijas un saimnieciskās dzīves atjaunošanas vajadzībām, lai būtu iespējams izvest galā grūto cīņu pret cilvēcības un kultūrālās dēmkratijas ienaidniekiem;

b) radīt visdrīzākā laikā sabiedroto šķīrēju orgānu zemē, kas noskaidro un norobežo uz starptautisku likumu pamata vācu kaŗaspēka tiesības uz Latvijas teritorijas, kamēr tas vēl nav atvilkts atpakaļ.

Tad vēl vienbalsīgi pieņem šādas rezolūcijas:

1. Tautas Padome pilnvaro savu prezidiju spert visus soļus, lai Latvijas Pagaidu Valdības Ulmaņa ministrija var nekavējoši sākt

no jauna darboties un lai nekavējoši tiktu atdoti latviešu kareivjiem nelikumīgi atņemtie ieroči, kā arī noņemtas landesvēra patruļas no Valdības iestādēm.

2. Tautas Padome nolemj izlaist latviešu tautai uzsaukumu uz 12. maijā pieņemtā lēmuma pamata.

3. Tautas Padome izsaka savu atzinību latviešu armijai par viņas izturēšanos un sevišķi sākot no 16. aprīļa un ir nešaubāmi pārliecināta, ka viņa būs arī turpmāk demokrātiskās Latvijas sargs un aizstāve un stāvēs par Tautas Padomi un tās iecelto Valdību.»

Tautas Padomes sēdē pieņemtie lēmumi atstāja lielu politisku un morālisku iespaidu. Szavērnīeku garastāvoklis sašļuka vēl jo sevišķi tādēļ, ka stāvokli Liepājas notikumu lietā ieņēma arī sabiedrotās lielvalstis. Anglijas valdības uzdevumā angļu priekšstāvis Spaā, 24. aprīlī griezās pie Vācijas valdības ar uzaicinājumu tūdaļ atjaunot stāvokli Liepājā tādā veidā, kāds tas bij pirms vācu sacelšanās pret Latvijas Pagaidu Valdību. Latvijas Valdībai vajadzēja tapt pilnā mērā atjaunotai, lai tā spētu savu valdošās varas pienākumu veikt. Vācijas valdība atbildēja, ka Latvijas iekšlietās viņa neiejaucoties un ka viņa nevarot atzīt arī kādas citas valsts tiesību uz to, ka vācu karaspēks un vācu iestādes neesot sacēlušās pret latvju valdību un Liepājas notikumos neesot piedalījušās. Liepājā notikusē valdības maiņa esot vietējo iedzīvotāju darbs. 5. maijā ģenerālis Nidāns iesniedza vācu priekšsēdētājam Spaā sekošu angļu atbildes notu:

«4. maijā Balfurs sūta no sabiedroto

valdībām šādu telegrammu, kuŗa paziņojama pamiera komisijai: Lūgums, kuŗu angļu misijas priekšnieks 24. aprīlī iesniedza vāciem notas veidā, nekādā ziņā nav apmierināts: 1) Latvju valdība vēl nevar atjaunot savu darbību, jo barona Manteifeļa kuŗa pulku nodaļas, ģenerāļa fon der Golca atbalstītas, ministrus ir apcietinājušas viņu dzīvokļos. 2) Ģenerāļa fon der Golca paziņojums, itin kā latvju kareivjiem nolaupītie angļu ieroči būtu atpakaļ atdoti, ir izrādījies par nepareizu. Paziņojot šo faktu vāciem un atkārtojot 24. aprīļa notu. Liekat vāciem saprast, ka tagad tiek prasīta ģenerāļa fon der Golca nekavējoša atcelšana. Vācu kuŗaspēks Latvijā nesauksies vis par okupācijas armiju, bet par vācu palīgspēkiem. Šī nosaukuma grozība vācu valdībai jāpasludina atklāti. Pirms šo noteikumu izpildīšanas vācu kuŗaspēkam Liepājā netiks piesūtīta pārtika.»

Vācu laikraksti šīs prasības dēvēja par neiespējamām. Sakarā ar to, 8. maijā Erbergers iesniedza sekošu notu Spaā:

«Balfura nota no 4. maija vācu valdību ierosināja uz jaunāko Liepājas notikumu atkārtotu izmeklēšanu, kuŗas rezultāti un vācu valdības nodomātie soļi šinī ziņā, ir sekoši: 1. Vācu kuŗa iestādes Latvijā vēlreiz katēgoriski atsauc ziņas, ka vācu kuŗaspēks piedalījies Latvijās valdības gāšanās. Ir pilnīgi noskaidrojies, ka Baltijas triecienu kuŗa pulks ir rikojies patstāvīgi, patvarīgi un nav ielaidies ne uz kā-

dām sarunām. Vācija netraucē nevienai valdībai Liepājā izpildīt savus valdošās valsts varas pienākumus. Neiejaukšanās principu Latvijas iekšlietās Vācija jo dzīvi ievēro.

Pirmais iekšlietu ministrs Dr. M. Valters.

2. Latvijas frontes komiteja pieņēma sabiedroto valstu ultimāta noteikumus par jauna kabineta dibināšanu. Tā tad Latvijas valdība netiks traucēta savā darbībā no Baltijas kaŗaspēka. 3. Latvju kareivjiem ir atdoti atpakaļ Balfura notā minētie ieroči. 4. Prasību par okupācijas armijas pārdēvēšanu par vācu palīgspēkiem, Vācijas valdība nevar atzīt. Šīs prasības izpildīšanas sekas būtu tās, ka vācu kaŗaspēkam sabiedroto pavēles iz-

sniegtu no sabiedrotiem atkarīgs kabinets, kā vidutājs. 5. Vācu valdība visdrizākā laikā aizvāc visu savu karaspēku no Latvijas un Lietavas. Viņa ir uzsākusi sarunas par kauju pārtraukuma panākšanu un ar to sakarā esoša pamiera noslēgšanu ar pretinieka karaspēku. Aizvākšana notiks tad, kad Vācijas valstij piederošie īpašumi Latvijā un Lietuvā tiks nodrošināti. Atbildība par sekām no Latvijas un Lietavas izvākšanas gulst uz sabiedroto valstīm. Ercbergers.»

Līdzās šiem diplomātiskiem sarežģījumiem, pučistus ļoti nervozēja arī tas, ka Liepājas jūras vārtos nostājās kaujas gatavībā vairāki angļu un franču karakuģi. Starp sabiedroto lielvalstu kreiseriem jūras vilņos palāvīgi šūpojās Pagaidu Valdības kuģis «Saratov», uz kuģa atradās ministru prezidents K. Ulmanis un pārējie valdības locekļi, izņemot iekšlietu ministri M. Valteri, kurš pēc atbrīvošanas uzturējās pilsētā un vadīja politisko grupu slepenās apspriedes.

* * *

Liela sensācija toreizējā momentā bija savērnieku valdības galvas, Andrieva Niedras aizvešana gūstā. Niedras ministri un «Drošības komitejas» vīri vairākas dienas skraidīja apkārt kā galvas pazaudējuši un nesa-prata, ko nu iesākt. Tas bija reizē politisks skandāls un traģikomēdija, kuŗas istos pavedienus viņi nekādi nevarēja uztvert. Darbā tika laista visa Liepājas militārā policija, slepenpolicija un kuŗa izlūkošana. Arī tas viņiem nebūtu neko līdzējis, ja paši latviešu virsnieki, aiz lielas labpatikas par savērnieku izjokošanu, nebūtu sākuši draugiem un draugu draugiem stāstīt, kā viss noticis.

Kā daudzas citas Liepājā palaistās nerātnības un pārgalvības, tā arī Niedras nolaupīšanas doma radās pēkšņi, pilnīgi nejauši, un tūlī arī tika reālizēta. Jo Niedra bija vienīgā impozantā figūra no latviešu puses visā savvērestības kompānijā. Viņš, tā sakot, ar savu vārdu un personību mēģināja segt notikušo uzbrukumu latvju tautas neatkarības centieniem, raugot atrast šādai savai rīcībai idejiskus un ideoloģiskus motīvus. Savās deklarācijās viņš uzstājās mazgruntnieku vārdā, runādams par kādu izlīgumu starp lielgruntniekiem un mazgruntnie-

kiem. Faktiskie apstākļi bija tādi, ka Niedras daudzkārt pieminētos lielgruntniekus reprezentēja barons Manteifels, fon Strīks un citi pučisti, bet mazgruntniekus — pats Andrievs Niedra un maza saujiņa viņa personīgo draugu un idejas biedru. Niedra gan mēdza atsaukties uz Zemturu Padomi un to viņš bija minējis arī ministru prezidentam K. Ulmanim 9. maijā rakstītā vēstulē, bet tiesības to darīt Niedram nebija. Par šādu patvaļīgu rīcību Zemturu Padomes valdes locekļi A. Žērs, A. Klīve, K. Pauļuks un Sp. Paegle 10. maijā ziņoja Tautas Padomes prezidijam:

«Attiecībā uz A. Niedras kga Ministru Prezidentam Ulmaņa kgm rakstīto vēstuli no 9. maija š. g., kurā viņš uzstājās Zemturu Padomes vārdā, caur šo paziņojam, ka mums nav nekas zināms par kaut kādu pilnvaru, uz kuras pamata Niedras kgm būtu tiesības runāt minētās Padomes vārdā.

Mēs, apakšā parakstījušies Zemturu Padomes un Valdes locekļi, atzīstam vienīgi Tautas Padomi un tās iecelto Ministru Kabinetu.»

Kad Pagaidu Valdība bija gāzta un «Latvijas Sargs» apturēts, Niedras aprindas sāka izdot savu oficiozu, zem nosaukuma «Latvijas Avīze». Tajā Niedra savu tautas glābēja lomu iztēlo sekoši:

«Apcelojis divas reizes Vidzemes dažus apgabalus un pamatīgi iepazinies ar apstākļiem Rīgā, es nācu pie pārliecības, ka lielnieku vara samērā viegli salaužama, ja tikai var dabūt palīgā daudz maz kaņaspēka. Bet

kaŗaspēks nekustējās tālāk par Ventu. Bij jānoskaidro iemesli, kādēļ notiek šāda vilcināšanās. Februāŗa vidū devos pār lielinieku fronti uz Liepāju, lai uzmeklētu Latvijas Pagaidu Valdību. To atradu izklīdušu, pa lielākai daļai uz ārzemēm aizbēgušu.»

Raksta tālākā daļā Niedra jau runā tieši par iemesliem, kuŗu dēļ vācu kaŗaspēks nav kustējies tālāk par Ventu:

«Liepājā atnākušai, viņai (Pagaidu Valdībai) nepietika ar lielinieku fronti vien; viņa sāka mākslīgā kārtā sev radīt vēl otru pretinieku. Zālīts, Goldmanis un Paegle sāka sludināt, ka mums jācīnoties ne tikai pret lieliniekiem. Tikpat bīstams pretinieks mums esot vācieši. Drīzāk varot saprasties ar lieliniekiem, nekā ar vāciešiem.»

Kā Pagaidu Valdība bij nonākusi pie šādas politikas? — jautā A. Niedra un pats arī atbild:

«Tur vairāk iemeslu. Pirmkārt — savās pirmās bailēs viņa Rīgā bij noslēgusi ar vāciešiem dažus nepārdomātus līgumus, no kuŗiem viņa domājās tikt vaļā ar vāciešiem sanaidojoties.»

«Zālīša-Goldmaŗa naida politika nevarēja palikt bez sekām. Vācu kaŗa valde atteicās sūtīt tālāk savus zaldātus, ja netiks grozīts Pagaidu Valdības politikas vāciem naidīgais raksturs.»

«Es gāju vēlreiz atpakaļ pār lielinieku fronti uz Rīgu, novēroju turienes apstākļus, paņēmu līdz rīdzinieku asarainos līgumus, kā arī izklausīnāju viņu domas par tuvāko valdības virzienu. Tad atkal nācu atpakaļ

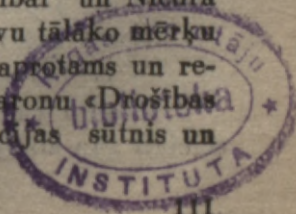
uz Liepāju... Dieva sargāts atnāca no turienes arī mūsu tagadējais kara ministrs (Dr. Vankins). Atkal stājāmie sakarā ar Ulmani, mēģinādami viņu pārliecināt, lai groza savu politiku. Bet visur atdūrāmies uz liepānieku naidu un pašmīlību. Tad neatlikās nekas cits, kā atstāt pie malas Liepājas «latviešus» un Ulmaņa valdību, kā arī tos oficerus, kuri atrada par iespējamu cīņas brīdī izvairīties no savu pienākumu izpildīšanas... Latvija viņiem nesniedzās tālāk par savu ādu un platajām biksēm...»

Šajā rakstā, kā redzams, Niedra apliecina, ka vācu kara spēka augstākā vadība, apzinīgi kavējusi Rīgas atbrīvošanu, lai piespiestu Pagaidu Valdību izpildīt muižnieku iegrības. Nekāda naida pret vāciešiem kā tādiem Liepājā nebija un neviens no Pagaidu Valdības locekļiem ar tautību naida kurināšanu nenodarbojās. Naidis visās latviešu aprindās bija vienīgi par to, ka vācu politiķi neļāva vairost un apbruņot latviešu kara spēku, neļāva tam virzīties uz priekšu un paši savas armiju daļas divus mēnešus noziedzīgā kārtā turēja uz vietas Ventas krastos, gribēdami tādā ceļā piespiest Pagaidu Valdību kapitulēt vācu politikas priekšā un parakstīt neiespējamus līgumus.

Ar gudru ziņu Niedras kgs noklusē, iekš kam īsti pastāv izlīgums starp lielgruntniekiem (vācu muižniekiem) un mazgruntniekiem, bet tas jau nebija noslēpums. Tālākie notikumi rādīja, ka Niedras valdība apņēmusies orientēties politiski un saimnieciski uz

Vāciju, neskart muižnieku zemes un privilēģijas un padarīt kaņojošos valsts vācu zaldātus par Latvijas pavalstniekiem un jaunsaimniecību īpašniekiem. Niedras valdība bija bez iebildumiem pieņēmusi noteikumus, kas izteikti vācu nacionālās komitejas priekšlikuma 14 punktos, ko Pagaidu Valdība katēgoriski noraidīja, jo tie apdraudēja Latviju kā nacionālu latviešu valsti pašā būtībā. Ulmaņa valdība tos nevarēja pieņemt, jo baronu Latvijas dēļ latvju tautai nebija nozīmes cīnīties un asinis liet. Par mūsu tautas verdzību jau rūpējās citi, mums pašiem ar savām rokām nebija sev važas jāpalīdz kaldināt.

Ka Niedra savā sirdī, kā Latvijas dēls un dzejnieks, apzinīgi būtu gribējis nodot nacionālo Latviju vācu baroniem, to es nedomāju. Bet viņa kļūda bija tā, ka viņš iedomājās sevi par veiklu un gudru politiķi. Ar piebaldzēna viltību viņš runāja par to, ka «vāciešu palīdzība mums vajadzīga tikai līdz Rīgai, pēc tam izsludināsim vēlēšanas un no viņiem atkratīsimies.» Bet tā taču bija stipri naīva un nereāla cerība. Neļaujot mūsu bruņoto spēku palielināšanu, ieņemot valsts pārvaldes aparātā visus vadošos posteņus, savelkot Rīgā valsts vācu kaņaspēku un turot savās rokās armijas augstāko vadību, baronu vara nekādos apstākļos vairs neļautu izpausties latvju tautas gribai un Niedra viņu rokās būtu vienīgi ierocis savu tālāko mērķu sasniegšanai. Bija taču katram saprotams un redzams, ka aiz fon der Golca un baronu «Drošības komitejas» ar visu krūti stāv Vācijas sūtnis un

pati «jaunā Vācija», kuŗa par katru cenu gribēja paturēt savā iespaidā «Baltijas valsti». Šo apstākļu nesaprašana bija Niedras vislielākie politiskie maldi. Vācu varas tieksmēm preti stāties varēja vienīgi Sabiedroto lielvalstu griba un pašu latviešu vienprātība. To tālredzīgi saprata ministru prezidents Ulmanis un viņu atbalstošās nacionālās grupas, kas noteikti turējās sabiedroto orientācijā. Cik grūti pat šim uzvarētājam — lielvalstīm nācās cīnīties ar Vācijas ietiepību, to liecina vairāki memorandi, ko sabiedrotie Vācijai iesniedza. Vēl 31. maijā sabiedrotie iesniedza vācu pamiera delegācijai Spaā sekošu notu:

1. Vācijas karaspēkam jāpaliek Baltijas valstīs. Jāatzīmē līnija, par kuŗu tālāk karaspēks nevar atkāpties.

2. Ģenerālis fon der Gols var palikt savā vietā tikai zem sekošiem noteikumiem: a) ģenerālis saņem no vācu valdības pavēli, ka viņam jādod iespēja nodibināties koalīcijas kabinetam; b) šajā kabinetā jānāk visu latviešu partiju pārstāvjiem, pie kam samēru nosaka partijas svars un nozīme.

3. Nekavējoši jāatdod latviešu kareivjiem atņemtie ieroči.

4. Nedrīkst likt nekādus šķēršļus latviešu kareivju mobilizācijai.

5. Jāgarantē atjaunotai latviešu valdībai iespēja brīvi darboties.

6. Šīs prasības izpildāmas 15 dienu laikā. Sakautā Vācija, iztapdama «Baltijas brāļiem», oficiāli gan ziņoja sabiedrotiem, ka viņu prasības

tiek izpildītas, bet faktiski notika sabotāžs un tikai pamazām, soli pa solim, Pagaidu Valdībai ar sabiedroto atbalstu izdevās vācu jezuitismu atmaskot un piespiest tos uz paklausību.

* * *

Galvenā loma Niedras nolaupīšanā piekrita virsleitnantam Sergejam Staprānam un Durbes komendantam kapt. Ozoliņam. Staprāns Liepājā vadīja pretvācu izlūkošanu. Savu darbību viņš turpināja arī pēc 16. aprīļa puča, piegādādams Pagaidu Valdības locekļiem informāciju par Niedras kabineta darbību un vācu kara spēka kustību. Izlūkošanas dienestā Staprānam bija izdevies saistīt vairākus intelligentus valstsvācu kareivjus, kuŗi arī personīgi nesimpatizēja baronu sazvērestībai. Tādēļ ziņas par notikumiem niedristu lēģerī, landesvēra un fon der Golca štābā Staprānam bija diezgan sikas. Tas deva iespēju ministru prezidentam Ulmanim būt lietu gaitas kursā un informēt savkārt sabiedrotos. Staprānam izdevās pat iegūt norakstus no slepenām vācu pavēlēm un viņu ziņojumiem uz Berlīni, tādā kārtā dodot iespēju valdības galvai jau laikus spert attiecīgus pretsoļus.

10. maijā plkst. 12 dienā, kad Tautas Padomes prezidijs jau bija izziņojis Tautas Padomes sēdi uz 12. maiju, es ierados «Hanzas» viesnīcā, istabā Nr. 12, kur uzturējās Staprāns, lai apjautātos, ko par Tautas Padomes aktivitāti saka vācieši un niedristi. Pārrunās izvirzījās doma par Niedrās internēšanu, lai ienestu pučistu lēģerī apjukumu un

veicinātu likumīgās valdības drīzāku atgriešanos. Šī doma mums likās visai interesanta, bet aiziedams es lūdzu Staprānu nekādus soļus nespert, pirms es neesmu sazinājies ar dažiem Pagaidu Valdības locekļiem. Nenogaidījis manu atbildi, Staprāns jau bija stājies pie Niedras aizvešanas plāna izstrādāšanas. Tas bija sekošs: aizviliņāt Niedru uz Kaņa ostu, tur viņu apcietināt, pārvest uz «Saratovu», likt parakstīt atteikšanos no valdības, pēc kam nogādāt pa jūru uz Igauniju un tur paturēt gūstā līdz tam laikam, kamēr likumīgā valdība nostiprinās. Tai pašā dienā Staprāns uzdeva savam darbiniekam kapt. Leimanim, kas vienā laikā darbojās arī Niedras štābā, pārliecināt kaņa ministri Seskovu, ka nepieciešams vest aģitāciju Liepājas Kaņa ostā starp latviešu virsniekiem, lai tie pāriet Niedras valdības pusē. Ar virsniekiem kopā pārnāktu arī kareivji un tā stāvoklis mainītos Ulmanim pār sliktu. Tālāk Leimanim tika uzdots aizrādīt Seskovam, ka starp Kaņa ostas virsniekiem lielu cieņu bauda ministru prezidents Niedra, kādēļ būtu ļoti vēlams, ka viņš personīgi ierastos virsnieku sapulcē un iepazīstinātu tos ar saviem plāniem un nodomiem. Seskovam priekšlikums ļoti patika un viņš uzdeva Leimanim noskaidrot, vai virsnieki tiešām vēlētos redzēt savā vidū tieši A. Niedru. Ar šo uzdevumu Leimanis bija drīz galā un ieradies atpakaļ pie Seskova, ziņoja tam, ka Kaņa ostā ir 10 cilvēku liela virsnieku grupa, kas gatava pāriet Niedras pusē, tikai būtu vēlams, ja pats Niedra ierastos šo virsnieku slepenā sapulcē un aprunātos ar tiem. Seskovs uzdeva Leimanim ierasties pie Niedras un ziņot par šiem noskaņojumiem viņam pašam. 11. maijā pēc pusdienas

Leimanis ieradās pie Niedras un ziņoja viņam par savām sarunām ar Seskovu un jau spertiem soļiem šai virzienā. Niedra visam piekrita, tikai vēlējās, lai iepriekš pie viņa uz sarunām ierodas minētās virsnieku grupas delegāti. Acīmredzot Niedra vēlējās, lai viņu uzlūdz tieši paši Kaŗa ostas virsnieki. Saņēmis šādu ziņojumu, Staprāns redzēja, ka nodoms sekmējas. Tādēļ viņš turēja par vajadzīgu apmeklēt Pagaidu Valdības galvenā štāba priekšnieku ģenerāli Misiņū un ziņot viņam par ievirzīto dēku. Ģen. Misiņš nodomam piekrita, bet ieteica pirms izšķiršiem soļiem sazināties vēl ar Pagaidu Valdības locekļiem.

Kad noteikti kļuva zināms, ka Tautas Padome sapulcējas 12. maijā plkst. 3 pēc pusdienas pilsētas domes sēžu zālē, Staprāns ar saviem domu biedriem vienojās, ka Niedras sagūstīšanai jānotiek tieši Tautas Padomes sēdes laikā, t. i. starp plkst. 3 un 7 pēc pusdienas. Lai Niedru salustinātu braukt uz Kaŗa ostu, Staprāns nosūtīja divus savus virsniekus pie Niedras un lika tiem uzstāties kā Kaŗa ostas virsnieku pārstāvjiem un lūgt prezidenta kungu tūliņ ierasties viņu sapulcē. Pēc laipnas izrunāšanās, Niedra lūdza delegātus atnākt pie viņa vēlreiz pēc divām stundām, tad tam būšot vairāk laika. Šai starplaikā delegāti ieradās pie Staprāna un stāstīja, ka Niedra ievadot tik plašas pārrūas, ka tie baidoties no aizdomu radīšanas, kādēļ būtu vēlams, ka arī Staprāns ierastos līdz. Pārgērbies privātās drēbēs un izgatavojis sev dokumentus uz leitnanta Sābuļa vārda, St. gāja «delegātiem» līdz. Sarunas ilga līdz plkst. pus 4 pēc pusdienas un Niedra par virsnieku sazvērestību pret Ulmaņa valdību bija ļoti iepriecināts. Šķīrās ar norunu, ka plkst. 7 vakarā Niedra

ieradīsies Kaŗa ostā, uz kurieni to pavadīs viens no delegātiem, A u s t r i e s.

12. maijā plkst. pus 8 vakarā Staprāns, kopā ar Durbes komendantu kapt. Ozoliņu, kā arī virsniekiem Jansonu un Kluci ieradās Kaŗa ostā, bijušās flotes virsnieku kluba telpās un gaidīja Niedras ierašanos. Kad Niedra, Austrica pavadībā ienāca klubā, minētie virsnieki viņu apstāja no visām pusēm un kapt. Ozoliņš, revolveri izvilcis, paziņoja:

«Es esmu Durbes komendants Ozoliņš. Es jūs apcietinu.»

Niedra nobāla un manāmi saplaka. Bet tad ātri atguva līdzsvaru un, izrāvis no kabatas maza kalibra revolveru, vērsa to pret Ozoliņu. Bet kad tai pašā momentā pārējie virsnieki pacēla revolverus pret Niedru, viņš nolaida roku, atdeva revolveru un paziņoja:

«Es padodos!»

Staprāns gribēja turpat klubā likt Niedram parakstīt papīru, ka viņš atsakās no varas, bet Ozoliņš un pārējie tam nepiekrīta, jo baidījās, ka vācieši var sākt Niedru meklēt un viņus pārsteigt. Tādēļ vienojās, ka atteikšanās ceremoniju izdarīs jūrā. Dodoties no kluba uz jūrmalu, kur stāvēja motorlaiva, Ozoliņš visu vārdā Niedram paziņoja:

«Gadījumā, ja jūs pretī nākošiem vācu virsniekiem vai kareivjiem dosiet kādas zīmes, vai lūgsiet, lai jūs atsvabina, mēs jūs tai pašā momentā nošausim, pēc kam uzsāksim cīņu ar jūsu glābējiem. Uz to es jums dodu savu virsnieka goda vārdu.»

Pielādējuši revolverus un apgādājušies ar rezērvēm, virsnieki ar Niedru vidū devās uz jūrmalu.

Pretim nāca vairāki vācu virsnieki un kareivji, bet Niedra ne ar ko nelika manīt, ka ir apcietināts.

Serg. Starprāns un Andrievs Niedra.

Kad laiva atpeldēja no krasta, Starprāns steigās atpakaļ uz pilsētu, lai informētu Pagaidu Valdības locekļus par Niedras aizvešanu. Angļu misijā, kur atradās daži ministri, tika uzņemts teksts Niedras atteikšanās rakstam.

Plkst. 10 vak. Starprāns ar pilsētas tvaikonīti «Ebba» ieradās jūrā uz «Sarātova», kur pagaidām bija novietots Niedra. Bet tā kā «Sarātovs» atradās sabiedroto apsardzībā, tad, lai neradītu kādus

diplomātiskus sarežģījumus, Niedru pārvietoja uz «Ebbas», kur novietoja slēgtā kajītē. Staprāns vispirms griezās pie Niedras ar uzrunu, aizrādot uz viņa nodevīgo lomu un iepazīstināja to ar nupat pieņemtiem Tautas Padomes lēmumiem, liekot viņam priekšā atteikties no varas.

Niedra atbildēja, ka iedams kompromisos ar vāciešiem, gribējis panākt Rīgas drīzāku atsvabināšanu no lieliniekiem. Viņš jau pats esot nodomājis, pēc Rīgas atbrīvošanas, atteikties no varas, bet viņam, protams, nekas neesot pretī arī tagad nodot varu Tautas Padomes rokās. Pēc tāda paziņojuma Staprāns nolika Niedram priekšā papīru un lūdza, lai ministru prezidents šādu savu apņemšanos apliecina. Pie tam Niedram tika iedots atteikšanās raksta teksts, kas tam bija pašrocīgi jāpārraksta un jāparaksta. Kad Niedra to bija izdarījis, izrādījās, ka viņš tajā ielicis citu tekstu, proti sekošu ievadu:

«Atrazdamies apstākļos, kuŗi mani traucē...»

Staprānu šī viltība stipri uztrauca, Viņš izvilka no kabatas Mauzera pistoli un Niedram paziņoja:

«Es dodu goda vārdu savu kollēģu priekšā, ka ja jūs nerakstīsiet tā, kā teikts, es nošaušu jūs, pēc tam pats sevi. Par jūsu nāvi būšu atbildīgs es viens.»

Niedra brīdi skatījās Staprānam acīs, tad paņēma spalvu un ne vārda neteicis, uzrakstīja sekošo:

«Latvijas Tautas Padomes
Prezidijam.

Ar šo paziņojumu Jums, kas avarā
ar šīs dienas Tautas Padomes lēmu-

mu es, kā Latvijas ministru prezidents nolieku savas pilnvaras un valdības varu nododu Latvijas Tautas Padomes rokās.

12. maijā 1919. g.

Andr. Niedra.»

Kad raksts bija gatavs, Niedru pārveda atpakaļ uz «Sarātovu». Bet tur virsniekiem aizrādīja, ka gūstekni uz valdības kuģa nebūtu ērti turēt, jo tas varētu radīt nepatīkšanas angļiem. Tādēļ vienojās Ozoliņa, Austrica un Jansona uzraudzībā Niedru pārvietot motorlaivā, un iebraucot verstes 10 jūrā, tur gaidīt no Staprāna tālākus rīkojumus. Pats Staprāns atteikšanās rakstu nodeva apsardzības ministram Zālišam, bet ar norakstu devās krastā. Viņš baidījās, ka vācieši to pie izkāpšanas no kuģīša var apcietināt. Viņam tomēr nakts tumsā izdevās nepamanītam nokļūt angļu misijas namā. Iekšlietu ministrs Valters jau izģērbies gulēja uz kušetes un arī ministru prezidents Ulmanis gatavojās doties pie miera. Viņi tomēr Staprānu pieņēma un uzklausīja viņa ziņojumu.

«Apjukums Niedras lēģerī nu būs liels,» teica Dr. Valters. «Tagad parūpējaties, lai rītu laiž slēgtās avīzes laukā un lai pēc iespējas plaši atreferē Tautas Padomes sēdi.»

Tā arī notika. 13. maija rītā Liepājas ielās atkal parādījās «Latvijas Sargs» un «Strādnieku Avīze», ar plašiem atreferējumiem par Tautas Padomes vakārējo sēdi, pieņemtām rezolūcijām un prasību, ka likumīgai Pagaidu Valdībai nekavējoshi jāatgriežas darbā, lai uzturētu zemē mieru un kārtību.

Latviešu garastāvoklis bija tik pacilāts, ka pilseta pieņēma svētku izskatu. Visur drūzmējās

ļaudis, viens otru apsveica un visos bija pārlicība, ka vācu baronu avantūrai nu pienāks drīzs gals.

Plkst. 10 no rīta Liepājas iedzīvotājus pārsteidza jauna sensācija. Uz ielām lielā skaitā tika izplatīta ekstrā telegramma par Niedras atteikšanos, pie kam Niedras paraksta pareizību apliecināja Tautas Padomes vicepriekšsēdētājs G. Zemgals un sekretārs E. Bitte.

Niedras ministri bija pilnīgi apjukusi. Galvu šķīta pazaudējis arī vācu štābs. Fon der Golcs izteicies, ka Niedra būšot mainījis pārlicību un kļuvis par viņu kopējās lietas nodevēju. Lai šādus uzskatus pastiprinātu, Staprāna aģenti — vācieši izplatīja baumas, ka Niedra pats ieradies pie Ulmaņa valdības, nolīcis pilnvaras un no Liepājas aizbraucis nezināmā virzienā.

Apjukums pilsētā turpinājās vairākas stundas un šajā starplaikā nebija nekādas varas. Ja mūsu kaņaspēka daļas būtu gribējušas, viņas varēja bez kādiem upuriem ieņemt visas valdības ēkas. Bet tas neietilpa sabiedrotu taktikā un viņiem nebija instrukciju no savām valdībām. Turpretī latvieši paši uz savu roku tik izšķīrošu soli negribēja spert, jo Liepājā mūsu kaņaspēka bija maz un no frontes to atvilkt nedrīkstēja. Tādā gadījumā arī vācu kaņaspēka daļas varēja doties uz Liepāju. Fronte tad paliktu atklāta un Liepājā sāktos savstarpējās cīņas dēļ varas. Ministru prezidents K. Ulmanis nešaubījās, ka drīz pienāks diena, kad sabiedrotie piespiedīs vācu varu sev paklausīt un Niedras avantūra sabruks pati sevī.

Tikai pēc plkst. 3 dienā Liepājas ielās parādi-

jās landesvēra nodaļas, kuŗas tvarstīja ekstrā telegrammu pārdevējus un konfiscēja telegrammas.

Lai novērstu aizdomas no latviešiem, Staprāns uzdeva saviem aģentiem cītīgi «meklēt» pazudušo ministru prezidentu Niedru un izolīja pat gratifikāciju atradējam.

Slavenais Liepājas policijas direktors Majers laida darbā savu atklāto un slepeno policiju. Pret vakaru vāciešiem jau bija zināms, ka Niedra nolāupīts. Tādu ziņojumu Majers iesnieda grāfam fon der Golcam un landesvēra oberštābam. Vācu kaŗaspēks un žandarmērija dabūja pavēli uzmanīt visus ceļus un sekot katrai latviešu grupai. Niedras fotografijas izdalīja visiem policistiem un žandarmiem, lai sekmētu tā atrašanu.

14. maijā Niedras valdības oficiozā «Latvijas Avīzē» iekšlietu ministrs Kupčs rakstīja sekošo:

«Neģēļu darbs. Ministru prezidents Andrievs Niedra vakar vakarā izvilināts no latviešu virsnieku formās ģērbusāmiem personām uz kādu virsnieku sapulci, no kuŗas nav vairs atgriezies mājās. Ir izdarīta neģēlīga noziedzība. Ievāktās ziņas norāda uz to, ka politiski avantūristi, izmantodami Niedras uzticību, šo uzbrukumu jau ir vairāk dienas gatavojuši, lai nodabūtu Niedru pie malas un sagatavotu Ulmaņa agrākajam kabinetam atkal ceļu pie varas. Virsnieku sapulce, kur Niedram vajadzēja piedalīties, bij no viņiem izdomāta. Niedras lielā populāritāte — nebūs neviena latvieša, kas nepazītu Niedru kā slavenu rakstnieku un tautas mīcītāju — viņa dedzīgais patriotisms un kristālskaidrais raksturs no tautas tika dziļi

cienīti. Viņš ziedoja visas savas domas, savu darba spēju Latvijas valsts idejai un visi latvieši, kas nebij iezvērējušies uz Ulmaņa grupas šovīnismu, sagaidīja, ka Niedram izdosies ievadīt izjukušo valsts dzīvi atkal pareizās sliedēs un Rīgu un Vidzemi atsvabināt no liecinieku varmācībām.

Ulmaņa grupa redzēja Niedras personāmilzi, kuru uzveikt godīgā politiskā cīņā nebija izredzes. Un Niedra tika nobidīts pie malas tumsā, naktī, kā senos briesmu laikos. Negēlīgie varmākas, kuŗi jūs domājat caur noziedzību izbūvēt ceļu jūsu politiskām avantūrām, tauta ar šausmām nogriezīsies no jūsu riebigām noziedzībām un intrigām. Neviena arī neticēs jūsu izplatītiem meliem, ka Niedra atsacījies no Latvijas glābšanas, no ministru prezidenta grūtiem un atbildīgiem pienākumiem. Kas mēs Niedru pazīstam, mēs zinām, ka tas var būt tikai viltojums jeb caur spīdzināšanu nāves mokās izspiests paraksts. Lai nolādēti tiek no visas tautas tie noziedzīgie varmākas, kuŗi izdarīja noziegumu pie viena no labākajiem latvju tautas dēliem!

Sestā vācu rezerves korpusa ģenerālkomando piesūtīja Tautas Padomes vicepriekšsēdētājam Zemgalim sekošu paziņojumu:

«Latvijas ministru prezidents Niedras kungs ir vakar aizvests un viņam laupīta darbības brīvība. Viņa ministrija atrodas vēl joprojām amatā. Šīs ministrijas rīcībā ir Latvijas kaŗaspēks aizmugurē. Varmācīgas pārgrozības var novest pie frontes sabrukuma, par ko es esmu atbildīgs.»

Pie šī paziņojuma «Str. Av.» piezīmē:

«No šī raksta ar apsveicamu skaidrību izriet sekošais: 1) Vācu virspavēlniecība uzņemas izšķirt, kuŗa vadība Latvijā ir likumīga un kuŗa nav. Viņa saka, ka likumīga ir nozudušā un uz patvarību dibinātā Niedras kunga valdība, kuŗu neatzīst Latvijas valsts augstākā iestāde, Tautas Padome. 2) Līdz ar to vācu virspavēlniecība nepieļaujamā kārtā iejaucas Latvijas iekšējās lietās un pabalsta reakcionārus dumpiniekus, kuŗiem vieta kuŗa tiesas priekšā.»

Par Niedras nozušanu Liepājas «Strādnieku Avīzē» bij ievietotas sekošas piezīmes:

«Pazudis un tiek meklēts, pēc «Libausche Zeitung» ziņojuma, ministru prezidents Andrievs Niedra. Pazīšanas zīmes: vidēja auguma, nepilnu bārdu, jo pilno bārdu nogriezis un atstājis Igaunijas mežos iekasītu sūnās kopā ar pasi, februārī 1918. gadā, bēgdams no lieliniekiem. No tā laika dzīvojis bez dokumentiem, bet lieliniekiem atkal Vidzemē ienākot, uz viltota vārda kalpojis kā biškopības instruktors pie komunistiem. Agrāk bijis mācītājs, nodarbojies ar dzejošanu un romānu rakstīšanu, tagad nodevies politikai. No 1905. gada pazīstams kā karsts monarchijas aizstāvis. Mīl runāt zemturu vārdā, visvācu aprindu sirsnīgs draugs, bet pēdējā laikā Liepājā kalpojis pie vācu muižniecības kā ministru prezidents. Godīgie atradēji tiek lūgti noskaidrot nenoskaidroto, — par pateicības algu, kuŗu var saņemt no Baltijas muižniecīkiem.»

Kādā citā piezīmē ziņots:

«Agrākais lielnieku bīskopības instruktors Andrievs Niedra redzēts ar vīzēm kājās, dūmu kannu un sietiņu rokās, soļojam pa Grobiņas ceļu uz Jelgavas pusi. Pastāv domas, ka viņš atgriezīsies pie lielniekiem savā vecā amatā.»

* * *

Tālākos piedzīvojumus kopā ar nolaupīto ministru prezidentu A. Niedru visai saistošā kārtā atēlo bijušais Durbes komendants kapt. O z o l i ņ š: «Pēc atteikšanās raksta parakstīšanas mēs Niedru iesēdinājām laivā un devāmies jūrā, uz Ventspils pusi. Nakts bija tumša un jūra mierīga. Mūs pamanīja angļu kreiseri un ilgu laiku novēroja staru metēju gaismā. Lai mūs noturētu par zvejniekiem, noņēmām kareivju cepures. Nobraukuši pie Šķēdes, verstes 10 no Liepājas, kāpām malā un iegājām kādās lauku mājās, bet vēlāk pārvietojāmies uz Šķēdes skolu. Lai nokārtotu Niedras pārvešanu uz Rēveli, es atstāju Niedru virsnieka Austrica un Jansona uzraudzībā un pats devos atpakaļ uz Liepāju. Tur sastapu tvaikoņa «Maiga» kapteini Z a r i ņ u un ievadīju ar to sarunas. Zariņš bija ar mieru gūstekni uzņemt un teicās doties ceļā pēc divām dienām. Norunājām, ka tvaikonis mūs uzgaidīs atklātā jūrā, noteiktā vietā.»

«Pa manu prombūšanas laiku Niedra bija izdarījis pirmo bēgšanas mēģinājumu. Viņš griezās pie Jansona, kuņš, pārmaiņus ar Austricu, ministru prezidentu uzraudzja, ar lūgumu izlaist to laukā. Lai piedotu šim gājienam parasto nozīmi, Niedra devies laukā pusapģērbies. Būdamš pārliecināts, ka Jansons viņam neseko, Niedra, ticis aiz mājas stūra, tūliņ laida kājām vaļu.

Jansons tomēr bēgšanu pamanīja un Niedram sekoja. Niedra skrēja atpakaļ neskatīdamies. Ticis pie kādas pirtiņas, viņš iedrās tajā un uzrāpās pažobelē. Bet tai brīdī pirtiņā ienāca arī Jansons, satvēra bēgli aiz kājām un novilkā zemē. Ministru prezidents bija ļoti pārbijies. Dabūjis zināt, ka Jansons tam visu laiku sekojis un nav ieroci pielietojis, Niedra šķīta ļoti aizgrābts un izplūda pateicībā. Par notikušo Jansons tūlī ziņoja uz Liepāju. Šī vēsts mūs uztrauca un sadusmoja. Mēs ar Niedru bijām apgājušies ļoti saudzīgi un viņš no savas puses deva goda vārdu, ka nebēgs. Daži no mūsu biedriem, kas ņēma dalību Niedras nolaupīšanā, pieprasīja Niedru kā tautas nodevēja un goda vārda lauzēju sodīt ar nāvi. Prasība bija tik katēgoriska, ka Staprāns turēja par vajadzīgu ziņot par to ministru prezidentam Ulmanim. Pēdējais stingri aizliedza to darīt. Paklausīdami šai pavēlei, virsnieki apmierinājās un tikai pastiprināja gūstekņa stingrāku uzraudzību. Saudzīgu izturēšanos pret Niedru prasīja arī kāds cits apstāklis. Vācieši bija apcietinājuši vairākus latvju virsniekus, to starpā pulkvedi Apini, apvainojot tos piecu landesvēristu nošaušanā. Visiem apcietinātiem draudēja nāves sods Niedra nu bija mūsu ķīlnieks, kuŗa dēļ vācieši nedrīkstēja nāves sodu pie latviešu virsniekiem izpildīt. >

15. maija rītā Niedram bija izdevies nosūtīt uz Liepāju zīmīti par savu atrašanās vietu. Zīmīte bija adresēta vācu policijai, bet nokļuva tāda policista rokās, kas darbojās līdz arī Staprāna izlūkošanas nodaļā. Šis vācu policists pašlaik gribēja zīmīti iznīcināt, kad ienāca kāds virsnieks un zi-

mīti izlasīja. Policists tūliņ ziņoja Staprānam un pēdējais steidzīgi sūtīja ziņnesi uz Šķēdi, lai Niedru pārved uz citu vietu.

12
Pa to laiku arī Ozoliņš devās atpakaļ uz Šķēdi, lai nokārtotu Niedras aizvešanu uz Rēveli, kur bija nodoms to nodot mūsu Ziemeļarmijas virspavēlnieka pulkveža Z e m i t ā n a un Pagaidu Valdības pilnvarotā M a r k a G a i l š a rīcībā. Te Niedram bija jāpaliek gūstā, līdz kara beigām.

No Niedras uztrauktā garastāvokļa arī Jansons nāca uz domām, ka Niedram būs izdevies nosūtīt ziņu uz Liepāju un tagad nu tas gaida vācu ierašanos. Tādēļ Jansons nolēma pats uz savu roku spert drošības soļus, pārvedot Niedru tālāk no lielveļa uz kādām nomaļus mājām. Ozoliņam pretī ieradās Austrics un izstāstīja, kas noticis.

Ozoliņš tūliņ deva rīkojumu nogādāt Niedru jūrmalā, pie Šķēdes skolas, lai ievietotu to laivā un dotos pretī tvaikonim «Maiga».

Pēc laiciņa ieradās Austrics viens un ziņoja, ka Niedra guļot gultā, sakoties ļoti slims un nevarot piecelties.

Ozoliņš atzina, ka tā ir viltība no Niedras puses, lai novilcinātu laiku un sagaidītu vācu policijas ierašanos.

Atstājis motorlaivu kapteiņa R e m e s a uzraudzībā, Ozoliņš gāja pats Niedram pakaļ. Ieejot mājā, Ozoliņš redzēja, ka Niedra iznācis sētā, bet pamanījis nācēju, žigli ieslīdēja istabā un gulēja kā beigts.

«Es jūsu slimību saprotu,» teica Ozoliņš, «jo man zināms, ka jūs gaidāt vāciešus. Šis plāns jums tomēr neizdosies. Tagad jokus pie malas un žigli man līdz!»

Niedra labi zināja, ka ar «trako Durbes Ozo-

liņu», kā viņš to dēvēja, jokus nevar dzīt. Acumirkli viņš bija vesels, izrāpās no gultas, ātri saģērbās un soļoja Ozoliņam līdz uz jūrmalu. Tur visi iekāpa motorlaivā un devās jūrā, norunātā virzienā.

Izrādījās, ka norunātais laiks sen pagājis. Pēc 6 stundu veltas gaidīšanas «Maiga» bija devusies savā ceļā tālāk. No motorlaivas vēl varēja saskatīt tālumā aizejošā tvaikoņa dūmu strūklu.

Niedras pavadoni nu bija lielā neziņā, ko iesākt. Kapteinis Remess izteicās, ka pie labvēlīgiem apstākļiem motorlaivai būtu iespējams «Maigu» panākt. Pie tā arī palika un motorlaiva attīstīja maksimālo ātrumu. Bet neveiksme sekoja neveiksmei. Kap. Remess varīgi ievainoja roku, tā kā viņam braukšanas ātrumu nācās samazināt. Austrīcam nejauši kabatā sprāga revolvers un ievainoja kāju. Sāka atrūkt arī nafta, ātri uznāca nakts un sacēlās spēcīgs vējš. Pamazām tas pieņēmas un izvērtās vētrā. Braucējiem vairs nebija nekādas izredzes «Maigu» panākt un atlika pēc iespējas drīzāk atgriezties krastā. Neitālu no krasta laiva apgāzās un vētra to uzmeta sēkli.

Niedra tika atstāts kādās mājās, viena sarga pavadībā. Ievainotie Austrīcs un Remess devās uz Liepāju, lai izdarītu pārsējumus un sagādātu naftu. Bija nolemts nākošā dienā doties motorlaivā uz Sāmu salu, lai no turienes Niedru nogādātu uz Rēveli.

Bija jau pāri pusnaktij, kad Ozoliņš ar Jansonu izvilka motorlaivu krastā. Kad viņi ieradās mājās, kur Niedra bija novietots, tos sagaidīja nepatīkams pārsteigums: gūsteknis bija aizbēdzis! Izlikdamies par ļoti slimu un novārgušu,

Niedra tūliņ licies gultā. Blakus istabā pie galda sēdējis sargs. Ap plkst. 3 naktī sargs dzirdējis, ka iečīkstas durvis. Pa tām izskrējis ministru prezidents basām kājām, naktskreklā, apakšbiksēs un kailu galvu. Dziļā tumsa un spēcīgais vējš veicināja bēgļa gaitas. Virsnieki izmeklējās visas ēkas, bet Niedru vairs neatrada. Tad viņi lika saimniekam iejūgt zirgu un aizvest tos uz 16 verstis attālo mežsarga māju Āķa galā.

* * *

Sapēmis Niedras rakstīto zīmīti, Liepājas vācu militārās policijas direktors Maijers norīkoja policistu nodaļu, bruņotu šautenēm un mašīnflintēm, un automobili devās uz norādīto vietu. Policistu nodaļu vadīja pats Maijers. Neatradis meklēto norādītā mājā, Maijers saprata, ka N. aizvests citur. Tādēļ viņš telefonēja uz Liepāju, lai izsūta visas brīvās policijas rezerves un karaspēka daļas plašā apgabalā ielenkšanai.

Ceļā uz Āķu galu Ozoliņš un Jansons atlaida vedēju un gāja kājām. Drīz viņi saskatīja uz ceļa kādu automobili ar pieciem bruņotiem vāciešiem. Ticis pret māju, kurā iegāja Ozoliņš ar Jansonu, auto apstājās uz ceļa un visi pieci vācieši nāca mājā iekšā. Ozoliņš teica:

«Tagad mums tikai divas izejas: vai nu doties gūstā un tikt nošautiem no viņiem, vai mēģināt pārvarēt tos un iegūt viņu auto.»

Protams, ka par padošanos nevarēja ne runa būt. Ozoliņš ar Jansonu paslēpās mājas priekšnamā un pielaida vāciešus uz 20 soļiem. Tad abi reizē atklāja uz tiem uguni. Trīs vācieši krita uz vietas, ceturtais iebēga mežā, bet piektais ieklupa automobili un aizbrauca. Pievākuši kritušo ieročus, virsnieki apspriedās, ko nu

darīt. Viņi nespēja ne lāga atjēgties, kad istabā ieskrēja saimniece un teica, ka vācu kavaleristi jau piejājuši pie šķūņa. Ozoliņš ar Jansonu ātri devās mežā, lai izskrietu tam cauri, pirms vācu nodaļas to paspēja ielenkt.

Ap plkst. 1 naktī abi virsnieki sasniedza Āķa galu. Pārceļamo vietu apsargāja vācu postenis, bet visas laivas atradās upes pretējā krastā. Ejoj gar upes krastu, viņi četras verstis aiz miestīņa sasniedza fabriku, kur pāri upei bija ierīkotas laipas. Bēgļi paslēpās siena šķūnī un pārgulēja tur nakti, galīgi nomocījušies un neēduši.

Rīta gaismā izlīduši no šķūņa, viņi satika kādu latviešu strādnieku un apjautājās, vai tuvumā nav vāciešu. Strādnieks teica, ka četri vācieši patlaban seglo muižas pagalmā zirgus. Pēc laiciņa viņi aizjāja Āķu gala virzienā, bet bēgļi turpināja ceļu uz Ventspili.

Trīs verstis no Ventspils viņi apstājās kādās mājās. Ozoliņš palika tur gaidām, bet Jansons devās uz pilsētu, lai noīrētu kādu motorlaivu. Pilsētā iegājis, Jansons negaidot sastapās ar vācu patruļu, kas kontrolēja dokumentus. Redzēdams, ka izvairīties vairs nevar, Jansons griezās pie patruļas zviedru valodā, lūdzot pateikt, kur še dabūjami smagie ormaņi. Vācieši zviedriski neprata. Tad Jansons lauzītā vācu valodā, lietojot pa starpām zviedru vārdus, stāstīja, ka viņš ir zviedru lidotājs, kuŗa aparāts nokritis 7 verstes no Ventspils, mežā. Viņš tagad meklējot pajūgu, kas aparātu atvestu pilsētā, kur cerot to izlabot. Tā kā Jansons bija ģērbies ādas svārkos un ģetrās, tad vācieši viņam noticeja un paši palīdzēja pajūgu sameklēt. Nokļuvis ostmalā, Jansons mēģināja dabūt kādu motorlaivu.

bet neatrada. Lai izklūtu no pilsētas, viņš pieņēma smago ormani un lika braukt uz mežu. Tur viņš to atlaida un uzmeklēja Ozoliņu. Tad viņi devās kājām uz Lizerotes bāku, lai no turienes nokļūtu uz Sāmu salu. Sasnieguši Lizeri, abi virsnieki uzdevās par Pagaidu Valdības ierēdņiem un lika tos pārvest uz Sāmu salu. Motorlaivas nebija un vajadzēja apmierināties ar vienkāršu zvejnieku laivu. Tā bija grūta un riskanta braukšana. Par laimi jūrā viņi sastapa zvejniekus ar motorlaivu. Tie bēgļus aizveda līdz Cēroles bācai, kur izlika malā.

Arensburgā igauņu garnizonam jau bija zināms, ka vācieši Ozoliņu un Jansonu meklē. Te viņus uzņēma ļoti draudzīgi un pagādāja vietas uz kuģa, kas tos aizveda Rēvelē. No turienes viņi devās uz Ziemeļlatviju, no kurienes kopā ar pulkveža Zemitāna vadīto mūsu Ziemeļarmiju un igauņu armiju, izcīnot sīvas cīņas ar lieliniekiem, pēc dažām nedēļām sasniedza Rīgu.

* * *

Kā jau bija sagaidāms, Niedras atgriešanās pie varas sākās ar represijām pret Tautas Padomes prezidiju, nacionālo grupu pārstāvjiem, virsniekiem un žurnālistiem.

Paziņodams par savu atgriešanos, Niedra, kā iekšlietu ministrs, publicēja sekošu rīkojumu:

«Liepājā ir atļauts iznākt tikai «Latvijas Avīzei», «Libausche Zeitung» un «Russkoje Slovo». Visu citu laikrakstu un drukas ražojumu izlaišana bez valdības iepriekšējas atļaujas ir stingri aizliegta. No valdības neatļautu laikrakstu un citu drukas darbu izdevēji, izplatītāji un to drukātavu īpašnieki, kurās tādi tiek drukāti, tiks sodīti administratīvā kārtā līdz 10.000 rbļ. naudas soda, vai 6 mēneši cietuma, vai ar abiem sodiem kopā.»

Naktī no 16. uz 17. maiju vācu Malmeda nodaļas kareivji, virsnieku vadībā, izdarīja plašas kratīšanas un arestus. Plkst. 2 naktī manā dzīvokli, Nikolaja ielā, ieradās stipra vācu kareivju nodaļa, virsnieka vadībā un izdarīja dzīvokļa kratīšanu. Uz manu jautājumu, ko tāda rīcība nozīmē, virsnieks paskaidroja:

«Es rīkojos valdības uzdevumā.»

«Vai jums ir kāda rakstiska pavēle?» — jautāju.

«Nē. Mutisks rīkojums.»

«No kādas valdības?»

«No likumīgās valdības.»

«Bet likumīgā valdība taču ir Ulmaņa valdība.»

«Likumīga ir Niedras valdība.»

Pēc šī dialoga virsnieks paziņoja:

«Jūs tiekat arestēts un nāksiet mums līdzī.»

«Kurp tad mani vedīs?»

«Uz cietumu.»

Pie izejas, uz ielas stāvēja vēl citas kareivju nodaļas. Mani ielenca no visām pusēm un virsnieks paziņoja:

«Bēgšanas mēģinājums jums maksās dzīvību.»

Tad devāties uz priekšu. Kad nogriezāties uz Kūrmājas prospekta pusi, redzēju, ka uz cietumu mani neved. Tuvumā norībēja šāviens. Mani pavadoņi sačukstējās un noņēma šautenes no pleciem. Nakts bija stipri tumša, jo līnāja sīks lietus. Galvā man jaucās dažādas drūmas domas: varbūt vedīs uz jūrmalu nošaut? Toreiz jau nekas nebija neiespējams. Bet kad apstājāties pie ģimnazijas, sapratu, ka tieku vests uz Landesvēra štābu. Ieeja bija apgaismota un stipri apsargāta. Mani ieveda lielā telpā, kas izrādījās par ģimnazijas agrāko 7. klasi. Telpā gar abām sienām stāvēja kareivju gultas ar salmu maisiņiem. Daži maiši bija novietoti tieši uz grīdas. Tā tad sagatavota «viesmīlīga» uzņemšana daudziem cilvēkiem.

Mazliet apradis ar situāciju, redzēju, ka starp maišiem un gultām atstātā laukumā ļoti uztrauktā garastāvoklī šurpu un turpu staigā kāds cilvēks.

Novietojis līdzpaņemto segu un spilvenu uz kā-

da maisa, piegāju klāt uztrauktajam cilvēkam. Tas bija Tautas Padomes sekretārs Erasts Bitte. Viņš stiprā balsī kaut ko stāstīja un bija tā sa-
traukts, ka grūti nācās ko saprast.

«Ko jūs tā uztraucaties?» — es jautāju. «Galvas jau mums nenoraus. Redziet, kā nāk viens pēc otra...»

Pa to laiku telpa pildījās pazīstamām sejām. Ievēda četrus «Hanzas» viesnīcā arestētos latvju virsniekus, starp kuriem atradās kapt. Hartmans. Beidzot bija saradušies gandrīz visi Tautas Padomes prezidija locekļi ar vicepriekšsēdētāju Gustavu Zemgali priekšgalā. Atveda arī Lejas-Kurzemes pārvaldnieku Andreju Bērziņu, pils. galvu Bušēvicu, žurnālistu Robertu Krodēri un c. Roberts Kroders pastāstīja, ka meklēts arī viņa brālis Arturs, bet tam laimējies izlēkt pa logu un nozust.

Izrādījās, ka visiem arestētiem bija teikts, ka viņu apcietināšana notiek valdības vārdā.

Pie durvīm stāvēja bruņoti sargi un uzmanīja mūsu sarunas. Sākām rīkoties uz naksguļu. Gultu izrādījās par maz. Tās ieņēma vecākie vīri, bet jaunākie apmierinājās ar maisiem uz grīdas.

Ļoti apdomīgs un tālredzīgs apcietināšanas brīdī bija bijis G. Zemgaļa kungs. Viņš iztina no segas nevien spilvenu, bet arī rīta kurpes... Un no kabatas izvilka pīpi, rotātu tabakas maku un... spēļu kartis.

Buševics vienā padusē bija pasitis kādu biezu grāmatu, laikam Marksa kapitālu, bet otrā — lietus sargu.

«Tas laikam skolotājs vai ķesters,» teica man viens no virsniekiem, pamādams uz Bušēvica pusi.

«Tas ir Liepājas sarkanais pilsētas galva, Buševics,» informēju sarunu biedri.

«Pēc tāda nu gan viņš neizskatās,» noteica virsnieks un pievērsa uzmanību Bītem, kas aizvien vēl nebija nomierinājies.

Es atkal mēģināju uzsākt sarunas ar uztraukto Tautas Padomes sekretāru.

«Nu tak esam atkal visi kopā. Acimredzot reprezentētas visas frakcijas un arī «Latvijas Sarga» redakcija.»

«Ne jau apcietināšana vien mani uztraukusi... Es domāju arī jūs nebūtu tik mierīgs, ja jums pēc divām dienām būtu noliktas kāzas...»

Izrādījās, ka Bītes kungam svētdien noliktas kāzas, kuŗas nu nevarēja notikt. Es sapratu, ka iemesls uztraukumam ir un nemēģināju viņu vairs ar saviem mierinājumiem traucēt. Tādas lietas jāizsāp katram pašam sevī un citi tur neko nevar līdzēt.

Kad bijām jau devušies pie miera un klusēdami domājām katrs savas domas, noklaudzēja durvis un ienāca vēl divi «bēdu brāļi» — zemnieku savienības pārstāvji Augusts Kalniņš un Brēmers. Pēdējais piederēja pie zemnieku savienības labā spārna un bija labās attiecībās ar Niedru. Tādēļ viņa arestēšana šķita dīvaina. Drīz vien noskaidrojās, ka noticišs pārpratums. Kalniņš un Brēmers dzīvoja Simaņa mājā, Peldu ielā, kur uzturējās arī divi Pagaidu Valdības ministri Goldmanis un Puriņš. Vācu patrūļa, neatradusi mājās ministrus, kuŗi jau bija pārvietojušies uz «Saratovu», paņēmuši drošības dēļ līdzī Kalniņu un Brēmeri. Viņus atsvabināja jau tajā pašā naktī, acimredzot pēc tam, kad landesvēra štābs bija caurskatījis arestēto sarakstus.

Nākošās dienas vakarā atsvabināja arī kapt. Hartmani un citus virsniekus.

Mūs, pārējos, uzmodināja plkst. 12 naktī un lika 10 minūšu laikā saģērbties, lai pārvietotos uz cietumu. Sargzaldāti paskaidroja, ka viņiem neesot vaļas mūs ilgāk sargāt, jo jādodoties uz fronti. Rīkojamies ceļā. Sapratām, ka labās dienas nu beigušās, jo ģimnazijā bijām vismaz kopā un arī režīms šē bija samērā labvēlīgs.

Uz ielas mūs sastādīja pa četri blakus un nokomandēja: «marš!» Vispirms mūs aizveda uz galveno policiju. Bet tur nebija attiecīgu kameru. Prasījām policijas virsniekiem, lai taču mūs nopratina un ceļ priekšā kādus apvainojumus, jo visu laiku nebijām pratināti. Policijas virsnieki teica, ka viņi mūs neesot arestējuši un nekā «nezinot». Tā esot kaŗa iestāžu darīšana.

Pēc laba laika nāca rīkojums vest mūs uz centrālo cietumu. Tas bija diezgan prāvs ceļa gabals. Vecākie kungi, kam vairāk nesamo, jutās noguruši. A. Bērziņa kungs nebija vesels. Kad beidzot iekļuvām cietuma sētā, izrādījās, ka arī šē trūka telpu mūsu novietošanai. Dežūrējotais cietuma priekšnieka palīgs paskaidroja, ka visas kameras pārpildītas un viņš nevar neviena uz ņemt. Lai vedot arestētos, kur gribot.

Tā vismaz stundas divas stāvējām cietuma sētā un salām. Neapmierināti bija arī sargkaŗeivji.

«Jūsu dēļ paliksim bez miega, jo rīta agrumā mums jādodas uz fronti,» viņi sūdzējās.

Beidzot nāca rīkojums — doties atpakaļ uz lielo policiju. Tur tad redzēšot, kas tālāk darāms. Šī bezgalīgā ceļošana mūs uztrauca. Bēr-

ziņš paziņoja, ka jūtas ļoti slims un nevar tālāk iet. Viņš palikšot šepat cietuma sētā. Protestēja arī pārējie. Landesvēra virsnieki, kas mūs pavadīja, jutās diezgan neveikli. Sākās atkal zvanišana pa tālruni un gaidīšana.

«Vai uz ģimnaziju atpakaļ jūs varētu aiziet?» — jautā sētā iznākušais virsnieks.

«Jā, tur vēl varētu aiziet,» atbild A. Bērziņš.»

Visi atdzīvojas. Tā tad atpakaļ uz ģimnaziju...

Un tad nu soļojam atkal atpakaļ. Aust jau diena, kad galīgi noguruši nokļūstam ģimnazijas zālē. Klusēdami katrs ieņemam savu vietu un dodamies pie miera.

Miegs tomēr vēl nenāk. Nakts pārdzīvojumi satraukuši nervus. Kāds apgādības ministrijas darbinieks slimo ar gripu un miegā stipri vaid. Pamazām logus apspīd sārta gaisma un liecina, ka saule lēc un sola gaišu pavasara dienu.

Nākošā diena ir svētdiena. Pamostamies vēlāk, kā citas reizes. Sargi, kas mūs uzmana, jau sen pārmainījušies. Neredzam arī vairs neviena landesvēra virsnieka. Tie, acīmredzot, aizbraukuši uz fronti, lai pirmie nokļūtu Rīgā...

Pēc brokastīm pie mums ienāk kāds laipns vāls tsvācu armijas virsnieks. Kad viņš apjautājās par mūsu labklājību. A. Bērziņa kungs viņam pastāsta par mūsu naktskaitēm un lūdz, lai taču beidzot pasaka, no kā un kādēļ mēs apcietināti un ko galu galā no mums grib. Virsnieks visu atzīmē un solās jau tuvākās stundās dot atbildi.

Pusdienas laikā pie mums ierodas divi krimi-

nālpolicisti un paziņo, ka sāksies nopratināšana. Pirmos izsauc mūs ar Kroderi. Uz ielas, pie ģimnazijas durvīm stāv galvenās policijas pajūgs. Tajā mūs nogādā pie policijas direktora Majera. Man uzstāda veselū rindu jautājumu: pie kādas partijas es piederu, vai ņēmis dalību frakciju komisijas sēdēs, kas notikušas Bērziņa dzīvoklī, kurā sēdē lemts par ministru prezidenta Niedras nolaupīšanu? Paskaidroju, ka piederu pie nacionāldemokrātu partijas, Bērziņa dzīvoklī esmu bijis uz divām sēdēm, bet nekad neviens tur nav runājis par Niedras nolaupīšanu. Uzveļu, ka abās sēdēs pārrunāts amerikāņu misijas pārstāvja pulkveža Grīna priekšlikums par kompromisa slēgšanu ar Niedras valdību.

«Uz kā ierosinājumu tad Niedra nolaupīts?» — man tiek uzstādīts konkrēts jautājums.

«Noteikti es to nezinu. Bet esmu pārlicināts, ka to izdarījusi kāda jaunekļu grupa ārpus Tautas Padomes un Pagaidu Valdības apspriedēm.»

«Tā jau varētu likties,» domīgi saka mans pratinātājs, «bet Tautas Padomes viceprezidents Zemgals taču apliecinājis ministru prezidenta Niedras pašrocīgu parakstu un atteikšanās rakstu. No tā izriet, ka Stāprāns ar saviem ļaudīm uzbrukumū izdarījis saziņā ar Tautas Padomes prezidiju. Nu, tagad jūs variet iet mājās. Esiet brīvs.»

Tajā pašā dienā atsvabināja Robertu Kroderi, E. Bitti un dažus citus. Apcietinājumā palika kreisie deputāti un Tautas Padomes vicepriekšsēdētājs Zemgals. Bitti apcietināja pa otram lāgam un viņš ar Zemgali nosēdēja Liepājas cietumā

līdz 3. jūnijam. Nevienam apcietinātam apvaino-
šanas aktu neizsniedza. Ziņojums par atbrīvo-
šanu nāca no Nīderlandes valdības tieslietu ministra
Sokolovska.

* * *

Reaģējot uz Niedras draudiem Pagaidu Valdības darbiniekiem un Tautas Padomes locekļiem, Staprāns slepeni nodrukāja un izplatīja šādu paziņojumu:

«Ar šo paziņojam atklātībai, ka ministru prezidents Niedra ir ticis arestēts uz mūsu grupas sapulces lēmuma pamata. Pēc tam, kad Niedra bija parakstījis savas atteikšanās aktu, viņa persona vairs nespēja nekādu lomu. Tā kā tomēr tie «kungji» nebeidz spēlēt ar tautas varu un vēl ir izdarījuši arestus starp Tautas Padomes locekļiem, kuŗi ir Latvijas tautas domu izteicēji, mēs esam spiesti ķerties pie mūsu plāna tālākas izvešanas.

Latvju tautai, kuŗa neatzīst Niedras — baronu valdību, mēs paziņojam, ka šinī kritiskā laikmetā mēs esam nomodā par viņas likteni, likdami savas galvas uz tēvijas altāra, izrēķināsīmies ar visiem tautas nodevējiem un valsts varaš uzurpātoriem.

Kā vienīgo suverēno varu Latvijā mēs atzīstam tikai Tautas Padomi.

Pilsoņi! Esiet palīdzīgi mūsu biedriem pie viņu plānu tālākas izvešanas.

Nacionālo teroristu grupa.»

Protams, ka nopietna vara šādai proklamācijai nekādu vērību nepiegrieztu. Bet pats Niedra un viņa ministri jutās tik nedroši savās pozīcijās un tik atkarīgi no muižnieku dēlu — landesvēristu palīdzības, ka viņi izteiktos draudus uzņēmusi ļoti nopietni un ne pa jokam nobijušies. Niedras kabinetā bija dažas tik komiskas personas, kas savu šefu ar asarām acīs lūgušas izbeigt tālākas represijas pret Tautas Padomes locekļiem, lai pasargātos no «trakā Durbes Ozoliņa» atriebības.

Domājot par Ozoliņu un Staprānu, kuŗu atrašanās vieta nebija zināma, ne visai labi juties arī pats Niedra. No piedzīvojumiem viņš zināja, ka tie uz visu spējīgi. Bez tam Liepājā arī aizmugure Niedras valdībai kļuva pavisam nedroša, jo landesvēra galvenie spēki tagad atradās frontē un bija ļoti noraizējušies, lai tikai latviešu kara spēks Baloža vadībā pirmais neiekļūtu Rīgā.

Tiklīdz Rīga tika ieņemta, Niedra ar savu «valdību», kuŗas sastāvā kā «kara ministra» tuvākais padomdevējs atradās arī tāds vīrs, kā Ādams Erdmanis, steigšus atstāja Liepāju un pārcēlās uz Rīgu.

Uz Niedras nolaupīšanu var dažādi skatīties. Nopietns politiķis, nepārzinot tuvāk toreizējos apstākļus, bez šaubām teiks, ka tas ir nepārdomāts, karstgalvīgu jaunekļu nodarījums, kas radījis vienīgi nevēlamus sarežģījumus. Bet ja ņemam vērā, ka Niedras valdība ir pēc sava personālā sastāva, ir pēc savas nozīmes nebija nopietni ņemama, tad šis solis kļūst labāk saprotams.

Cīņas par Latvijas neatkarību taču izpaudusās dažādos veidos. Viena latviešu tautas

daļa cīnījās uz dzīvību un nāvi frontē, ar ieročiem rokā. Otri — modināja tautas apziņu ar drukāta un runāta vārda palīdzību. Trešie pašai dziedīgi, grūtos apstākļos, darbojās valsts un sabiedriskās iestādēs, lai apgādātu armijai pārtiku un rūpētos par ievainotiem un slimiem karotājiem.

Cīņā bija iejaukta visa tauta un katras cīņas veids savukārt izpaudās dažādās nianšēs. Bet visiem tomēr mērķis bija viens — **brīva latvju tauta un neatkarīga Latvijas valsts.**

Kā daudzi citi «sikumi», arī Niedras nolaupīšana ir atsevišķa epizode lielo notikumu virknē, kas kā mazi locekļi cits pie cita savirknējās kopā valsts tapšanas ķēdē un padarīja to spēcīgu un nesaraucamu.

Pavisam aplamas ir paša Niedras domas, ka viņa aizvešana notikusi uz Ulmaņa valdības pavēli.

Tīkpat nepareizos uzskatos ir grāfs fon der Gols, kurš savās atmiņās apgalvo, ka Niedra nolaupīts uz Tautas Padomes lēmuma pamata.

No visa šē sacītā redzams, ka faktiskie šī plāna izpildītāji un realizētāji bijuši divi jauni latviešu virsnieki, kuri no sava nodoma nebūtu atkāpušies arī tad, ja tas viņiem būtu aizliegts, jo viņi savās karstās galvās bija ieņēmuši domu, ka ar Niedras sagūstīšanu tie pašķirs ceļu likumīgās Ulmaņa valdības atnākšanai. Niedra ir lielu pateicību parādā Ulmaņa kungam — par savu dzīvību. Jo pēc pirmā bēgšanas mēģinājuma un goda vārda laušanas viņam draudēja visnopietnākās briesmas. Tās viņam novērsa Ulmaņa kungs.

* * *

Rīga krita 23. maijā. Visas galvenās un smagās cīņas pret lieliniekiem izcīnīja latviešu armija Baloža vadībā. Rīga tikpat viegli varēja krist jau marta vidū, kad atbrīvoja Jelgavu un ieņēma Kalncienu. Bet tas neietilpa Baltijas muižnieku un grāfa fon der Golca plānos. Viņiem bija no svara vai nu pakļaut saviem iespaidiem Ulmaņa valdību, vai nostiprināt tautā Niedras iespaidu. Pati cīņa pret lieliniekiem viņiem bija blakus lieta, citādi tak viņi noziedzīgā kārtā nebūtu to vilcinājuši. To jau pierāda vairāki ļoti svarīgi apstākļi. Kad Ulmaņa valdība sūdzējās sabiedrotiem, ka vācu vara neļauj latviešiem Kurzemē izdarīt plašākas mobilizācijas un apzinīgi neļauj karaspēkam iet uz priekšu, grāfs fon der Golcs uzstādīja Ulmanim vairākas dēmagogiskas prasības. Viņš piem. prasīja, lai Ulmaņa kabinets garantē, ka pēc lielinieku padzišanas Rīga saņems 2 vilcienus pārtikas dienā. Tādu garantiju Ulmanis, protams, nevarēja dot. Viņš darīja visu, kas vien stāvēja viņa spēkos, lai piedabūtu amerikāņus uz plašāku pārtikas krājumu sūtīšanu. Un vienīgi pateicoties Ulmaņa pūlēm un labajiem saka-riem Rīga varēja pārtiku saņemt, kolīdz tā bija

atbrīvota. Tas nebija ne Niedras, ne vāciešu, bet vienīgi Ulmaņa nopelns, jo viņš lika sabiedrotiem priekšā sūtīt pārtiku Rīgai, neskatoties uz politiskiem strīdiem.

Tā tad, ja Niedras laikā Rīga dabūja pārtiku, tad ne tādēļ, ka amerikāņi solidarizētos ar Niedras politiku, bet gan tādēļ, ka Ulmanis lūdza amerikāņus to darīt lai palīdzētu trūkcumcietējiem.

Tālāk fon der Golcs uzstādīja Ulmaņa valdībai veselu rindu tīri politisku prasību, no kuŗu izpildīšanas darīja atkarīgu Rīgas ieņemšanas pasteidzināšanu. Starp citu fon der Golcs prasīja, 1) lai Ulmanis rūpējas par blokādes mīkstināšanu, ko sabiedrotie izveda Liepājā; 2) lai latviešu prese ietura vāciešiem draudzīgu toni; 3) lai tiek nostiprināts par jaunu okupācijas varas iespaids un 4) lai Ulmaņa valdība rakstiskā veidā griežas pie fon der Golca ar lūgumu paātrināt Rīgas ieņemšanu. Ulmaņa valdība izrādīja maksimumā loptimnākšanu, bet viņa nevarēja pieņemt tādus noteikumus, kas savos pamatos iznīcināja mūsu tautas pašnoteikšanos un valsts neatkarību.

Kā vācu baroniem nav rūpējusi Rīgas atsvabināšana, bet gan politiski mērķi savas varas labā, to jo sevišķi redzam Niedras rīcībā pret Igauniju un mūsu Ziemeļu armiju. Baidīdamies, ka igauņu un ziemeļnieku ienākšana Rīgā un apvienošanās ar mūsu dienvidus armiju var nostiprināt Ulmaņa valdības stāvokli, Niedra uzsāka kara gājienu pret igauņu un latviešu kaŗapulkiem Vidzemē. Tā bija nevien visrupjākā

klūda visā Niedras politikā, bet arī liktenīgākais solis priekš viņa paša. 22. jūnijā apvienotā latvju-igauņu ziemeļu armija smagi sakāva landesvēru un līdz ar to deva izšķirošo triecienu Baltijas baronu politikai.

Kad franču militārais pārstāvis Latvijā, pulkvedis Di-Parkē, izpildot sabiedroto gribu, deva pavēli vācu kaņaspēkam un vācu varai no Liepājas izvākties, Kārļa Ulmaņa Pagaidu Valdība ar mierīgu sirdi varēja 8. jūlijā 1919. gadā atgriezties Latvijas galvas pilsētā Rīgā, kur to sagaidīja sajūsminātā un pateicīgā tauta.

Uzvara — politiska, diplomātiska un militāra — bija gūta ar latviešu zemnieka dēlu sirdsskaidrību, ticību saviem spēkiem, pašāvību īstajiem vadoņiem un gatavību ik brīdī atdot dzīvību par tautas brīvību un Latvijas valsts neatkarību.

«Baltijas valsts» rēgs nu bija nozudis. Muižnieku vara satriekta un Niedras valdība aizbēgusi pāri robežai — uz Vāciju. Latviešu tauta un latviešu Rīga uzgavilēja savai valdībai.

«Vairāk kā pusgadu atpakaļ,» ministru prezidentu Ulmani uzrunāja Rīgā palikušais Tautas Padomes vicepriekšsēdētājs M. Skujenieks, «jūs atstājāt Rīgu ar smagu sirdi. Tagad mēs jūs sagaidām priecīgā cerībā. Toreiz mums nebija spēka. Nu mēs varam ar lepnumu pacelt savas galvas.»

Rīgas latviešu organizāciju pārstāvis teica:

«Latvijas īstā valdība nu ieradusies atkal savā galvas pilsētā. Cīņa, kas izcīnīta šai laikā ar Niedras sazvērestību, nebija cīņa

pašu latviešu starpā. Tā bija cīņa starp latvju zemniecību un vācu muižniecību.»

«Daudzi domāja,» teica Latvijas skolotāju pārstāvis, «ka Latvijas brīvības saule jau norietējusi. Maz bija to, kas ticēja, ka atjaunotā saule tik drīzi atkal uzlēks pār dzimteni. Un tomēr tas ir noticis. Tādēļ atliek vēlēties, lai nekādi tumši spēki vairs neparādītos pie Latvijas debesīm.»

Visiem apsveicējiem atbildēja ministru prezidents K. Ulmanis. Starp citu viņš teica zīmīgus vārdus:

«Mīlie draugi! Uzvara ir mūsu un būs mūsu! Mēs ienākam Rīgā ne nospiesti, bet liksmā cerībā. Mūsu ceļš ir taisns un drošs. Nekas nav augstāks un cēlāks, kā ziedot savu dzīvību taisnas idejas labā. Tādēļ neatkāpsimies arī turpmāk no sava mērķa. Strādāsim un cīnīsimies kopā.»

* * *

Daudz pārrunu latvju presē un sabiedrībā vēlākos gados radīja tā sauktais Strazdumuižas pamiers, kas noslēgts 3. jūlijā 1919. g. pēc tam, kad apvienotās latvju-igauņu armijās sakāva landesvēru un dzelzs divīziju. Daži žurnālisti un kaņavīri izteikušies, ka šāds pamiers nemaz nebijis vajadzīgs, jo bijusi tak iespēja vāciešus galīgi satriekt, atbrūņot un padzīt no Latvijas. Ar to, ka dota tiem iespēja atkāpties uz Jelgavu, radīta berrmontiāde, kas vēlāk, tā paša gada rudenī, prasījuši jaunas cīņas un jaunus upurus.

Diemžēl, tik vienkārša tā lieta nebija. Mūsu rīcība, kā to jau vairākkārt pastrīpoja ministru prezidents Ulmanis Liepājas laikmetā, visnotaļ bija jāsaķaņo ar sabiedroto gribu un uzskatiem. Un tie ne ik reizes sakrita ar to, kas šķita mums pareizs no latviešu nacionālistu viedokļa. Vācu diplomātija kā šē uz vietas, tā jo sevišķi ārzemēs strādāja ar lielu enerģiju un viņai bija aizstāvji arī starp sabiedrotiem. Strazdumuižas pamiera noteikumi iepriekš tika pārrunāti Tautas Padomes pārstāvjiem piedaloties virsp. Baloža štābā, kad vācu spēki jau bija atspiesti tuvu pie Rīgas. Ar lielu mieru un politisku tālredzību saspilētās debātes, kādas ievirzījās starp latviešu nacionālistiem un landesvēra delegātiem baronu Taubi un c., prata

ieturēt lietišķības un savstarpējas iecietības garā
plkv. Balodis.

Bij vēl arī kāds cits svarīgs apstāklis, kas
nostājās pret sabiedroto latvju-igauņu karaspēka
ienākšanu Rīgā ar kaujām. Mēs vēlējā-
mies ar saviem kaimiņiem un ieroču brāļiem uz-
turēt labas attiecības arī turpmāk. Rīga jau tā bija
daudz cietusi un postīta. Briesmu un upuņu jau
bija diezgan un arī pieredzējumu pietiekoši daudz,
lai izšķirtos par labu saprātam, ne acumirkļa kai-
slībām. Mums sava galvas pilsēta bija jāsaudzē.

Līdzās pateicībai savai valdībai un kara va-
doņiem Tautas Padome atzina par nepieciešamību
pateikties arī igauņu tautai par latvju tau-
tas un Latvijas valsts labā nestiem upuriem. Ar
visu Tautas Padomē apvienoto latviešu grupu pa-
rakstiem Igaunijas satversmes sapul-
ces prezidentam nosūtīts sekošs raksts:

«Septiņus gadu simteņus mūsu tautas sma-
ka svešu un naidīgu varu jūgā. Sabiedroto
valstu uzvara un Krievijas sabrukums atvēra
mūsu tautām ceļu uz brīvu un gaišāku nā-
kotni. Bet tumši spēki negrib vēl atzīt savu
bezpēku pret mūsu nedalītām un taisnām pra-
sībām pēc pašnoteikšanās tiesībām. Viņi mē-
ģina pulcināt ap sevi visu, kas ir naidīgs mūsu
valstu neatkarībai lai asinīs iznīcinātu mūsu
patstāvību, mūsu tiesības un novestu mūs at-
kal kalpināto stāvoklī. Bet šī noziedzīgā sa-
zvērētība sabruka pret igauņu un lat-
viešu tautu vienotu apņemšanos
ar visiem spēkiem aizstāvēt sa-
vu tautu neatņemamās tiesības.
Latvijas Tautas Padome ir pārliecināta, ka arī

turpmāk abas valstis, Igaunija un Latvija, cīnīsies kopā pret visiem tiem spēkiem, kas apdraudēs viņu patstāvību.»

* * *

Pēc vācu varas likvidēšanas Liepājā un Pagaidu Valdības atgriešanās savās varas tiesībās, sabiedrotie apzinājās, ka viņiem šimbrīžam jāņem aktīva līdzdalība Latvijas valsts dzīves ievadišanā normālās sliedēs. Pirmo Rīgas pilsētas domes sēdī atbrīvotā Rīgā atklāja angļu militārās misijas pulkvedis Talents. Savā uzrunā pilsētas domniekiem viņš teica:

«Kungi! Es pateicos jums par izdevību apsveikt jūs un nožēloju, ka esmu spiests to darīt angļu valodā. Kā jums jau zināms, ir noslēgts pamiers (3. jūlijā, Strazdumuižā) zem noteikumiem, kupi, kā es ceru, nodrošinās Rīgā mieru. Tāpat, es ceru, jums būs zināms, ka uzsāktas sarunas, sabiedrotiem piedaloties, par jaunas Pagaidu Valdības sastādīšanu ar Ulmaņa kļu kā ministru prezidentu. Ir nodomāts, ka jaunā valdība, pēc viņas apstiprināšanas no Tautas Padomes, stāsies darbā pie vissvarīgāko jaūtājumu nokārtošanas; ar sabiedroto palīdzību organizēs armiju, lai aizstāvētu dzimteni, nodibinātu kārtību, atjaunotu tirdzniecību un rūpniecību. Es ceru, ka Rīgas pilsētas dome darbosies tai pašā vir-

zienā, pieliekot visas pūles normālas dzīves atjaunošanai Rīgā. Domes turpmākā darbība atkarājas no Latvijas valdības vispārējā stāvokļa. Rīgas civilgubernatora pienākumus es uzņemos vienīgi ar nolūku izvadīt pilsētu caur tagadējo krīzes laiku. Cik drīz vien tas būs iespējams, es atteikšos no šī amata.»

Rīgas pilsētas vārdā pulkvedim Tallentam atbildēja domnieks P. Ozoliņš:

«Apsveicu Rīgas pilsētas vārdā lielo, uzvarām bagāto sabiedroto priekšstāvjus. Mēs pārdzīvojām kara laikā ilgas, grūtas dienas. Mēs gaidījām uz jūsu uzvarām un liksmojāmiem par tām. Par savām brīvībām un tiesībām mēs cīnījāmiem līdz pēdējam. Ar maz izņēmumiem mēs esam darba tauta un gribam dzīvot satiecībā. Vēlreiz jums pateicos par sniegto palīdzību un laipnajiem solījumiem nākotnē. Lai dzīvo sabiedrotās lielvalstis!»

Sabiedrotie, uzņemdamies Latvijas aizstāvību pret Vācijas valsts agresīviem plāniem, palīdzdami mūs ar pārtiku un ieročiem un veicinādami mūsu neatkarības nostiprināšanu, varēja prasīt arī viņu norādījumu respektēšanu. Ar to arī izskaidrojams apstāklis, ka vienā vai otrā gadījumā notikumu gaita nevarēja norisināties gluži tā, kā to prasīja latviešu nacionālās intereses. Lai darītu galu Vācijas apgalvojumiem, ka vācietība Latvijā tiek apspiesta un Vācijas karaspēkam še jāpaliek vācu minoritātes aizsargāšanai, sabiedrotie vēlējās, lai jaunajā koalīcijas valdībā būtu reprezentēti arī minoritātu pārstāvji. Tādus tad arī ministru prezidents

Ulmanis pieaicināja: no vāciešiem zv. adv. Magnusu kā tieslietu ministri un Dr. Erhardtū kā finanču ministri, bet no žīdiem — zv. adv. P. Mincū kā valsts kontrolieri. No latviešiem bez ministru prezidenta un zemkopības ministra K. Ulmaņa kabinetā vēl iegāja: Dr. M. Valters kā iekšlietu ministrs, Z. Meierovics ārlietu, ģen. Simansons — apsardzības, Dr. Kasparsons — skolu un J. Ziebergs — tirdzn.-rūpniecības. Šis kabinets stādījās priekšā Tautas Padomei 15. jūlijā un ministru prezidents viņa darbības nodomus raksturoja šādi:

«Tas būs darba kabinets, kam priekšā daudz grūta darba. Kabinets stāsies pie darba, lai beidzot zemei dotu paliekamu mieru, bet iedzīvotājiem darbu un maizi. Mūsu pirmais uzdevums būs Latgales atbrīvošana no lielinieku varas. Tiklīdz Rīga saņems maizi un pārtiku, daļa no tās būs jāsūta Latgalei. Armijas virspavēlnieks pulkvedis Balodis jau devies uz Latgales fronti, lai vadītu cīņas pret zemes ienaidniekiem. Bet tas nav vienīgais darbs. Ir nepieciešami jāpanāk, lai visi, kuŗiem Kurzemē nekad nekā nebija ko meklēt, kuŗi Kurzemē stāv pretvaldības gribu, laītie aizietu no Kurzemes, cik drīz vien tas tehniski iespējams. (Šos ministru prezidenta vārdus pavadīja ilgi aplausi). Ir jau ievadītas sarunas, lai vācu kaŗaspēka izvākšanos, saskaņā ar pamiera noteikumiem, paātrinātu, un lai izvākšanās notiktu ar vismazāk traucējumiem priekš iedzīvotājiem, lai izbeigtos patvarības un laupīšanas. Izvākšana no-

tiks caur Šauļiem, caur Ventspili, kuŗa ir iz-
ejas osta aizbraukšanai pa ūdens ceļu uz Vā-
ciju. Kad Kurzeme būs iztīrīta un
Latgale atbrīvota, tad arī mums
draudzīgais igauņu karaspēks,
kuŗam mēs tik daudz pateicības
esam parādā, varēs aiziet savas
valsts robežās. Tad atjaunosies arī sa-
tiksmē ar ziemeļu Vidzemi un citām Latvijas
daļām.»

Tālākā programmas runas daļā ministru prezi-
dents iepazīstināja Tautas Padomi ar valdības no-
domiem armijas organizēšanā, valsts iekšējās dzī-
ves izveidošanā, sociālā likumdošanā, bezdarba
apkaŗošana u. t. t.

Tā sākās jaunā darba diena atbrīvotā Rīgā.
Viens bagāts ciņu un uzvaru posms nu bija galā,
bet miera mūsu zemē vēl nebija. Ticot dotiem
solījumiem un sakautā pretinieka goda jūtām,
mēs visus savus spēkus un līdzekļus
koncentrējām uz Latgales atbrīvo-
šanu, cerēdami, ka Kurzemes lietas nokārtosies
pašas no sevis. Bet drīz vien pierādījās,
ka nodevējs paliek nodevējs arī tad,
kad viņš jausakauts un guļ pie ze-
mes. 16. aprīļa laudis mūsu tautas augstsirdību
izmantoja nelietīgi. Viņi izperināja jau-
nu avantūru ar Bermontu-Avalovu
priekšgalā. Zem krievu baltgvardu maskas
arī šeit slēpās tie paši Baltijas baroni un
viņu rokas puiši, kuŗi uzbruka Latvijas neatkari-
bai 16. aprīlī. 4. oktobris, kad Rīgai uzbruka Ber-
monta bandas, bija 16. aprīļa turpinājums un
jauns mēģinājums noņņaupt brīvo un neatkarīgo
Latvijas valsti.

Bet bermontiādes iedvesmotāji smagi pievīlās. Nodevēju algotie salašņas un avantūristi nebija tas spēks, kas varētu uzvarēt savas valsts un brīvības vārdā apvienoto latvju tautu. Ar mums bija mūsu latviešu Dievs, mūsu sirdskaidrība un ticība saviem vadoņiem. Jau 11. novembrī mūsu varonīgie kaŗapulki māmuļas-Daugavas krastos satrieca skaitā un apbruņojuma ziņā pārāko ienaidnieku un soli pa solim izdzina to no Latvijas svētās zemes — šoreiz galīgi un uz visiem laikiem. Nu viņi mūs pazina un saprata. Nu viņi kļiedza un draudēja. Bet uzbrukt viņi mums vairs neiedrošināsies.

Vēlreizējais baronu uzbrukums Latvijai lielā mērā apgrūtināja un aizkavēja Latgales atbrīvošanu no lielinieku varmācības. Šo uzvaras posmu mums neizdevās 1919. gadā pabeigt. Tas noslēdzās turpmākā gadā.

Nav šaubu, ka Ziemeļlatvijas cīņās, Bermonta sakaušanā un Latgales atbrīvošanā ir izpaužušies tikpat lieli varoņdarbi un atsevišķu cīnītāju pašaieliedzība, kā tas bija Liepājas laikmetā. Bet tie ir atsevišķi posmi un viņu raksturojums neietilpst šo piezīmju apjomā.

* * *

Kavējoties atmiņās pie šīm vēsturisko cīņu dienām, gara acu priekšā pavīd daudzas mīļas sejas, kuŗas dzīves grūtos brīžos bija sāpēs un izmisumā saviebtas, kad klusās balsīs viens otram jautājām: kā tagad būs, kas mums palīdzēs? Un vienmēr esam nonākuši pie vienas atziņas, ka jāpalīdz pašiem sev, jāpaļaujas uz saviem spēkiem, cerot, ka arī liktenis būs mums labvēlīgs.

Liels un labvēlīgs faktors mūsu tautas kritiskos brīžos bijusi ātra orientēšanās un noteikta izšķiršanās, pa kādu ceļu iet. Šis īpašības mums palīdzēja 18. novembrī 1918. g., tās mūs pavadīja 16. aprīlī 1919. g. un arī citos izšķiršošos valsts dzīves momentos, jo tās guļ mūsu neatkarības cīņu un mūsu jaunās valsts vadoņu raksturos un pārliecībā:

«Nenovilcināta izšķiršanās un cēla, varbūt pat pārgalvīga, varonība, ir dažam labam palīdzējusi tikt pāri grūtībām un izklūt no draudošām briesmām, kad gaŗa gudrošana un vilcināšanās būtu varējusi beigties tikai ar bojā iešanu. Vai piemēru un pierādījumu tam nedeva arī mums mūsu armijas kauju vadoņi mūsu neatkarības cīņās?»

Šie vārdi ir lasāmi Kārļa Ulmaņa «Sabiedriskos rakstos».

Šī atziņa galvenā kārtā ir vadījusi arī pašu
Kārli Ulmani viņa darbā un gaitās Latvijas
valsts un tautas labā.

(Beigas.)

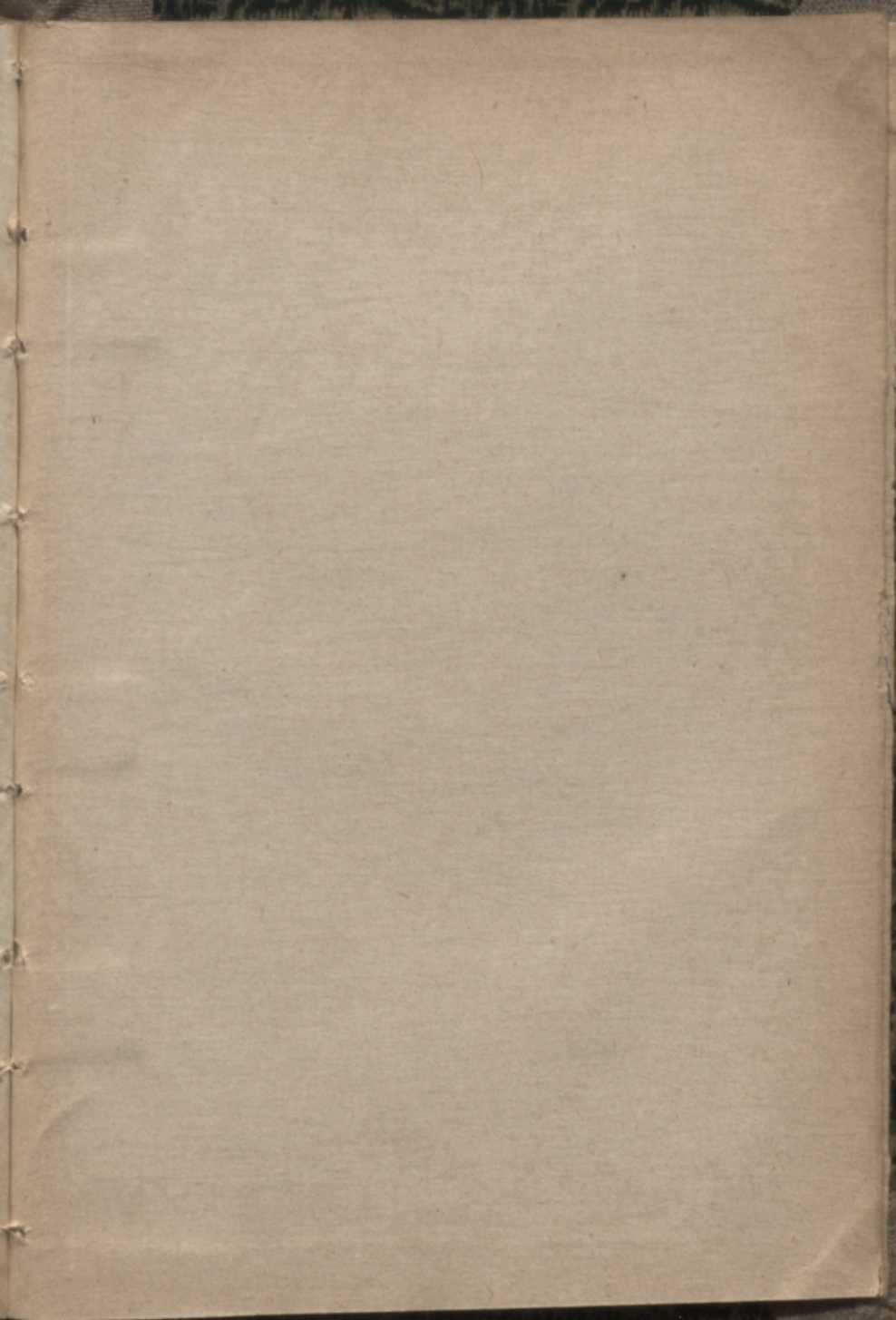

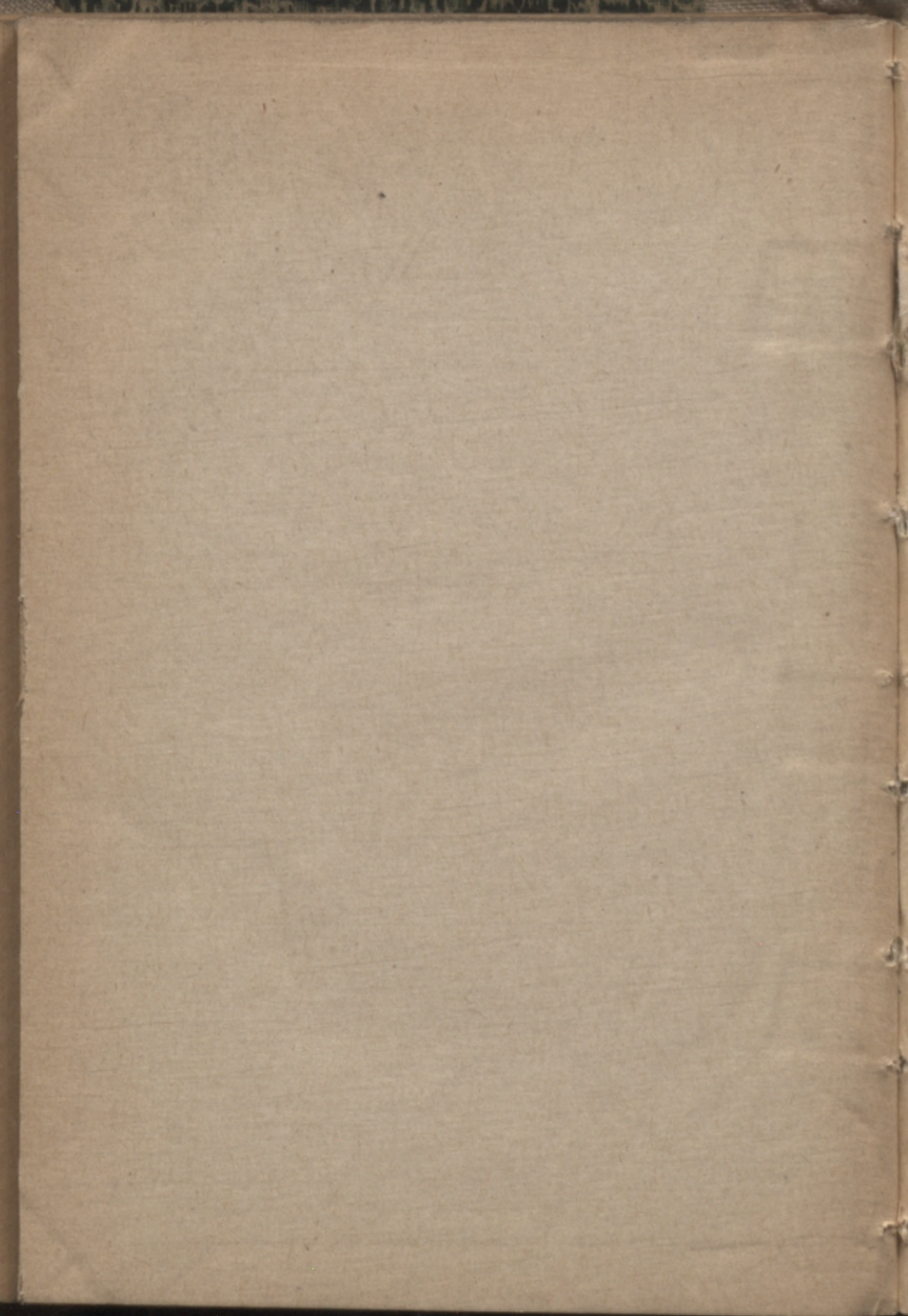
Aizrādījums.

Grāmatu izdevniecības «Karma» apgādībā reizē ar Bankava atmiņu grāmatu «1919. gads» iznāk Jāņa Zemtura romāns «Divas dvēseles», ar mākslinieces Ernās Geistautes vāka zīmējumu. Romānā tēloti mūsu laiku ģimenes tikumi un divu ideālu cilvēku mīlas traģēdija. Romāns lasās ar dzīvu interesi un tā mistiskais noskaņojums vedina lasītāju uz dziļākām pārdomām par dzīves nozīmi un vērtību.

Otrais, tā paša autora romāns «Skumjās acis», atrodas sagatavošanā un tas skar katru domājošu cilvēku interesējošo problēmu par dvēseles daudzkārtēju atdzimšanu. Romānā iztirzāta austrumnieku filozofija, ka cilvēks dzīvo pasaulē vairākkārt, lai tam būtu iespēja pilnā mērā piepildīt Karmas cēlonības likumu un caur pakāpenisku laba un ļauna atziņu nonākt līdz augstākai garīgai pilnībai. Tad viņa dvēsele zemes virsū vairs neatdzimst, bet pārvietojas augstākā gara kultūras sfairā. Romāna varoņi, Valdis un Vanda, ekstāzes brīdī atceras savu agrāko dzīvi...

45

24. - 1

LATVIJAS NACIONĀLA BIBLIOTĒKA

0304066498

San. 1.